

У нумары:

Прапануе... аўтабібліятэка

Прызначэнне яе — абслугоўванне маланаселеных вёсак Шклоўшчыны.

Стар. 2

Сучасная літаратурная крытыка: крызіснае становішча?..

Другая частка лімаўскага апытання.

Стар. 5

Шуканне патаемнага

Беларуская фалькларыстыка знаходзіць новага чытача.

Стар. 6

Зваротны адлік

Тэлепраект для ліквідацыі белых плямаў у гісторыі.

Стар. 11

Прызвание

Калі магчымы на свеце цуд, то яго ствараюць творчыя людзі.

Стар. 14

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДЗЕ 2009 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 7390 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 9580 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 4950 руб.
Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 7500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Любоў... І толькі!

Аляксандр Анісімаў займаецца ўважлівым класікам. Прынамсі, пра гэта кажа рубрыка, якую ён, галоўны дырыжор Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі, ужо не першы сезон вядзе ў сталічнай філармоніі (тэлеверсію праграм паказвае канал СТБ). У рускамоўным гучанні назвы гэтага праекта — "Воскресение классики" — чуецца і намёк на час правядзення канцэртаў, якія адбываюцца выключна па нядзелях. Рубрыка ёсць рубрыка. І яе з'яўленне на афішы, вядома, зусім не значыць, што музычная класіка насамрэч мае патрэбу ў рэанімацыі, што да яе, апроч маэстра Анісімава, нікому няма справы і што ў іншыя дні, у іншых канцэртах пад яго ж кіраўніцтвам класіка не гучыць. Гучыць! Прытым, у самых розных жанравых абліччах. Аляксандр Анісімаў любіць класіку ва ўсіх яе праявах...

... А публіка любіць Аляксандра Анісімава ва ўсіх праявах яго крэатыўнай натуры — прасцей кажучы, арганізатарскага і творчага таленту. Таму яго імя на афішы гарантуе аншлаг у зале. Але білеты на нядаўні канцэрт, падрыхтаваны пад кіраўніцтвам шанюўнага маэстра, карысталіся асаблівым попыткам. І разумела, чаму.

Колькі сёння прыхільнікаў у класічнай аперэце? Мабыць, тысячы. Хочаце ведаць дакладную статыстыку — але навошта? Дастаткова звярнуць увагу на тое, як часта з'яўляюцца ў тэлеэфіры папулярныя экранізацыі аперэт. Або зазірнуць у Беларускі дзяржаўны музычны тэатр і пераканацца, што класіка Ягана Штраўса, Імрэ Кальмана ці Франца Легара збірае поўную залу. Так што слова "аперэта" на афішы гарантуе аншлаг, нават калі глядача запрашаюць не на тэатральны спектакль, а на канцэртную праграму, складзеную з фрагментаў класікі папулярнага жанру.

Вось і атрымалася гэтым разам: Анісімаў плюс аперэта, г. зн. аншлаг плюс аншлаг. А што стала вынікам такога падсумавання? Любоў, вядома ж. Узаемная — паміж публікай і выканаўцамі, усеагульная — да музыкі. Святочная тэатралізаваная праграма з удзелам Акадэмічнага сімфанічнага аркестра на чале з А. Анісімавым ды сталічных артыстаў-спевакоў, зладкаваная ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, называлася трапна і гучна: "Аперэта — любоў мая!"

Выконваліся сцэны, арыі, дуэты, аркестравыя фрагменты з аперэт

Я. Штраўса ("Лятучая мыш", "Цыганскі барон"), Ф. Легара ("Джудзіта", "Вясёлая ўдава"), І. Кальмана ("Сільва", "Марыца"). Арганічна прагучалі ў кантэксце праграмы і развагі маэстра, звернутыя да глядачоў. Ён гаварыў пра тое, колькі выдатных дырыжораў, мастакоў, оперных артыстаў спрычынілася да жанру аперэты. Згадваў і прыклады таго, як вядучыя салісты аперэты станавіліся майстрамі опернай сцэны. Сярод іх і ўдзельнікі канцэрта Уладзімір Пятроў ды Эдуард Мартынюк. У той вечар таксама выступалі куміры заўсёднай нашчага музычнага тэатра — Лідзія Кузьміцкай, Ірына Скорбагатава, Арнольд Ранцанц і салістка оперы Таццяна Трацяк.

Арыя Містэра Ікс у выкананні У. Пятрова; сакавітая і яркая сімфанічная увертура да "Лёгкай кавалерыі" Ф. Зупа; тэмпераментная Марыца Л. Кузьміцкай; кароль музычнай камедыі А. Ранцанц з куплетамі Зупана; феерычная "Карамбаліна"... Кожны нумар вячалі авацыі ды воклічы "брава!"

Графесіяналы разумеюць, наколькі няпроста працаваць у "лёгкім" жанры і наколькі вялікая радасць ды асалада ад гэтай працы. Аперэта як мастацтва нараджаецца з любові. І сама нараджае любоў...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: Аляксандр Анісімаў і Лідзія Кузьміцкая.

Фота Кастуся Дробава

Пункцірам

• Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падпісаў Указ, згодна з якім 2009 год абвешчаецца годам роднай зямлі. Такі крок павінен дапамагчы зберагчы і памножыць нацыянальныя духоўны і культурны набыткі нашага народа. Указ прадугледжвае правядзенне шэрага мерапрыемстваў па ўсёй краіне. У Мінску, да прыкладу, сёлета пачнецца рэканструкцыя музея сядзібнага быту ў Лошыцы. Будзе таксама працягнута праца па стварэнні музея гісторыі Мінска.

• У выдавецтве “Кнігазбор” выйшла анталогія твораў пісьменнікаў, рэпрэсаваных у 1920—1950-я гады. На старонках выдання сабраны творы шасцідзясяці шасці ахвяраў сталінізму. Прадмову напісаў даследчык літаратуры Анаполь Сідарэвіч. У зборніку увайшлі творы такіх вядомых нацыянальных дзеячаў, як Аляксандр Уласаў, Язэп Лёсік, Антон Луцкевіч, Вацлаў Ластоўскі, Макар Крыўцоў ды іншых. Некаторыя аўтары зусім незнаёмыя шырокаму колу чытачоў.

• 12—13 лютага ў Мінску пройдзе сёмай Міжнародная зімовая школа “Актуальныя праблемы бесперапыннай бібліятэчнай адукацыі”. Мерапрыемства прымеркавана да 65-годдзя факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Мэта зімовай школы — знаёмства з асноўнымі накірункамі стандартызацыі вышэйшай бібліятэчнай адукацыі ў нашай краіне і кампанентным характарам бібліятэчных стандартаў новага пакалення, эфектыўнае выкарыстанне магчымасцяў пошуку навуковай інфармацыі ў Інтэрнеце.

• 8 студзеня ў пятнаццаты раз прайшла дабрачынная акцыя “Калядная ёлка — нашы дзеці”. На ўрачыстым прадстаўленні прыехалі дзеці і падлеткі, якія пражываюць у раёнах Беларусі, пацярпелых ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС, выхаванцы дзіцячых дамоў і школ-інтэрнатаў. Удзелнымі мерапрыемства ў Свята-Духавым кафедральным саборы сустрэліся з Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім Філарэтам, Патрыяршым Экзархам усяе Беларусі. А ў Палацы культуры трактарнага завода для дзяцей выступілі беларускія эстрадныя выканаўцы. Акрамя яркага навагодняга свята глядачы атрымалі навагоднія сувеніры і падарункі.

• Фотапартал Знята абвясціў пра стварэнне ў Беларусі адзінай фатаграфічнай бібліятэкі. Бібліятэка павінна стаць найбуйнейшай скарбніцай кніг, перыядычных выданняў, альбомаў, якія тычацца фотамастацтва. Прынцып карыстання выданнямі будзе наступным. Аплаціўшы абанемент на год, кожны жадаючы зможа неабмежаваную колькасць разоў наведаваць фотабібліятэку. А на атрыманыя сродкі адміністрацыя будзе набываць новыя выданні. Адкрыццё бібліятэкі запланавана на вясну. Размяшчэнне офіса партала Знята. Але з часам арганізатары праекта мяркуюць перадаць бібліятэку ў падарунак гораду.

• 2009 год абвешчаны Міжнародным годам фатаграфіі. У 1839 годзе француз Луі-Жак Мандэ Дажер атрымаў выйду на меднай пласцінцы, пакрытай срэбрам. Менавіта гэтую падзею і лічаць з’яўленнем першага фотаздымка ў свеце. У рамках Міжнароднага года фатаграфіі з 3 па 6 чэрвеня ў Беларусі пройдзе трэці Мінскі “Фотафорум”. Мэта мерапрыемства — паказаць спосабы выкарыстання фотаздымаў у рэкламе, інтэр’еры, паліграфіі, web-праектах. Пройдуць таксама семінары, майстар-класы, фоташоу.

Падрыхтаваў Павел РАДЫНА

Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 6

Аб прысуджэнні прэміі «За духоўнае адраджэнне» 2008 года

Разгледзеўшы прадстаўленні Міністэрства культуры, савета фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва, узгодненыя з кіраўніцтвам Беларускай праваслаўнай царквы, **пастанаўляю:**

1. За актыўную падзвіжніцкую дзейнасць у гуманітарнай галіне, накіраваную на развіццё прагрэсіўных мастацка-маральных традыцый, што садзейнічаюць усталяванню духоўных каштоўнасцей, ідэй дружбы і братэрства паміж людзьмі розных нацыянальнасцей і веравызнанняў, прысудзіць прэмію “За духоўнае адраджэнне” 2008 года:

аўтарскаму калектыву дзесяцітомнага выдання “Беларусь” дзяржаўнай навуковай установы “Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі” ў складзе Бялявінай Валянціны Мікалаеўны, старшага навуковага супрацоўніка аддзела народнай культуры і мастацтва, кандыдата гістарычных навук, Гурко Аляксандры Уладзіміраўны, загадчыка аддзела народнай культуры і мастацтва, доктара гістарычных навук, Каспяровіч Галіны Іванаўны, вядучага навуковага супрацоўніка аддзела народнай культуры і мастацтва, доктара гістарычных навук, Кухаронак Таццяны Іванаўны, старшага навуковага супрацоўніка аддзела народнай культуры і мастацтва, кандыдата гістарычных навук, Лакоткі Аляксандра Іванавіча, дырэктара інстытута, члена-карэспандэнта Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Ракавай Любові Васільеўны,

дактаранта аддзела народнай культуры і мастацтва, кандыдата гістарычных навук, Сахуты Яўгена Міхайлавіча, вядучага навуковага супрацоўніка аддзела выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, доктара мастацтвазнаўства, Чаквіна Ігара Усеваладавіча, вядучага навуковага супрацоўніка аддзела народнай культуры і мастацтва, доктара гістарычных навук;

калектыву дзяржаўнай установы “Рэспубліканскі навукова-практычны цэнтр дзіцячай анкалогіі і гематалогіі” прыёмнай сям’і **Онахавых Кацярыны Мечыславаўны і Аляксандра Васільевіча;**

Шырыгону Аляксандра Мікалаевічу протаіерэю, настояцелю рэлігійнай абшчыны “Трыход храма прападобнага Серафіма Сароўскага ў г.Мінску Мінскай епархіі Беларускай праваслаўнай царквы”.

2. Міністэрству культуры ажыццявіць выплату прэміі “За духоўнае адраджэнне” са сродкаў фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва.

3. Вызваліць сумы прэміі, атрыманых у адпаведнасці з дадзеным Указам, ад абкладання падаходным падаткам з фізічных асоб.

4. Дадзены Указ уступае ў сілу з дня яго падпісання.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А.Лукашэнка. 8 студзеня 2009 г. г.Мінск

Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 7

Аб прысуджэнні спецыяльных прэмій Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва 2008 года

Разгледзеўшы прадстаўленні Міністэрства культуры і савета фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва, **п а с т а н а ў л я ю:**

1. За значныя вынікі ў творчай, культурна-асветніцкай, навуковай, педагагічнай дзейнасці, якія атрымалі шырокае грамадскае прызнанне, прысудзіць спецыяльныя прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва 2008 года ў наступных намінацыях:

музычнае мастацтва

Мдзівані Андрэю Юрэвічу, прафесару кафедры кампазіцыі ўстановы адукацыі “Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі”, заслужанаму дзеячу мастацтваў Рэспублікі Беларусь, — за значны

асабісты ўклад у развіццё беларускага музычнага мастацтва і стварэнне оперы-прытчы “Маленькі прынец”;

тэатральнае мастацтва

Аўсяннікаву Генадзю Сцяпанавічу, вядучаму майстру сцэны дзяржаўнай установы “Нацыянальнай акадэмічнай тэатр імя Янкі Купалы”, народнаму артысту СССР, — за яркія сцэнічныя вобразы ў спектаклях тэатральнага сезона 2007/2008 года;

мастацкая літаратура

Шніпу Віктару Анагольевічу, галоўнаму рэдактару выдавецкага рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства “Мастацкая літаратура”, — за выдатны творчы дасягненні, стварэнне кнігі паэзіі і прозы “Страла кахання, любові крыж”;

народная творчасць

Іванаўскай школе бондарства — за значны ўклад у зберажэнне і папулярнараўнасць старадаўніх народных рамстваў;

Харкевічу Аляксандру Антонавічу, майстру дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва (в. Ваўканосава Крулянскага раёна Магілёўскай вобласці), — за стварэнне самабытных мастацкіх твораў, актыўны ўдзел у выстаўках, конкурсах і фестывалях;

харэаграфічнае мастацтва

Гайко Вользе Уладзіміраўне, артыстыцы балета, вядучаму майстру сцэны дзяржаўнай тэатральна-відовішчнай установы “Нацыянальнай акадэмічнай Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь”, заслужанай артыстыцы Рэспублікі Беларусь,

— за яркія сцэнічныя вобразы, створаныя ў спектаклях тэатральнага сезона 2007/2008 года;

крытыка і мастацтвазнаўства

Шаранговіч Наталлі Васільеўне, рэдактару аддзела выяўленчага мастацтва рэдакцыйна-выдавечкай установы “Культура і мастацтва”, — за значны асабісты ўклад у даследаванні і папулярнараўнасць сучаснага беларускага выяўленчага мастацтва;

музейная справа

калектыву ўстановы “Веткаўскі музей народнай творчасці” — за плённую працу па захаванні і прапагандзе гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі;

бібліятэчная справа

калектыву дзяржаўнай установы культуры “Тродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я.Ф.Карскага” — за значны ўклад у патрыятычнае выхаванне і арганізацыю бібліятэчнага абслугоўвання насельніцтва;

аматарская мастацкая творчасць

заслужанаму аматарскаму калектыву Рэспублікі Беларусь студыі сучаснага бальнага танца “Мара” культурна-забаўляльнага рэспубліканскага даччынага ўнітарнага прадпрыемства “Культсервіс” Мінскага трактарнага завода — за выдатны творчы дасягненні і значны ўклад у эстэтычнае выхаванне моладзі;

народнаму фальклорнаму калектыву “Гасцінец” Ракаўскага Цэнтра культуры і волнага часу — за значную працу па вывучэнні, захаванні і прапагандзе песеннай спадчыны, звычайў і традыцый беларусаў;

выхаванне творчай моладзі

Дзяржынскай дзіцячай школе мастацтваў — за плённую культурна-асветніцкую і педагагічную дзейнасць, падрыхтоўку лаўрэатаў міжнародных фестывалю і конкурсаў.

2. Міністэрству культуры ажыццявіць выплату спецыяльных прэмій Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва 2008 года са сродкаў фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва.

3. Вызваліць сумы прэміі, атрыманых у адпаведнасці з дадзеным Указам, ад абкладання падаходным падаткам з фізічных асоб.

4. Дадзены Указ уступае ў сілу з дня яго падпісання.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А.Лукашэнка. 8 студзеня 2009 г. г.Мінск

Ад відавочцы

Так, з гэтай нагоды па рашэнні Шклоўскага райвыканкама ад мясцовай цэнтральнай раённай бібліятэкі працуе аўтабібліятэка, прызначэнне якой — абслугоўванне маланаселеных і аддаленых ад стаяцяннарных бібліятэк вёсак, а таксама абслугоўванне чытачоў па месцы працы.

У маршруты, а іх усяго дзевяць, такой перасоўнай установы культуры ўваходзіць 25 вёсак, дзе жыве 475 жыхароў, 9 прадпрыемстваў і арганізацый горада. У кожнай з гэтых вёсак загадзя вывешваецца абвестка пра час работы аўтабібліятэкі, прапанаваныя паслугі, запланаваныя масавыя мерапрыемствы. Інфармацыя пра работу таксама даецца ў раённай газеце і змяшчаецца на інфармацыйным стэндзе самой аўтабібліятэкі.

Як зазначыла дырэктар Шклоўскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Тамара Мінкіна, у фонд перасоўкі ўваходзіць каля трохсот экзэмпляраў разнастайных па жанры кніг, перыядычных выданняў, тэматычных кампакт-дыскаў, аўдыёкасеты, літаратура шрыфтам Брайля. Акрамя гэтага, неабходныя выданні чытачы маюць магчымасць заказаць па пазастаяцяннарным кнігаабмене. Да іх паслуг — ксеракс і ламінацыя, якімі аб-

Прапануе... аўтабібліятэка

Сучаснае жыццё імкліва развіваецца, поўніцца пераменамі, і бібліятэкі як інфармацыйныя цэнтры павінны як мага хутчэй рэагаваць на змяненні ў грамадстве. Іх асноўная задача — якаснае і своечасовае задавальненне інфармацыйных і культурных запятаў насельніцтва. Бібліятэка імкнецца быць максімальна набліжанай да чытача.

сталывана аўтабібліятэка. А па папярэднім запыце чытачы могуць атрымаць інфармацыю з электроннай прававой базы “Эталон”.

Паслугамі аўтабібліятэкі ў асноўным карыстаюцца людзі сталага веку, а найвялікшым попытам у іх — літаратура пра вайну і дэтэктывы, з перыядычных выданняў — газеты ды часопісы сельскагаспадарчай тэматыкі: “Хозяин”, “Приусадебное хозяйство”, “Урожайные сотки”.

З мэтай інфарміравання пра кніжны фонд бібліятэкі ўвазе чытачоў прадстаўлены бюлетэні новых паступленняў, тэматычныя буклеты, улёткі, прэс-дайджэсты на самыя розныя актуальныя тэмы. Да таго ж, наведвальнікі маюць магчымасць не толькі выбраць патрэбную ім літаратуру, але і знайсці цікавых суразмоўцаў. Для іх праводзяцца масавыя мерапрыемствы інфармацыйна-пазнаваўчага характару: гутаркі, агляды літаратуры, гадзіны карысных парадаў... А з дапамогай радыёгазеты ёсць магчымасць павіншаваць блізкага чалавека з юбілеем альбо іншай знамянальнай датай.

А яшчэ, аўтабібліятэка выкарыстоўвае незвычайныя формы работы. Напрыклад, у Год здароўя было актуальным ладзіць выяздныя відзіты фіта-бара. Прысутных запрашалі здзейсніць падарожжа ў краіну гарбаты “Здароўе ў кубку гарбаты”. У праграме мерапрыемства прапанавалі дэгустацыю гарбаты з лекавых раслін: вітамінную, супакойлівую, танізуючую, расказвалі самае цікавае пра гэты папулярны напой, праводзілі экалагічныя відэарыны. На працягу ж кожнага такога мерапрыемства гучала радыёгазета пра карысныя ўласцівасці гарбаты...

Як прызнаецца Тамара Мінкіна, гэта новая пазастаяцяннарная форма абслугоўвання насельніцтва вельмі запатрабаваная жыхарамі вёсак. А ў далейшым супрацоўнікі аўтабібліятэкі плануюць зрабіць свае паслугі і мерапрыемствы больш разнастайнымі.

Віктар КАВАЛЁЎ

Выстаўкі

Дата 1 студзеня 1919 года ўвайшла ў гісторыю як дзень стварэння самастойнай дзяржавы — Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (БССР). Таму з гэтай нагоды — 90-годдзя абвешчэння БССР — Нацыянальная бібліятэка і Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь прапанаваў сумесную кніжна-дакументальную выстаўку, якая ладзіцца ў бібліятэцы ў рамках правядзення Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі "Беларусь. Этапы станаўлення дзяржаўнасці: да 90-годдзя з часу абвешчэння БССР", арганізаванай Нацыянальнай акадэміяй навук нашай краіны.

Галоўная бібліятэка рэспублікі ў сваёй частцы экспазіцыі прадстаўляе каля 300 выданняў, размеркаваных у храналагічнай паслядоўнасці па вызначаных перыядах: 1918 — 1930-я гады, -40-я, -50-я, -60-я, -70-я, -80-я, -90-я і 2000-я гады. У кожным з раздзелаў сабраны кнігі, выдадзеныя ў абазначаны перыяд, а таксама энцыклапедычныя даведнікі, працы, даследаванні, зборнікі дакументаў і матэрыялаў, вучэбныя дапаможнікі, манатрафіі і г.д., якія распавядаюць пра ўсебаковае жыццё рэспублікі ў пэўны час. Асвячляецца працэс утварэння БССР, апісваецца дзейнасць Беларускага падзеі Усебеларускіх з'ездаў Саветаў, фарміравання ўрада БССР, падаецца карціна дзяржаўнага будаўніцтва ў Беларусі ў першыя гады савецкай улады, станаўлення БССР як раўнапраўнага суб'екта федэрацыі — СССР. Значная частка экспазіцыі прысвечана сучаснай Рэспубліцы Беларусь — пераемніцы БССР.

Нацыянальны архіў краіны экспануе 100 арыгінальных дакументаў 1917 — 1919 гадоў, якія раскрываюць імклівы і супярэч-

Этапы станаўлення дзяржаўнасці

У галерэі "Лабірынт" Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё кніжна-дакументальнай выстаўкі "Гісторыя Беларусі: станаўленне нацыянальнай дзяржаўнасці", якая прымеркавана да 90-годдзя з часу абвешчэння БССР.

лівы рух самавызначэння Беларусі. Гэта дакументы Беларускага Нацыянальнага Камітэта, статутныя граматы Беларускай Народнай Рэспублікі, мандаты дэлегатаў 6-й Паўночна-Заходняй канферэнцыі РКП(б), якая праходзіла ў Смаленску, праграмы пасаджэнняў Цэнтральнага бюро Камуністычнай партыі Балшавікоў Беларусі. Маніфест пра абвешчэнне БССР прадстаўлены ў арыгіналах з рукапіснымі праўкамі і ў першых афіцыйных публікацыях.

Самы ж вялікі блок дакументаў асвячляе

драматычныя моманты стварэння Часовага рабоча-сялянскага савецкага ўрада Беларусі, роллю І. Сталіна ў гэтым працэсе. Праграмы пасаджэнняў урада, матэрыялы народных камісарыятаў земляробства, працы пошт і тэлеграфу, аховы здароўя распавядаюць пра першыя крокі жыцця беларускай дзяржавы. Адзін з раздзелаў экспазіцыі змяшчае дакументы па гістарыяграфіі беларускай дзяржаўнасці.

В. К.

Фота аўтара

Вечарыны

Сустрэча атрымалася нешматлюднай, але, як зазначыў галоўны рэдактар часопіса "Нёман", пісьменнік Міхась Пазнякоў, "нягледзячы на тое, што творчасць Уладзіміра Іванавіча збірае вялікія залы, ён заўсёды рады выступіць і ў такой камернай атмасферы". М. Пазнякоў дадаў: "Уладзіміра Карызну ведаюць усе — ён аўтар музыкі і слоў сопець песень, выдатны перакладчык, акрамя таго, падчас сваёй працы ў выдавецтве "Юнацтва", ён узбагаціў і дзіцячую літаратуру.

Выступленне сына паэта, кампазітара Уладзіміра Карызны, суправаджалася яго музыкай. У. Карызна-малодшы напісаў каля 50 песень на вершы бацькі. Ён сеў за фартэпіяна і праспяваў "кампазітарскім голасам" адну з іх — "Хвіліна святла", а пасля распавёў: "Бацька працаваў загадчыкам аддзела беларус-

Музыка паэзіі

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча прайшоў творчы вечар паэта Уладзіміра Карызны.

кай музыкі на радзё. Таму ў нас дома часта бывалі знакамітыя кампазітары і выканаўцы. Але ён не хацеў, каб я стаў музыкантам, я сам паступіў у музычную школу і скончыў яе па класе акардэона, якім бацька валодае на аматарскім узроўні. Пасля вучыўся ў кансерваторыі. Першая мая кампазітарская праца — харавы цыкл на вершы М.Багдановіча. На жаль, сёння ў нас прафесія кампазітара стала хобі. Мае песні, канечне, не трапляюць у фармат радыёстанцыі".

Сапраўды віртуознай іграй на вяланчэлі, падоранай самім маэстра Уладзімірам Співаковым, уразіў прысу-

трых унук паэта Іван, стыпендыят Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі, лаўрэат шматлікіх міжнародных конкурсаў, стыпендыят Фонду Уладзіміра Співакова.

Паэтка Валянціна Паліканіна прачытала свае пераклады вершаў У. Карызны на рускую мову і падкрэсліла, што "паэт мае выключна таленавітую сям'ю, у якой акрамя сына Уладзіміра і ўнука Івана музычныя поспехі робіць і ўнучка Насця. І, бяспрэчна, цікавым чалавекам з'яўляецца жонка У. Карызны Ала Іванавіч".

Саша ДОРСКАЯ

Цішыня! Жывы эфір...

25-годдзе творчай дзейнасці радыёжурналісткі Галіны Шаблінскай адзначалася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Нязменная аўтарка літаратурных праграм канала "Культура" Беларускага радыё вырашыла правесці вечарыну ў фармаце імправізаванага жывога эфіру, падчас якога да мікрафона запрашаліся госці яе перадач, паэты, прэзідэнт, даследчыкі літаратуры, але казалі яны не пра сваю творчасць, як гэта бывае зазвычай, а пра дзейнасць самой вядучай.

Многія выступоўцы распавядалі пра тое, з якім настроём яны ідуць на жывы эфір: хтосьці, як пісьменніца Хрысціна Лялько, "нібыта да стаматолага", а нехта са стаічным спакоем, але ўсе сыходзіліся ў адным: калі Галіна Шаблінская пачынае дыялог — бар'еры ламаюцца, і размова цячэ нязмушана і лёгка. "Яна тонкі псіхалаг, мае вялікі чалавечы талент", — зазначыў даследчы літаратуры, член-карэспандэнт НАН Рэспублікі Беларусь Міхась Мушынскі.

Пісьменніца Валянціна Коўтун адзначыла: "Стужкі, на якіх запісаныя нашы галасы, — гэта своеасаблівыя радыёкнігі, якія створаны вялікімі намаганнямі. І я вельмі рада, што праз гады ў вас, Галіна, застануцца мой голас і мае думкі".

Гаспадыня вечара згадала самы пачатак сваёй літаратурна-радыёнай дзейнасці — у верасні 1987 года пачала выходзіць яе аўтарская праграма "Крылы".

ваш голас пазнала, вы ж па радыё размаўлялі з Галінай Шаблінскай!"

Падчас імпрэзы згадваліся творчыя набыткі юбіляры — шматлікія радыёпраграмы, прывесчаных 125-годдзю Янкі Купалы і Якуба Коласа, за які яна стала лаўрэатам конкурсу Беларускага саюза журналістаў "Залатое пяро", і, канечне, кніга ўспамінаў пра Уладзіміра Караткевіча "Быў. Ёсць. Буду", укладальніцай якой яна з'яўляецца. Літаратуразнаўца Анатоль Верабей зазначыў, што рыхтуецца збор твораў Караткевіча ў 23-х тамах, і выказаў надзею на далейшае супрацоўніцтва з Галінай.

У гэтым юбілейным уяўным жывым эфіры таксама выступілі дырэктар канала "Культура" Беларускага радыё Кацярына Агеева, паэт Васіль Жуковіч, пісьменнік Анатоль Бутэвіч, даследчык літаратуры, паэтка Ірына Багдановіч, бард Алесь Камочкі, пісьменніца, тэатральны крытык Таццяна Мушынская, паэт, краязнаўца Сяргей Панізінік, пісьменнік Леанід Левановіч, паэт Уладзімір Мазго, дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Максіма Багдановіча Таццяна Шэляговіч, пісьменніца Ніна Маеўская ды іншыя.

Аляксандра ХАЛОПІК
Фота Кастуся Дробава

3-пад пяра

У Рагачоўскай дзіцячай бібліятэцы, якой загадвае Валянціна Псыркова, ужо традыцыйнай стала "Класная гадзіна ў бібліятэцы".

На апошнім такім мерапрыемстве былі чацвёртакласнікі гарадской сярэдняй агульнаадукацыйнай школы № 5. Школьнікі зрабілі экскурсію па бібліятэцы, паўдзельнічалі ў "Эрудыт-лато". Затым бібліятэкары расказалі аб творчасці пісьменніка Міхася Слівы, які і сам завітаў на "Класную гадзіну ў бібліятэцы", прачытаў свае новыя казкі, адказаў на пытанні. А ў заключэнне вучні паглядзелі інсцэніроўку казкі М. Слівы "Чароўная смятана", падрыхтаваную работнікамі бібліятэкі.

Максім СНЕПРОЎ

У гэтым годзе будзе адноўлены выхад кніг з серыі "Школьная бібліятэка". Выдавецкі праект распрацаваны Міністэрствам адукацыі і Міністэрствам інфармацыі на 2009 — 2010 гады. Ён не будзе мець камерцыйны характар. Для выхаду кніжак мяркуюцца выдаткаваць сродкі з рэспубліканскага бюджэту. Кнігі з серыі будуць бясплатна перададзеныя ў школьныя бібліятэкі краіны. Ужо сёлага свет пабачыць 22 выданні.

У канцы мінулага года Нацыянальны банк увёў у абарачэнне дзве новыя памятныя манеты — "Турандот" і "Фінансавая сістэма Беларусі. 90 год". "Турандот" выйшла наміналам у 20 рублёў. "Фінансавая сістэма Беларусі. 90 год" з'явілася ў двух варыянтах — наміналам у 1 і 20 рублёў. Манеты адчаканены на "Манетным двары Польшчы".

План па выданні ў краіне сацыяльна значнай літаратуры на 2008 год перавыкананы. З запланаваных 124 найменняў у свет выйшла 132. Сярод іх энцыклапедычныя "Гарады і вёскі Беларусі. Магілёўская вобласць. Кн.1", "Музеі Беларусі", "Каталіцкія храмы Беларусі", чарговыя тамы з поўных збораў твораў Якуба Коласа, Максіма Танка... Таксама выйшлі 27 найменняў кніг шрыфтам Брайля.

Дзмітрый БЕРАЖНЫ

Вершаваны радок Алеся Письмянкова стаў назвай прысвечанай яго жыццю і творчасці літаратурна-музычнай кампазіцыі, якая была паказана ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце. У адозненне ад ранейшых падобных імпрэз па вершах паэта, калі яе гледачамі і слухачамі з'яўляліся студэнты філалагічнага і хімічнага факультэтаў, на гэты раз зала сабрала супрацоўнікаў Фундаментальнай бібліятэкі БДУ.

За паўтары гадзіны, якія доўжылася сустрэча, прысутныя змаглі як бы віртуальна прайсці жыццёвым шляхам Алеся Письмянкова. Распавед пра выдатнага майстра прыгожага пісьменства, які пачала супрацоўніца бібліятэкі Ірына Шкіронак, арганічна дапоўнілі яе маладыя калегі Алена Карпава, Таццяна Закрэўская і Вольга Багалія, а таксама студэнты чацвёртага курса хімічнага факультэта БДУ. У іх выкананні гучалі паэтычныя творы Алеся Письмянкова і ўрыўкі з яго літаратурна-сэнтэментальнага падарожжа "Думаць вершы...".

Успамінамі пра сябра падзяліліся Анатоль Зэкаў і Навум Гальпировіч, а кіраўнік універсітэцкага клуба аўтарскай песні Аляксей Нежывец выканаў некалькі музычных твораў на яго вершы.

Напрыканцы сустрэчы, падсумоўваючы гаворку, нават дырэктар Фундаментальнай бібліятэкі Пётр Лапо не ўтрымаўся і прачытаў верш Алеся Письмянкова "Мама".

Наталія АЛЯКСАНДРАВА

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны знакаміты не толькі як адна з вядучых ВНУ, сваім выкладчыцкім складам і выпускнікамі. У яго сценах месціцца адзіная ў свеце спецыялізаваная скарынаўская і скарыназнаўчая ўстанова — музей-лабараторыя Францыска Скарыны, які за час свайго існавання паспеў набыць значны вопыт у прапагандзе і даследаванні творчай спадчыны асветніка. А адкрыты ён быў ва ўрачыстай абстаноўцы і на міжнародным узроўні 15 мая 1993 года ў сувязі з тым, што за вялікія заслугі ў выкладанні, вывучэнні і навуковым даследаванні шматграннай творчай спадчыны Ф. Скарыны 29 лістапада 1988-га Савет Міністраў БССР прысвоіў універсітэту імя гэтага ўсходнеславянскага першадрукара, асветніка і вучонага.

працы знаходзяцца на стадыі завяршэння, а некаторыя яшчэ чакаюць сваёй чаргі. Напрыклад, вельмі патрэбным і каштоўным быў бы бібліяграфічны даведнік "Ф. Скарына і скарыназнаўства".

За перыяд працы на пасадзе загадчыкам, Канстанцін Сяргеевіч сабраў пазіцыю пра беларускую мову, аб'ём якой складае 800 камп'ютэрных старонак. Для выдання гэтай хрэстаматыі неабходна яшчэ дапоўніць яе пазіцыяй з 2000 па 2007 гады. І аб'ём яе складзе не менш чым 1000 старонак. Набрана 200 старонак манускрыптаў "Эканамічная тэрміналогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы: праблемы ўдасканалення". Тут выкладзены прынцыпова новы падыход да беларускай мовы ў беларускім мовазнаўстве. Але галоўная каштоўнасць яе не ў навізне, а ў тым, што ўпершыню ў беларускім мовазнаўстве пастаўлена прынцыпова новая задача перад аўтарам і іншымі мовазнаўцамі. На багатым фактычным і навуковым матэрыяле з усёй пераканаўчасцю даказваецца абавязак мовазнаўцаў вывучаць і даследаваць беларускую мову не дзеля вывучэння і даследавання, а для ўдасканалення, паколькі мова з'яўляецца таксама інструментам, сродкам і як такая павінна ўдасканальвацца, як і ўсе інструменты ды тэхніка, якімі карыстаюцца людзі. Завяршаецца падрыхтоўка да друку беларуска-рускага агульналітаратурнага слоўніка, аб'ём якога складае 4000 старонак і 112 тысяч слоў ды словазлучэнняў.

Музей-лабараторыя Ф. Скарыны падтрымлівае пастаянныя творчыя сувязі з Полацкім музеем беларускага кнігадрукавання, Інстытутам славяназнаўства Расійскай акадэміі навук, інстытутам Адама Міцкевіча ў Варшаве, грамадскім аб'яднаннем "Міжнародная асацыяцыя беларусістаў" ды Беларускай інстытутам навукі і мастацтва ў Нью-Йорку.

Вельмі вострай патрэбай, падкрэслівае Канстанцін Усовіч, з'яўляецца пастаянны і своечасовы прагляд перыядычнага друку, навуковых, навукова-папулярных і грамадска-палітычных выданняў для збору матэрыялаў пра Ф. Скарыну і ўніверсітэт, іх ксеракапіраванне і навішчэ. Яшчэ шмат матэрыялаў абодвух абласных і ўніверсітэцкага архіваў не вывучаны, з іх не ўзята патрэбная каштоўная інфармацыя.

У бліжэйшай будучыні, у час падрыхтоўкі да 80-гадовага юбілею ўніверсітэта, які адзначыцца ў чэрвені 2010 года, музей-лабараторыю Ф. Скарыны рэарганізуюць у музей Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны. У ім будзе налічвацца да 13 самастойных экспазіцый, пераважная частка якіх знаходзіцца на асноўных факультэтах. Галоўнымі з іх будуць экспазіцыі "Ф. Скарына ў беларускім мастацтве і навуцы" і "80-гадовая гісторыя ўніверсітэта".

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: загадчык музея-лабараторыі Ф. Скарыны Канстанцін Усовіч; экспанаты музея.

Фота аўтара

У гонар першадрукара

Як зазначыў загадчык музея-лабараторыі Ф. Скарыны Канстанцін Усовіч, з дня заснавання было праведзена 876 калектыўных і індывідуальных экскурсій, у якіх удзельнічала амаль 15,5 тысячы наведвальнікаў. Да таго ж тры апошнія гады ў памяшканні музея-лабараторыі праводзяцца лекцыйныя і практычныя заняткі па раскладзе ўніверсітэта, штогод — размеркаванне выпускнікоў ВНУ, а таксама ўшанаванне ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны напярэдадні Дня Перамогі, мнагадзетных маці — да Дня маці, лепшых студэнтаў і супрацоўніц перад Міжнародным жаночым днём 8 сакавіка.

Спадчынай Ф. Скарыны і гісторыі ўніверсітэта цікавяцца школьнікі і навучэнцы сярэдніх навучальных устаноў, студэнты ВНУ Гомеля і вобласці, вучоныя і грамадскія дзеячы з розных гарадоў Беларусі. У свой час музей наведвалі прадстаўнікі многіх краін: Англіі, Бельгіі, Германіі, Даніі, ЗША, Італіі, Казахстана, Канады, Кітая, Літвы, Польшчы, Расіі, Украіны, Францыі і Швейцарыі.

Са слоў Канстанціна Сяргеевіча, найбольш знакамітымі наведвальнікамі з'яўляліся: Старшыня Савета Міністраў БССР В. Кебіч (1994 г.), былыя Старшыня Палаты Прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь А. Малафееў, Старшыня Дзяржаўнай думы Расіі Г. Селязнёў, Старшыня Гомельскага аблвыканкама М. Вайцянкоў, цяперашні Старшыня Гомельскага абласнога Савета дэпутатаў В. Сяліцкі, старшыня Беларускага саюза кампазітараў, народны артыст СССР кампазітар І. Лучанок, член-карэспандэнт Расійскай акадэміі навук, сын былога міністра замежных спраў СССР, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР А. Грамыкі, А. Грамыка, дырэктар Беларускага інстытута навукі і мастацтва ў Нью-Йорку Вітаўт Кіпель, вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута славяназнаўства і балканістыкі Расійскай АН, доктар філалагічных навук Ю. Лабінцаў, загадчык аддзела аб'яднанага Інстытута Украінскай НАН В. Іларыёнаў, былы пасол Рэспублікі Польшча ў РБ, доктар філалагічных навук Эльжбета Смуклова, Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт і многія іншыя.

Акрамя экскурсій, у музей-лабараторыі праводзяцца на грамадскіх пачатках кансультацыі па курсавых і дыпломных працах для студэнтаў гістарычнага і філалагічнага факультэтаў, прадастаўляецца неабходная ім літаратура.

У экспазіцыі — творы беларускага выяўленчага мастацтва пра Францыска Скарыну, а таксама навуковая і мастацкая літаратура, ксеракопіі або арыгіналы соцен скарыназнаўчых артыкулаў, у тым ліку з "Касцельнай энцыклапедыі" (1902, Польшча), публікацыі гісторыка П. Крачэўскага (1926, Прага), санета А. Салаўя "Францішак Скарына" (1948, Аўстрыя), мікрафільмы дзвюх кніг Сімяона Полацкага, першай у свеце

навуковай манаграфіі па творчасці першадрукара — кнігі П. Уладзімірава "Доктар Францыск Скарына. Яго пераклады, друкавання выданні і мова" (1888). А яшчэ, мастацкі і дакументальныя фільмы пра Ф. Скарыну і яго час, матэрыялы пра Кірылу Тураўскага і Міколу Гусоўскага, скарынаўскія партрэты мастакоў П. Сергіевіча, Л. Шчамялёва, М. Басальгі, А. Цыркунова, М. Байрачнага, творы скульптараў А. Глебава, Ю. Платонава.

Да найбольш каштоўных мастацкіх экспанатаў музея-лабараторыі адносіцца жывапіснае манументальнае палатно Пятра Сергіевіча "Скарына ў друкарні".

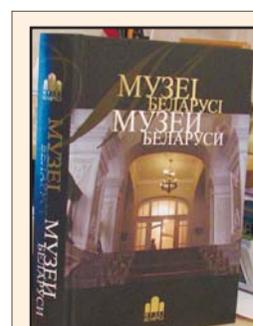
Канстанцін Усовіч з гонарам адзначае, што музей-лабараторыя выступіў арганізатарам 2-й і 3-й міжнародных навуковых канферэнцый "Скарына і наш час". А самі супрацоўнікі музея ўдзельнічалі ў многіх міжнародных скарыназнаўчых, культурознаўчых і мовазнаўчых канферэнцыях і кангрэсах.

У падраздзяленні праведзена вялікая работа па перакладзе твораў Ф. Скарыны на сучасную беларускую мову, сабрана мноства скарыназнаўчых матэрыялаў, літаратуры, ксеракопіі, выразак з газет, складзена вялікая алфавітная і тэматычная бібліяграфія па скарыназнаўстве і навуковых працах супрацоўнікаў універсітэта. У экспазіцыі — успаміны былых супрацоўнікаў, дакументы, узнагароды і фотаздымкі многіх пайшоўшых ужо ў іншы свет вядучых вучоных і адміністратараў універсітэта, не менш чым 250 старонак архіўных выпісак, копіі дакументаў, некалькі папак фотаздымкаў і нават фотаальбомаў па гісторыі ўніверсітэта. Таксама сабрана ўся пазіцыя пра Ф. Скарыну да 1995 года, а збор яе з 1995 па 2007-ы дасць магчымасць выдаць хрэстаматыю больш як на 250 старонак. Распісаны прагматы і пасляслоўі Ф. Скарыны для частотнага слоўніка мовы Скарыны. Да таго ж у музей-лабараторыю паступаюць выданні ўніверсітэта і матэрыялы лаўрэатаў Скарынаўскіх чытанняў.

Але работа працягваецца, кіраўніцтвам і супрацоўнікамі музея-лабараторыі праводзіцца значная навукова-даследчая работа. Адзін з арганізатараў лабараторыі доктар філалагічных навук прафесар Уладзімір Ані-

чэнка за стварэнне скарыназнаўчай школы ў Гомельскім універсітэце, поспехі ў вывучэнні і даследаванні мовазнаўчай Скарыніны ў 1988-м быў удастоены Дзяржаўнай прэміі БССР, што з'явілася адной з падстаў для прысваення ўніверсітэту імя Ф. Скарыны і адкрыцця музея-лабараторыі, навуковым кіраўніком якой доўгі час і быў Уладзімір Васільевіч. Самай буйной скарыназнаўчай працай яго з'яўляецца трохтомны "Слоўнік мовы Скарыны".

К. Усовіч гаворыць, што ў музеі паяднаны фізікі і лірыкі: цяперашні яго куратар — прарэктар па вучэбнай рабоце, доктар фізіка-матэматычных навук прафесар Ігар Семчанка. А самім Канстанцінам Сяргеевічам апублікавана больш як 60 навуковых прац, сярод якіх кнігі і брашуры: 2 хрэстаматы, бібліяграфічны зборнік, прэпрынт, навукова-папулярны нарыс. У многіх яго працах даследуюцца разнастайныя мовазнаўчыя, гістарычныя, літаратурназнаўчыя і культуралагічныя праблемы скарыназнаўства. Але сабраны багаты матэрыял яшчэ не ўвесь вывучаны і сістэматызаваны. Многія

Гісторыя айчынных музеяў

Кніга "Музеі Беларусі" (Мінск, 2008) — гэта фотаілюстраваная гісторыя 188 музеяў на дзвюх мовах — беларускай і рускай. Ці не найбольш "экзатычныя" з разглядаемых устаноў — прысвечаныя прафасонаму руху, медыцыне, кінематографу, мемарыяльны комплекс савецка-польскай баявой садружнасці... У прынцыпе, у кожным наведвальніку можа знайсці нешта цікавае для сябе. Так, у музей-сядзібе "Пружанскі палацкі" можна ўбачыць помнік паганства — каменны ідал VIII — IX стст., разьбяны абраз "Тайная вячэра" XVII ст. У філіяле Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея "Камянецкая вежа" захоўваюцца такія рэдка для Беларусі экспанаты, як бронзавыя ромбашчытковыя прырэзанкі канца XIII ст., партрэтная кафля сярэдзіны XVI ст. — эпохі Італьянскага Адраджэння.

118 музеяў — ці шмат гэта для Беларусі? Ва ўводзінах да даведніка А. Гужалоўскі даў наступнае азначэнне гэтай установе — "сталая некамерцыйная, даступная шырокай публіцы ўстанова, якая займаецца набывцём, захаваннем, вывучэннем, экспанаваннем і папулярнасным матэрыяльных сведчанняў пра чалавека і асяроддзе яго існавання ў мэтах даследавання, адукацыі і задавальнення духоўных патрэб". Мо таму, што галоўная задача музейшчыкаў — адукацыйна-асветніцкая, то і не масавая гэтая справа ў нашай краіне? Хаця тут можна не пагадзіцца. У даведнік не ўключаны школьныя і прыватныя музеі. А гэта яшчэ не менш за тры-чатыры сотні гістарычных скарбніц.

Дзмітрый БЕРАЖНЫ

Сучасная літаратурная крытыка: крызіснае становішча?..

Святло слова

У Доме культуры гарадскога пасёлка Дрыбін адбылася прэзентацыя новага зборніка вершаў Віктара Кудлачова.

Незвычайны лёс у гэтага чалавека. У 1945 годзе яго, васьмігадовага хлапчука, аслапіла ўзрывам нямецкай міны. Усё астатняе жыццё Віктара прайшло б у непрагляднай цемры... Калі б ён застаўся ў сваіх Сласцінах, не паехаў бы вучыцца ў школу для сляпых, не атрымаў бы спецыяльнасць педагога ды не заняўся літаратурнай творчасцю... Лёс закінуў яго на другі край Беларусі, у горад Гродна, дзе ён, пенсіянер, жыве і цяпер.

Ды дзе б ні жыў чалавек, яго малая радзіма застаецца ў сэрцы да самага скону. Таму і назваў Віктар Сямёнавіч свой вершаваны зборнік проста — "Прызнанне ў любові". Да Дрыбінскага краю, да роднай вёсачкі над Проняй, да сваіх землякоў і сяброў дзяцінства.

У літаратуру Віктар Кудлачоў увайшоў як дзіцячы паэт, і яго творчасць палюбілася маленькім чытачам. Гэта казкі і загадкі, лічылкі і скарагаворкі, шчырая і нязмушаная размова на роўных. Яго творы выкарыстаны ў школьных падручніках і метадычных дапаможніках. Ён аўтар каля 70 песень, якія ахвотна спяваюць і дзеці і дарослыя.

Многа цёплых і шчырых слоў у адрас Віктара Кудлачова гаварылі землякі і госці, запрошаныя на прэзентацыю. Гучалі песні на яго вершы, ды і самі вершы ў выкананні аўтара і чытачоў-дэкламатараў. Выступалі вучні і педагогі Трылесінскай сярэдняй школы; удзельнікі гуртка выразнага чытання "Чароўнае слова" з раённага цэнтра культуры. Свае пажаданні аўтару зборніка выказаў прадстаўнік райвыканкама Віктар Гушча; музыкае вiншаванне паэту падаравалі вучні Дрыбінскай цэнтралізаванай школы мастацтваў. Слоў ўдзячнасці аўтару гучалі з вуснаў метадыста аддзела адукацыі Алены Салтанавай і дырэктара раённай бібліятэкі, арганізатара гэтага мерапрыемства Тамары Салтанавай. Калегу павiншавалі мясцовыя паэты Анастасія Кананкова, Надзея Мурзіна, аўтар гэтых радкоў ды іншыя.

Міхаіл УЛАСЕНКА

На здымку: Віктар Кудлачоў і жонка паэта Ірына Фамянкава (апошняя справа).

Фота аўтара

язлівасці. Калі гэтага пазбыцца — усё будзе добра, і беларусаў пачнуць друкаваць і ў Маскве, і ў Нью-Йорку.

Кожны крытычны выступ з нагоды маіх кніг мне вельмі важны — у папяровым друку, у Інтэрнеце, на радыё АБС (Адна Баба Сказала). Да ўсяго прыслухоўваюся, калі нязгодна — абмяркоўваю з аўтарамі. Але будзе ці не будзе напісаная наступная кніга, і якой яна будзе — залежыць не ад крытыкаў. І нават не ад мяне. А ад чагосьці (кагосьці) большага.

Адам ГЛОБУС

Які паэт, такі ў яго і крытык... Так і думаю, так і ёсць. Мне пашанцавала з крытыкамі. Пра мае кнігі напісана шмат сабачых водгукаў. Раней я іх збіраў, у мяне была цэлая скрыня з-пад абутку, наладаваная выразкамі з газетаў і часопісаў, дзе аблаівалі мае творы. Надакучыла збіраць, і я выкінуў скрыню на сметнік. Цяпер у мяне ёсць падобная скрыня ў Інтэрнеце, яна называецца "Фаны Адама Глобуса". Каб яе можна было занесці на сметнік, я б занёс. Абрыва. Але што ёсць, тое ёсць, і пра тое, што было, я не забыўся.

Я дабро памятаю. Крытыкі мяне баранілі ад сабачых літзграй. Мяне баранілі найлепшыя з беларускіх крытыкаў, разумнейшыя з іх. Хто? Шмат хто... Уладзімір Караткевіч, Міхась Стральцоў, Валянцін Акудовіч, Леанід Галубовіч, Сяргей Дубавец, Андрэй Савіцкі, Людміла Рублеўская, Андрэй Дзьнюко, Ганна Кісліцына... Ім і шмат каму іншаму ў ўдзячны за дапамогу, за разумныя словы, за разуменне літаратуры. Карацей... Які паэт, такі ў яго і крытык.

Марыя МАРТЫСЕВІЧ

Беларуская літаратурная крытыка знаходзіцца ў зацягнута-пераходным стане: ідзе змена пакаленняў. Але паколькі "новае ўводзяць паволі, а старое мінае патроху" (К. І. Галчыньскі), цяпер актыўна функцыянуюць выхаванцы ўзвух розных культурных сітуацый — старой і новай. І "старое", і "новае" пакаленне дэманструюць у сваіх крытычных тэкстах і моцныя, і слабыя бакі. Моцны бок крытыкаў-традыцыяналістаў — веданне ўсіх акалічнасцяў развіцця літпрацэсу, яны маюць магчымасць разглядаць сучасныя творы ў дыяхронічным аспекце, што, уласна, і робяць, параўноўваючы "тое, што раней было" і "маладое, незнаёмае". Канечне ж, найчасцей гэта адбываецца далёка не на карысць "маладога, незнаёмага", паколькі старая школа выдаваная (сац)рэалістычнай традыцыяй, а новым творам усё часцей уласцівыя мадэрністычныя пошукі. Слабы бок старай школы выцякае, зноў жа ж, з прынцыпаў сацрэалістычнай крытыкі, якая нібыта мелася павуцаць.

Валерыя КУСТАВА

Як і большасць усіх чалавечых меркаванняў, сучасная беларуская літаратурная крытыка суб'ектыўная. Але ці можна гэтую рысу аднесці да недахопаў? Наўрад ці. Некаторыя беларускія пісьменнікі, якім пашанцавала больш за іншых, маюць сваіх персанальных крытыкаў, якія асвячаюць выхад кожнай наступнай іхняй кнігі.

Канечне, цяперашняю сітуацыяю не параўнаць з разгорнутымі дыскусіямі, што здараліся на старонках газет і часопісаў за савецкім часам і мелі грамадскі розгалас, але паціху штосьці ўсё ж варушыцца, гучыць...

Адзінкі можна назваць крытыкамі ў чыстым выглядзе, большасці ж — літаратары, што спрабуюць свае сілы на суседняй ніве.

Згаджацца ці аспрэчваць крытычныя артыкулы, хіба што за нейкімі выняткамі, справа дурная і няўдзячная... Так сталася, што з тых крытыкаў, якія пра мяне пісалі, бадай, найлепей адчулі маю паэзію Алесь Бельскі і Алесь Марціновіч.

Падрыхтавала Ася ПАПЛАЎСКАЯ

Фота Віктара Кавалёва

Арцём АРАШОНАК

Польскі пісьменнік Караль Іжыкоўскі параўноўваў крытыка з хірургам, які ўсылае хлараформам пахвал, а потым апярэуе. Беларускі літаратурназнаўца Ганна Кісліцына параўноўвае крытыка з паталаганатамам, які прапаруе і не спадзяецца на ўдзячнасць кліента. У абодвух выпадках — пісьменнік — гэта пацыент. Пытанне да яго: "У якім стане наша сённяшняя медыцына?"

"Я — здаровы, ніколі не звяртаўся да лекараў", — адказаў бы я з іроніяй, калі б не пісаў і не цікавіўся кніжнымі навінкамі. Чытаючы крытычныя выступы на мае кнігі ў прэсе, блытаюся ў пытанні: "Я памёр? Падзейнічаў хлараформ?"

"Апраніце на яго ўціхамірвальную кашулю, — кажа малады крытык, які сочыць за мной з першай публікацыі, — ад гэтага яшчэ не паміраў ніводны талент".

Юры СТАНКЕВІЧ

У цэлым я лічу стан нашай крытыкі высокапрафесійным. Многія з літаратараў, якія прысвяцілі сябе гэтаму рызыкоўнаму занятку, даволі сэнсітыўна адчуваюць сітуацыю, у якую заганяе сябе аўтар сваім чарговым творам і адпаведна рэагуюць. Я заўсёды з неадрашчым чакаю ўзважанага слова Дзмітрыя Бугаёва, Ірыны Шаўляковай, Ганны Кісліцынай, Галіны Тычкі, Вольгі Козіч, Лады Алейнік, Юліі Сальнікавай, Анжэлы Мельнікавай, Міхасы Южыка і тых, каго можна аднесці да новай генерацыі (Сяргея Грышкевіча, Жанны Капусты, Ціхана Чарнякевіча) — на жаль, пайменна ўсіх не пералічыш.

Любыя меркаванні ўспрымаю адэкватна, праўда, пры дзвюх умовах: калі яны не "заказныя" і калі не пераходзяць межы вульгарнасці і хамства.

Я, тым не менш, за жорсткую крытыку. Не сакрэт, што нашу літаратуру раз-пораз дыскрэдытуюць графаманы ўсіх калібраў, некаторых з якіх узмоцнена лабіруюць. Іх кволы ўзровень часта аб'яўляюць "новым словам" і г. д. У той жа час крытыка павінна быць справядлівай (аб'ектыўнай, наколькі гэта магчыма), і не збівацца на барацьбу дробных самалюбстваў.

Крытык не павінен быць эгацэнтрычным, бо ён аналізуе не сябе і не свой стан, а аўтарскі твор, і, тым больш, не трэба вырываць цытаты з кантэксту твора, падганяючы іх пад сваю "ідэю".

Сяргей БАЛАХОНАЎ

Калі меркаваць па публікацыях у розных выданнях, дык пра сучасную крытыку можна сказаць збольшага адно: рука руку мыывае. Аб'ектыўнай крытыкі практычна няма. Моц крытычных удараў прыпадае на "канкурэнтныя" літаратурныя тусоўкі. Барацьба тут, як мне бачыцца, чыста непрымірмая. У рамках тусовак унутранай крытыкі па сутнасці няма. Хіба толькі кулуарная. Калі ж нешта і выходзіць на публіку, дык у разліку на скандал, які дасць магчымасць прадаць колькі лішніх асобнікаў часопіса.

Я гатовы спакойна прымаць любую крытыку. Але яна мусіць сыходзіць ад рэальнага чалавека, а не ад "псэўдзіма" ці "ананіма". Нават неканструктыўнасць і неабгрунтаванасць я гатовы дараваць тым людзям, хто не хаваецца за маскамі.

Андрэй ФЕДАРАЧКА

Наўрад ці скажу новае: перад усім крытыка ўсё ж — рэч друцкая і знаходзіцца ў залежнасці ад першаасновы — мастацкага твора, таму якія творы — такая і крытыка... З іншага боку, сапраўдны, самастойны, смелы і таленавіты крытык разгорнецца і на прыкладзе антыўзораў.

Быў перыяд, калі на мяне сыпалася толькі адмоўная крытыка. Адмоўная ў прамым значэнні — ніводнага станоўчага слова. Гэта было адмаўленне маёй прысутнасці ў літаратуры наогул. Назвы тых артыкулаў: "Мішэль ляжыць на асфальце", "Сонца за вакном і каравяк на дарозе"... Цяпер мне смешна ад адных тых загаловаў.

Наталка БАБІНА

На мой погляд, беларуская літаратурная крытыка знаходзіцца ў тым самым стане, што і літаратура. У неаздросным стане. Але я аптыміст, і чакаю — заўжды чакаю — як шэдэўраў ад беларускіх пісьменнікаў, так і таленавітай крытыкі ад крытыкаў — у тым ліку і ў "ЛіМе".

Прычына як літаратурных, так і крытычных параз — у неадчуванні жыцця; у вузкім поглядзе на свет; у ба-

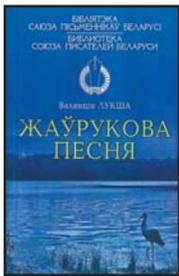
Васіль ЖУКОВІЧ

Усё часцей успамінаюцца Уладзімір Калеснік, Тамара Чабан, якія так самаахвярна шчыравалі на новай хвалі нацыянальнага адраджэння, Варлен Бечык, які ў свой час гэтаксама абуджаў крытычную думку, стымулюючы палеміку, рух, развіццё. Цяпер, як бы ні ўражвалі Д. Бугаёў, М. Мушыньскі, М. Тычына, А. Бельскі, П. Васючэнка, І. Шаўлякова, В. Жыбуль ды іншыя арыгінальныя і кампетэнтныя даследнікі, літаратурная крытыка выклікае пачуццё смутку. Яна ў стане яўна дэпрэсіўным. У яе поле зроку амаль не трапляе сучасны літаратурны працэс, з яго разняволеным характарам і, часам, абы-якім зместам. Не стае часу, інтарэсу ці арлінай вышыні для належнага агляду? Рэдка практыкуецца хоць бы спроба літаратурнага партрэта, рэцэнзаванне аднаго верша, аднаго апавядання, параўнанне некалькіх перакладаў аднаго твора. Больш за тое, для нашых прафесійнае крытыкі як бы не існуюць многія, прытым самыя адметныя, майстры верша і паэмы, апавядання і рамана, п'есы і кінасцэнара. Праўда, помніцца "Няўлічаная інтанацыя" ("ЛіМ" за 25.04.2002 г.), пранікалівае слова Л. Турбіной пра Федарэнка. Але ж якая ў тым заслуга беларускай крытыкі? Люба Турбіна — паэтэса, прычым рускамоўная, жыве і працуе ў Маскве. Так што давадзецца нашым паэтам, празаікам, драматургам жыць з наказам М. Горкага: "Крытыкуйце самі сябе, лепшых крытыкаў вам не знайсці".

Зрэшты, на фоне зацяжнай масавай спячкі на крытычным полі, падобна, зусім не спіць старанны лімавец Леанід Галубовіч. Дзіва дзіўнае: як чалавек паспявае ледзь не ў кожным нумары адгукацца на свежыя выданні і пры гэтым даваць нямаля даволі трапных ацэнак?! У лімаўскай крытыцы сустракаюцца пераканаўчыя рэцэнзіі Лады Алейнік (узгадайма "Пушкін плача"), Жанны Капусты, што, вядома, радуе. Якраз маладыя творцы найбольш абнадзейваюць крытыка выйдзе з заняпаду, застою.

Што да другога пытання, то скажу: быў такі "чорны" дзень. Калі ў "Мастацкай літаратуры" выйшла кніжка маёй лірыкі "У храме хараства і смутку" (2003 г.) — гэтага свята я чакаў 13 гадоў пасля папярэдняга зборніка "Разняволенне" (1990 г.), у "ЛіМе" з'явіўся водгук ЛеГала (Леаніда Галубовіча). На маё здзіўленне, там куды больш істотна гаворка ішла пра Жуковіча-шахматыста, чым пра паэта. Мне, аўтару кнігі, прышпільваліся такія "цяжкія" грахі як выданне яе з дзяржаўны кошт, вялікая колькасць прысвячэнняў. Ставала там бяздоказнай крытыкай, зневажальнага тону. Я не застаўся ў даўгу: знайшоў магчымасць у друку даць задачу. Варагаваць жа не стаў: у дзень пахавання Алеся Письмянкова першы павітаўся з Галубовічам.

Разумею, газетны канвеер вымагае многа сілы, і часам крытыку бракуе натхнення і проста добрага настрою, каб быць як мага меней суб'ектыўным. Але, чытаючы і рэцэнзуючы кнігу, у любым стане важна не замоўчваць творы, вартыя чытацкай увагі.

Птах, які радуе ўвесь год

Калі ўзяўся рэцэнзаваць кнігу Валянціна Лукшы "Жаўрукова песня", (што папоўніла серыю "Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі", якую выпускае ТАА "Харвест"), знаёмай, бадай, кожнаму аўтару, праблемы, з чаго пачаць матэрыял, не ўзнікла. Канечне ж, з момантаў, якія мной не забываюцца. Тады майму малодшаму сыну Ягорку споўнілася ўсяго тры гады, але бібліятэчка любімых кніжак у яго была ўжо ладная, і ён пастаянна прасіў мяне што-небудзь прачытаць.

Тым разам прынес чарговую кніжку. Сыноч упэўнена гартаў старонкі, пакуль не знайшоў тую, дзе была намалевана дзяўчынка са шчыткамі. Ягорка тыкнуў пальчыкам поруч і, як заўсёды, папрасіў: "Тата, кісяй". Ён яшчэ не вывучыў слова "чытай", таму яно з ягоных вуснаў і гучала так дзіўна. І я пачаў "кісяць":

*Тата, што ж ты захварэў?
Можа, употай снегу з'еў?
Ці лядзяш пасля работы
Недзе абсмактаў употай?
Ці лічыў каля гагзіны
З форткі хуткія машыны?
Ці ў мароз пайшоў у летніх
Тонкіх-тонкіх шкарпэтках?*

Слухаючы, Ягорка радасна ўсміхаўся. Ён ужо добра ведаў гэты верш, які называецца "Доктар Таня". Але па-ранейшаму гатовы быў слухаць і слухаць пра дзяўчынку, што хоча "лячыць" свайго тату, які раптоўна прастудзіўся: "есці снег не трэба болей // Аніколі-аніколі, // У мароз лядзяш смактаць, // Шарф пушысты забываць, // Тоўстыя надзець шкарпэткі — // Каб было цяплей бы ўлетку..." Верш гэты быў з кнігі В. Лукшы "Чароўны камень".

Падабаліся Ягорку і іншыя творы з яе. І гэта невыпадкова, бо ўсе яны пазнавальныя, займальныя і лёгка запамінаюцца. Шмат якія з іх можна напаткаць і ў "Жаўруковай песні". А таксама тыя, што змяшчаліся ў іншых кнігах знакамітага паэта, адрацаваных дзецям, а кнігі гэтых у яго добры дзесятак набярэцца. Праўда, чамусьці верша "Доктар Таня" я ў гэтым выбраным не напаткаў. Кніга аб'ёмная атрымалася дый шматжанравай: пад адной вокладкай сабраны казкі, паданні, прытчы. Змешчаны творы аўтара, пачынаючы з ягонай першай дзіцячай кнігі "Аркестр", што выйшла яшчэ ў 1972 годзе.

Столькі часу мінула, а "аркестр" гэты па-ранейшаму так хораша "гучыць". І тое, пра што расказваецца ў гэтым творы, ніколі не страціць сваёй навізны: В. Лукша знаёміць са шмат якімі музычнымі інструментамі, паказваючы, што кожны з іх у аркестры займае пэўнае месца. Праўда, самі інструменты не заўсёды гэта разумеюць:

*У аркестры шум ды звон —
Запазіўся Камертон.
Хоць на месцы
інструменты,
Толькі не пачнеш канцэрта,
Бо ўсім тон
Загае Камертон.*

Тут і Кларнет, і Дуда, і Ксілафон, і Арган, і Фагот (усяго згадваецца каля сарака музычных інструментаў). Твор гэты мае важнае выхаваўчае значэнне, праводзячы думку аб тым, як добра, калі ёсць паразуменне і згода.

Гэтаксама аксіёма і тое, што нічога на зямлі без працы не даецца. Але як гэта давесці дзецям? Ды проста, быў бы толькі належны талент. В. Лукшу хапіла для гэтага невялікага верша "Пралеска". Не пабаялася гэтая ранняя кветка пагроз "Сівой Зімы разам з Ветрам і Сцюжай", якія спрабавалі хоць на дзень зацягнуць прыход Вясны. Пралеска "снег прадзяўбла // На настывлым узлеску. // І хоць галасіла // Віхура над ёй, // Яна не скарылася // Сцюжы ліхой".

А хто дае, той і мае: "Убачыла Сонейка // Смелую краску: // — Прымі мае промні // З надзеяй // І ласкай! // Цяпер кожны год // На азяблым узлеску // Вясной // Распускаяецца першай // Пралеска".

Асабліва плённыя набыткі В. Лукшы ў галіне казкі, у чым і пераконвае гэтая кніга выбранага. Пры тым ён па-майстэрску і асэнсоўвае вядо-

мыя творы фальклору, і піша казкі, што патрапляюць пад вызначэнне "аўтарскія". Праўда, часцей за ўсё ў творчасці В. Лукшы цяжка правесці між гэтымі двума відамі мяжу. Але галоўнае (тым больш для дзіцяці), наколькі твор займальны, колькі ў ім досціпу і пазнавальнасці. А ў казках В. Лукшы ўсё гэта ёсць. Нават даросламу цікава чытаць іх, а што ўжо казаць пра хлопчыкаў ці дзяўчынак.

Дзеці адкрываюць у іх для сябе цэлы свет, які часта хоць і далёкі ад рэальнага, але ў якім тым не менш многае, як у сапраўдным жыцці. Тут сутыкаюцца праўда і мана, дабрыня і злосць, ёсць у ім месца шчасцю, але не абыходзіцца і без няшчасця. Нярэдка атрымліваецца і так, што людзі хцівыя бяруць верх над тымі, хто жыве сумленна і праведна, але, як і заўсёды бывае ў казцы, дабро ўрэшце рэшт перамагае зло. А ў жыцці? У жыцці часам усё болей складана. Ды В. Лукша як умелы педагог паступова падводзіць свайго чытача да высновы, што як бы складана ні было, але з цягам часу таксама ўсё скончыцца добра і шчасліва. Толькі не трэба пасаваць перад цяжкасцямі, тады нават з самай незайздроснай сітуацыі будзе дастойнае выйсце.

На падобныя думкі, прынамсі, наводзіць казка "Жаўрукова песня". "Стагоддзяў шмат таму у нашым краі // Жылі-былі прыгажуні браты", якія "каханне напаткалі на зямлі". Ды ўся бяда ў тым, што красу-дзяўчыну, якую ўпадабалі яны, вартавала злая варажбітка. Таму і загінуў старэйшы брат. Гэткі ж самы лёс пагражаў і малодшаму, але ён знайшоў выйсце:

*Коханую юнак узяў на рукі
І заспяваў
над сцішанай ракой, —
Сардэчныя загадкавыя гукі
Ўзнімалі закаханых
над зямлёй.
Яны ляцелі
над узлескам росным,
Яны плылі
на незямных вятрах,
Пакуль не зніклі
ў сонечных нябёсах
Маленькай кропкай,
Як вясновы птах...*

Гэта дзякуючы ім, "кожны год цяпер дасвеццем весні, // Ледзь поле працянаецца ад сну", гучыць жаўруковая песня, якая славіць каханне і вясну.

Паэзія В. Лукшы для дзіцяці — той жа птах. З адной хіба розніцай: яна прыносіць радасць не толькі вясной, а і ва ўсе поры года.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Беларуская фалькларыстыка знаходзіць для сябе новага чытача. Як падагульненне зробленага выходзіць у свет усё новае і новае творы беларускіх навукоўцаў, знаўцаў фальклору, народных традыцый і абрадаў. Гэтыя кнігі яскрава і займальна распавядаюць пра багатую скарбонку беларускага свепагляду, адкрываюць перад чытачамі шырокі і неабсяжны свет народнай культуры.

Шуканне патаемнага

Кніга Я. Ленсу "Таямніцы беларускай хаты" таксама прысвечана гэтай тэме. Даследчык праводзіць нас па ўсіх месцах сялянскага жыцця, пачынаючы ад агароджы, сцен і заканчваючы падлогай і кутамі. Цікава чытаць пра звычайныя рэчы: акно, хлеб, печ, стол, свечка і іншыя... І як бы адкрываць іх нанова, здзіўляцца, колькі сакральнага ў гэтых прадметы закладзена. Можна сказаць, што ўсе рэчы, якія атачалі селяніна ў яго хаце, былі жывымі, цудоўнымі (нездарма апошні падагульняльны раздзел так і называецца: "Свет жывых рэчаў"). Многія факты, што прыведзены ў кнізе, упэўнены, будуць цікавыя не толькі звычайным чытачам, але і спецыялістам у галіне фальклору і этнаграфіі.

Хацелася б выказаць некалькі заўвагаў пажаданняў.

Выданне навукова-папулярнае, і, зразумела, не вымагае абавязковых спасылак. Але дзіўным падаецца тое, што для адных аўтараў знаходзяцца выключэнні, а для іншых — не. Так, напрыклад, падаюцца факты з работ П. Шэйна, А. Сержпутоўскага, М. Нікіфароўскага, М. Федароўскага без указання той крыніцы, адкуль браўся матэрыял, а працы Г. Бідэрмана, М. Кацара, А. Багдановіча, Б. Рыбакова ў тэксце названыя.

Даволі часта аўтар спасылаецца на міфы Старажытных Грэцыі і Рыма, народаў Скандынавіі, гаворыць пра звычкі рускіх і ўкраінскіх сялян таксама без спасылак на работы спецыялістаў у гэтай галіне. Няма, на жаль, у тэксце і ўпамінання работ вядомых беларускіх фалькларыстаў Ул. Васілевіча, А. Ліса, В. Цітова і шмат каго яшчэ. Аўтар піша пра цікавы абрад, што вывялі "зусім нядаўна ў Докшыцкім раёне", а хто гэты факт вывёў — не пазначае. Не ўлічаны і вопыт даследчыкаў-этналінгвістаў, што вывучалі мову і народную культуру Палесся пад кіраўніцтвам М. Талстога (А. Страхава (хлеб), А. Гуры (вяселле), А. Тапаркова (дзяжа) і інш.), якія выдалі шмат кніг і даследаванняў па народнай культуры Палесся: беларускага, украінскага і рускага.

Таму многія факты з традыцыйнага побыту беларусаў (пра хлеб, печ, дзяжу і інш.) не адлюстраваны ў кнізе. Напрыклад, не гаворыцца пра хлеб, які забылі ў печы (забыты хлеб, забутько); пра тое, што на Благовешчанне выпякалася спецыяльнае пячэнне ў выглядзе бусла, ягонай лапы ці з выціснутым зверху адлюстраваннем буслінай лапы і называлася гэтае печыва "бускоўныя лапы" ці, часцей, галёпы (голепы, алёпы); пра тое, што вядомы выпадак ўжывання дзяжы, каб спыніць град; што ў мужчыны, які зазірне ў дзяжу, перастане расці барада, а таксама пра шмат што яшчэ (пералічаныя факты ўзяты з кнігі і даследаванняў названых беларускіх і рускіх аўтараў).

Хоць у цэлым кніга напісана даступна, усё-такі, на нашу думку, даволі цяжка ўспрымаюцца раздзелы "Свет на лопасці прасніцы" і "Жывое ўзорачча", якія адрасаваны, хутчэй за ўсё, спецыялістам, а не чытачам, што не маюць адпаведнай навуковай падрыхтоўкі.

Таксама ў кнізе трапляюцца русізмы: напрыклад, на адной толькі старонцы 15: "З адказам ад язычніцтва" — трэба "з адмовай ад язычніцтва"; "пачцівыя адносіны" — трэба "паважныя адносіны", "стаў успрымацца" — лепш "пачаў успрымацца" і інш.

Але нашыя заўвагі і пажадання не ўплываюць на агульны змест самой кнігі, якая цікава і займальна адлюстроўвае свет тых рэчаў, што знаходзіліся ў хаце беларускага селяніна. Шкада толькі, што ўвесь гэты сімвалічны змест рэчаў хутка адыходзіць у нябыт, бо новыя пакаленні часта пра яго не ведаюць і нават не здагадваюцца пра яго існаванне. З дапамогай такіх выданняў, як кніга Я. Ленсу, памяць пра традыцыі продкаў застаецца нашчадкам.

Вячаслаў АФАНАСЬЕВ

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

Пра што раскажаў аўтограф

Кніжны развал

Да 100-годдзя з дня смерці вялікага нямецкага мыслара Георга Вільгельма Фрыдрых Гегеля (1770 — 1831) Інстытут К. Маркса і Ф. Энгельса вырашыў выдаць упершыню на рускай мове збор яго твораў. У 1929 годзе ў Дзяржаўным выдавецтве выйшаў з друку першы том гэтага збору пад назвай "Энцыклапедыя філасофскіх навук". Выдадзены 80 гадоў таму пад рэдакцыяй прафесара А.Дзэборына накладам усяго пяць тысяч асобнікаў, гэты том сёння — вялікая бібліяграфічная рэдкасць. Таму, убачыўшы на паліцы букіністычнай кнігарні, я адразу ж набыў яго.

Аднак была і яшчэ адна акалічнасць, якая абудзіла маю цікавасць да гэтай кнігі. На тытульным лісце — аўтограф яе першага ўладальніка Віталса Сербента.

Пазней я даведаўся, што Віталь Андрэевіч Сербента — беларускі гісторык і філосаф, акадэмік АН БССР (1931 г.), чалавек яркай і складанай біяграфіі. Нарадзіўся ён у 1895 г. у вёсцы Любкія Вілкавішскага павета ў Літве. Уздзельнічаў у рэвалюцыйным руху, быў рэдактарам падпольных і легальных выданняў у Літве, Маскве, Варонежы

і Харкаве. Скончыў гісторыка-філалагічны і медыцынскі факультэты Харкаўскага ўніверсітэта.

У 1925 годзе В.Сербента быў прызначаны на пасаду намесніка загадчыка аддзела друку ЦК КП(б)Б, а ў 1929 стаў дырэктарам Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП(б)Б. Верагодна, менавіта ў гэты час ён і набыў першы том збору твораў Гегеля.

У 1937 годзе В.Сербента быў арыштаваны і асуджаны на 10 гадоў лагераў. Толькі ў 1956 годзе ён быў рэабілітаваны і стаў загадчыкам

сектара, а з 1967 года — старэйшым навуковым супрацоўнікам Інстытута філасофіі і права АН БССР.

Аднак ёсць у біяграфіі В. Сербента яшчэ адзін эпізод, які доўгі час наўмысна замоўчваўся. Маецца на ўвазе ўдзел Вітала Андрэевіча ў лёсе кнігі вядомага гісторыка М. Доўнар-Запольскага "Гісторыя Беларусі". У сваім водгуку на гэтую кнігу, складзеным у лютым 1925 года, В.Сербента пісаў, што праца гісторыка з'яўляецца "паслядоўна аформленым і абгрунтаваным" пунктам гледжання так званага нацыянал-дэмакратызму і скажэннем гістарычных фактаў. Праз некаторы час менавіта В.Сербенту было даручана напісаць серыю артыкулаў "для сістэматычнага аправаўлення беларускага нацыяналізму па кнізе Доўнар-Запольскага". Неўзабаве распачалася этаскарыраванае цкаванне М. Доўнар-Запольскага, у выніку чаго ён вымушаны быў звольніцца з універсітэта, а ў 1926 годзе ўвогуле пакінуць Мінск.

Праз дзесяць гадоў пасля гэтага В.Сербента сам стаў ахвярай той сістэмы, якую так самааддана абараняў. Магчыма, шматгадовае знаходжанне ў сталінскіх засценках змяніла яго погляды на гістарычныя працэсы мінулага.

Вера, Айчына, каханне — святое

Кніга Віталія Еўмянькова "Успаміны ваяводы, або Пялёсткі белай ружы" напісана як урачысты і трапяткі паланез, які будзіць памяць, боль і адначасова надзею на тое, што не адыдуць канчаткова ў нябыт ідэалы шляхціцаў-сарматаў — Вера, Айчына, Каханне... І адно з галоўных пытанняў, на якія ў розных ракурсах шукае адказ аўтар, — гэта пытанне аб прычынах заняпаду багатай, аўтэнтчна беларускай, рыцарска-шляхецкай культуры і разам з ёю магутнай дзяржавы Рэчы Паспалітай.

Паводле формы аповесць В. Еўмянькова ўяўляе сабою літаратурную містыфікацыю, якая адносіцца да сярэдзіны XIX стагоддзя і падпісана прозвішчам колішняга філмата, удзельніка Лістападаўскага паўстання і эмігранта Тадэвуша Княцінскага. Письменник жа выступае толькі ў ролі перакладчыка і сціплага каментатара апісаных падзей. Вырашальнае значэнне ў структуры твора мае і яго жанр — шляхецкая гавэнда, якая дасягнула асаблівага росквіту ў эпоху сармацкага барока.

У змястоўным плане твор мае відэачную сувязь са знакамітай эпопеей Адама Міцкевіча "Пан Тадэвуш", якая працягваецца ў сюжэтнай будове твора і яго вобразнай сістэме. Але адсюль нельга зрабіць выснову, што аповесць В. Еўмянькова — толькі мастацкі "аналіз" ці аўтарская інтэрпрэтацыя паэмы А. Міцкевіча. Письменник, малюючы выразны гістарычны, культурны і літаратурны фон сармацкай эпохі і карыстаючыся вобразамі "шляхецкай гісторыі" А. Міцкевіча, стварае своеасабліваю мастацкую

гісторыю шляхты і абгрунтоўвае вуснамі Т. Княцінскага, што нам, "як паветра, патрэбныя ўспаміны як пра вялікі гонар Літвы, так і пра яе злычынствы", "пасечаныя шашалем нашыя прамінулыя цноты". У такой перспектыве кожны сюжэтны элемент, запазычаны аўтарам у А. Міцкевіча, адыгрышае не толькі кампазіцыйную ролю. Па-першае, ён праецыруецца ў іншы часавы перыяд (на паўстагоддзя назад) і ставіцца ў іншы гісторыка-культурны кантэкст, дапаўняючыся мастацкай фантазіяй аўтара. Па-другое, з дапамогаю кампазіцыі, створанай А. Міцкевічам, В. Еўмянькоў робіць спробу рэканструяваць лёсы таго пакалення, якое пакінула сваю "спадчыну" (падзеленую Рэч Паспалітую) пану Тадэвушу. Трэба заўважыць, што важным і адзіным дакладным храналагічным супадзеннем твораў абодвух аўтараў з'яўляюцца падзеі, звязаныя з аблогай замка Стольніка, з якіх пачынаецца фабула паэмы А. Міцкевіча і заканчваецца фабула аповесці В. Еўмянькова.

Але галоўную каштоўнасць

аповесці складае не знешняя сувязь з паэмай А. Міцкевіча, а ідэйная аднасць на ўзроўні праблематыкі і ў сферы духоўна-эстэтычных пошукаў. Што ў чалавеку Добра і што — Зло? Якое аблічча яны могуць прымаць у гісторыі чалавека і чалавецтва? Ці апраўдана Зло ў імя Добра? Якія шляхі вядуць да выратавання Айчыны, а якія — да яе пагібелі? Якая "зброя" абароніць у час выпрабаванняў: гонар і пыха або хрысціянскае прабачэнне і пакара?

У аповесці два героі становяцца асноўным полем змагання Добра са Злом: магнат Ажэшка і шляхціц Міцкевіч. Абодва яны маюць адну мэту — выратаваць ад распаду Рэч Паспалітую. Першы вырашае "дзеля выратавання ад хваробы цэлага народа... адмовіцца ад маральных прынцыпаў, апрануць маску злычынцы, здрадніка, узброіцца д'ябальскімі сродкамі, ахвяраваць сябрамі...", гэта значыць, згадзіцца на тое, каб каралеўскі трон заняў стаўленік Кацярыны II Станіслаў Аўгуст Пянітоўскі, які зможа "ўзняць карону з зямлі", "накінуць кайданы на самавольствы і бязладдзе". Другі ж герой, пан Ваявода, разумее, што і сам ён, хто ўсё жыццё змагаўся са свой гонар на сеймах і сейміках, змагаўся шляхам наездаў і войнаў, — такі ж "драпежны звер", як і тыя, хто квапіцца на Рэч Паспалітую. Прайшоўшы па шляху духоўнага пека, Ваявода ўсведамляе, што здрада Айчыне — нібыта дзеля яе будучага спакою — народзіць яшчэ большае зло, а да выратавання можа прывесці аднадушша

сярод магнатаў і шляхты. Але, нягледзячы на гэта, Ваявода таксама, як і Стольнік, згаджаецца на злычынства...

Павярхоўнае працяганне "Успамінаў Ваяводы" можа прывесці да спакусы назваць гэты твор постмадэрнісцкім. Сапраўды, з фармальнага боку для гэтага ёсць усе падставы: відэачная інтэрэкстualнасць, цытатнасць, бясконцасць інтэрпрэтацый і алюзій, пераасэнсаванне элементаў мінулай культуры, выкарыстанне прыёму містыфікацыі, сінтэз розных літаратурных узораў і жанраў (характэрна, што "Успаміны Ваяводы" можна чытаць і як гістарычную аповесць, і як псіхалагічную, філасофскую, біяграфічную і г. д.). Але калі постмадэрнісцкі кірунак мастацтва заснаваны на гульніва-іранічным, сатырычным перайманні старых узораў, адмаўляе пэўную іерархію каштоўнасцяў і аўтарытэтаў і часцей за ўсё "слізгае" па паверхні мінулых падзеяў, то аповесць В. Еўмянькова найперш вырашае менавіта праблему каштоўнасцяў, у прыватнасці, сармацкіх: Веры, Айчыны, Кахання. Можна сказаць, письменнік адраджае зніваляваныя сённяшнім часам духоўныя ідэалы, надзвычай далікатна ставячыся да гісторыі, мінулай культуры і літаратуры.

Письменник выпрацаваў для сваёй аповесці і адмысловы моўны стыль, у якім адначасова сінтэзуюцца рысы барока, асветніцтва і рамантызму. Больш за ўсё мова аўтара-апавядальніка падобна да мовы ўспамінаў, белетрызаваных мемуараў канца XVIII—XIX стагоддзяў. Адметная яна і тым, што ў ёй адпаведна з характарам апісаных падзей праяўляюцца радкі час ад часу нечакана напаўняюцца пазычнай рытмікай і энергіяй, апаўданае змяняецца лірычным вершам, нібыта рэчаіснасць — мараю і ўяваю... І наадварот.

Ганна СЕРЭХАН

Ля вытокаў

4 студзеня споўнілася 140 год з дня нараджэння Ядвігіна Ш. Ядвігін Ш. — адзін з пачынальнікаў беларускай мастацкай прозы. Письменник-рэаліст, ён у сваіх творах праўдзіва адлюстравуе пэўны перыяд гістарычнага жыцця беларускага народа, узбагаціў беларускую прозу новымі жанрамі.

Пераломнай вяхой у гісторыі беларускай літаратуры, а таксама ў жыцці і творчасці Ядвігіна Ш. была рэвалюцыя 1905 г. Письменник захапіў грамадска-палітычны і нацыянальны ўздых, які адбываўся ў Беларусі. З вялікім энтузіязмам узяўся ён за літаратурную працу, удзельнічаў у культурна-асветніцкай рабоце. З гэтага часу Ядвігін Ш. стаў актыўным супрацоўнікам першых беларускіх легальных газет "Наша доля" і "Наша Ніва". Працаваў тэхнічным рэдактарам часопісаў "Саха" і "Лучынка", першым кнігаром першай Мінскай беларускай кнігарні, быў арганізатарам Беларускага таварыства дапамогі ахвярам вайны.

З першым уласным апаўданаем "Суд", напісаным на беларускай мове, Ядвігін Ш. выступіў у 1906 г. у газеце "Наша доля". Акрамя апаўданаў, ён друкуе шмат артыкулаў, выступае з успамінамі. У 1910 г. Ядвігін Ш. здзейсніў сваю даўнюю мару — зрабіў вандроўку пешшу па Беларусі. Прайшоў больш як паўтысячы кіламетраў, наведаў шмат вёсак, мястэчак, хутароў. Уражаннямі ад вандроўкі письменнік падзяліўся з чытачамі "Нашай Нівы" ў сваіх "Лістах з дарогі", што стала асваеннем новага для беларускай літаратуры жанру — падарожнай белетрыстыкі. Плённым у яго творчай біяграфіі стаў перыяд з 1910 па 1914 г.: у 1910 г. выйшла вершаваная паэма "Дзед Завала", у 1912 г. — зборнік апаўданаў "Бярозка", у 1914 г. — "Васількі", які прынес аўтару прызнанне сталага майстра мастацкага беларускага слова.

На працягу ўсёй сваёй творчай дзейнасці Ядвігін Ш. знаходзіўся пад уплывам народнай творчасці. Ён умеў і любіў расказаць анекдоты, байкі, жарты, апрацоўваў вясёлыя народныя сюжэты ("Важная фіга", "Хлеб", "Чортгава ласка" і інш.). У 1915 г. письменнік выдаў зборнік "Беларускія жарты".

Ядвігіну Ш. належыць першы беларускі раман "Золата" (1920), які вылучаецца напружаным драматычным сюжэтам, спробай стварыць цікавыя характары. Раман застаўся няскончаным. Празмерная праца, дрэнныя матэрыяльныя ўмовы выклікалі ў письменніка цяжкую хваробу, і ў 1920 г. зусім хворы Ядвігін Ш. выехаў у Вільню. Тут ён выдаў у 1921 г. свае "Успаміны", якія таксама засталіся няскончанымі.

Памёр Ядвігін Ш. у Вільні ад сухотаў у 1922 г. У Радзівілаўскай, на месцы, дзе раней была аптэка, у якой працаваў Ядвігін Ш., у 1978 г. устаноўлены мемарыяльны камень.

Кацярына ВАРАНЬКО

Аб крумкачах у сусветнай паэзіі

Ніколі не гавары "ніколі". Гэтую ходкую ісціну, што паспела ўжо стаць штампам, я паўтарыла, калі, гартаючы кнігу Ю. Сапажкова "На прасторы слова" (Мінск: "Літаратура і Мастацтва", 2008), раптам спатыкнулася на вершы "Крумкач". Зноў крумкач? Вось ужо ніколі не падумала б, што на гэтую тэму можна яшчэ нешта напісаць.

Ды і хіба можна чымсьці здзівіць, мільганула ў мяне, пасля таго знакамітага рэфрэна Эдгара По з яго няўхільнасцю развіязкі, рэфрэна, які прымушае ўспомніць тэму лёсу з трэцяй сімфоніі Бетховена. "Лёс стучае ў дзверы", — так, падаецца, гаварыў пра сваю музыку сам Людвіг Ван Бетховен. "Смерць стучае ў дзверы", — так скажа кожны, хто прачытаў верш Эдгара По.

"Quoth the Raven, "Nevermore"
На жаль, пераклады "Крумкача", нават самыя бліскучыя, нават выкананыя самымі знакамітымі і таленавітымі паэтамі, не дацягваюць да змрочнай і велічнай урачыстасці арыгінала. Вядома, адмыслоўцы па фанетыцы адрозніваюць усклікнуць, што віны перакладчыкаў у тым няма. Бо "Крумкач", як і шматлікія іншыя вершы Эдгара По, шмат у чым пабудаваны на гукапісе, у прыватнасці, на паўторы кароткага слова *nevermore* (ніколі), у якім спалучаецца доўгі гук *o*, самы санорны галосны ў англійскай мове, і гук *r*, найбольш энергічны зычны гук. Мелодыя слова нагадвае ўдары метра. Да таго ж, яно імтуе крумканне, чаго і аддалена не праслухоўваецца ў рускім слове "нікогда".

*And the Raven, never flitting, still is sitting, still is sitting
On the pallid bust of Pallas just above my chamber door;
And his eyes have all the seeming of a demon's that is dreaming,
And the lamp-light o'er him streaming
throws his shadow on the floor;
And my soul from out that shadow that lies floating on the floor
Shall be lifted — nevermore!*

Зрэшты, калі ўжо гутарка зайшла аб крумкачах у сусветнай паэзіі, то як тут не згадаць аднайменны верш Сэмюэля Тэйлара Кольрыджа (1772—1834). Памятаю, калі я ўпершыню прачытала гэты твор, мяне збянтэжыў яго падзагалавак: "Калядная гісторыя, якую расказаў школьнік сваім малодшым брацікам і сястрычкам". Нічога сабе казачка, падумала я тады, успомніўшы заключныя словы верша, вылучаныя, дарэчы, адмысловым шрыфтам: REVENGE IT WAS SWEET! (О ПОМСТА, ЯКАЯ ТЫ БЫЛА САЛОДКАЯ!)

Вядома, Кольрыдж — перш-наперш рамантык. Рамантычная эстэтыка і да гэтага часу асацыіруецца ў англійскай паэзіі менавіта з яго імем. Прыхільнік Канта, Гердэра, Шылера, братаў Шлегелей, Кольрыдж зрабіў вялізны, неацэнны ўклад у распрацоўку найважнейшай, з пункта погляду рамантыкаў, тэорыі ўяўлення. Ён называў уяўленне "смутным аналагам тварэння" і следам за Кантам любіў паўтараць, што творчае ўяўленне павялічвае нашы веды. А хіба не так?

Пры ўсім тым зменлівая гульня ўяўлення не перашкодзіла паэту надзяліць рэалістычнымі характарыстыкамі містычных герояў сваіх твораў. Вось і Крумкач страціў сваю каханую і дзіцэй. Лесасека ссеклі стары купчасты дуб, у кроне якога было гняздо. А потым з гэтага дуба людзі збудавалі шчогра для карабля, і карабель выйшаў у адкрытае мора, але пачаўся шторм і судна патанула. О, якімі распачнымі былі крыкі тых, хто спрабаваў уратавацца. Людзі хапаліся за абломкі шчограў і разам з імі танулі ў моры. А Крумкач усё кружыў і кружыў над безданню, і душа яго перапаўнялася радасцю, калі ён бачыў згубу няшчасных. "Right glad was the Raven". (О, якой жа справядлівай была радасць Крумкача!) Так, справядлівай! Таму што менавіта людзі аднялі ў яго ўсё, што складала сэнс яго жыцця.

І вось, убачыўшы, як апошняя шчогра карабля сышла пад ваду, Крумкач з лёгкім сэрцам ляціць назад і сустракае на шляху Смерць (дарэчы, у англійскай мове смерць персаніфікуецца ў мужчынскім родзе). Ён дзякуе ёй (яму) за тое, што яна (ён) не пашкадавала нікога з яго ворагаў. А далей ідзе той самы радок аб асалодзе помсты. Не шмат у сусветнай паэзіі радкоў, якія можна паставіць побач з гэтым: "Revenge it was sweet!"

Шчыра кажучы, не чытала Кольрыджа ў перакладах. І не хачу. Не хачу разбураць тое ўражанне, якое засталося ў мяне ў свой час пасля прачытання гэтай своеасаблівай каляднай казкі з такімі недзіцячымі перажываннямі і з такім далёка не казачным

фіналам. Хіба што Юрый Сапажкоў, завяршыўшы свой пераклад Джэбрана, перачытае класікаў зноў. І, быць можа, "Крумкач" Кольрыджа таксама трапіць у поле яго зроку, і ён возьмецца за пераклад.

Не сумняваюся: у яго атрымаецца. Як атрымаецца ўласны "Крумкач", якога не сорамна паставіць побач з шэдэўрамі По і Кольрыджа:

*Жалкий старый ворон,
Хватит, полетал.
Сердце просит воли,
Да не по летам!
Было время — падал
Камнем на цыплят.
А теперь и падали
Старый ворон рад.
Черствой булки долька,
Косточка с хряцом...
В этой жизни столько
Радостей еще!*

Што падкупляе ў гэтым вершы? І што бярэ за душу з такой жа сілай, як немудрагелістыя словы старой казачка песні? Так, думаю, менавіта немудрагелістасць самой гісторыі і знешняя прастата перажыванняў. Бо ўвесь досціп пацучыў, увесь драматызм жыццёвай калізіі, нарэшце, уся глыбіня філасофскага асэнсавання гэтай калізіі, усё гэта намалевана толькі пункціра-рам, усё сышло ў падтэкст і стаілася там.

Цалкам магчыма, што ў іншых чытачоў — свае асацыяцыі. Хтосьці адсуне ўбок англасаксаў і выклікне: а прычым тут По? Памятаеце тыя ж шчыльнявы інтанацыі ў вершы Уладзіміра Караткевіча "Заяц варыць піва"? І ён таксама будзе мець рацыю. Бо, як сказаў калісці Ігар Севяранін, "усе людзі правы".

Але не будзем ставіць кропку ў тэме аб крумкачах. Тым больш, што сам верш скончваецца клічнікам. І колькі ж у гэтым ускліку жыццёлюбства і веры ў жыццё.

Як радасна, што ў сусветнай літаратуры стала адным "Крумкачом" больш. І як радасна, што ён напісаны нашым сучаснікам, нашым паэтам.

Зінаіда КРАСНЕЎСКАЯ

**Жанна
УСЦІНАВА**

**У душы павінна
тайна жыць**

У душы павінна тайна жыць...
Маленькая,
вялікая —
не важна!
Няхай прыгожыя бяжыць,
пульс у венах —
моладз, адважна.

У душы павінна тайна жыць
Дзівоснаю пунсовенькаю
кветкай ірзеца, галаву кружыць
у куце асобным,
без цікаўных сведкаў.
У душы павінна тайна жыць...

Жанна Усцінава ў 1999 годзе закончыла Магілёўскі дзяржуніверсітэт, працавала настаўніцай роднай мовы ў вёсцы Гарбавічы Чавускага раёна. "Кажуць: грукайце — і вам адчыняць, — піша Жанна ў сваім лісце ў рэдакцыю, — вось я і вырашыла "пагрукаць" да Вас, бо назаўжды ўвайшла ў мае сэрца любоў да беларускай паэзіі. Размаўляю, думаю, пішу па-беларуску — і ў гэтым уся я. Некаторыя глядзяць падазрона і гадаюць: "Навошта ёй усё гэта?". Але калі не я, то хто?..". Прапануем чытачам "Ліма" дэбютную падборку маладой паэткі Жанны Усцінавай.

АДДЗЕЛ ПАЭЗІІ "ЛІМА"

Хавацца ад сяброў,
знаёмых,
блізкіх.
Стаяць заслонай на мяжы
Між чысцінёй
і бруднасцю слоў слізкіх.

Яна адна — у вечнасць ніць.
Як без яе нам вытрымаць
гарогу?
У душы павінна тайна жыць!
Вядомая,
хіба,
адному Богу.

Каханья вочы

У іх жыве змрочнасць ночы.
У іх жыве яснасць дня.
Ах, вочы... каханья вочы...
Прыцяжэння іх не суняць!

Гэта — дар і пакута лёсу.
Не стаіцца ад іх нідзе:
паг зямлёю, альбо ў нябёсах,
альбо ў самай мутнай вадзе!

Яны топяць і зноў ратуюць.
Яны вабяць і гоняць прэч.
Яны бачаць ува мне святую,
ці распуніцу — проста рэч.

Яны лашчаць мяне, мілуюць.
Яны гоняць мяне на крыж...
Смак жыцця тады толькі адчую,
калі ты на мяне глядзіш...

**Вясна плыве
ў мой родны край**

Вясна плыве ў мой край —
трапеча белы ветразь.
Нясе птушыны рай,
як летась і залетась,

Як сотні тысяч год
альбо нават мільёны...
Вясна плыве ў мой край
піць сок бярозаклэнны,

купацца ў дзьмухаўцах,
ў іх жоўта-п'яным моры,
прымерваць без канца
плясткавыя ўборы,
з вясёлкі абдаком
над рэчкай забаўляцца,
з гарэзай-ручайком
залівіста смяяцца...

Вясна плыве ў мой край,
як летась і залетась —
прышла гаўно пара
будзіць жыццё да лета.
Вось-вось і зацвітуць
Яе сляды на ўзлесках...
Вясна плыве ў мой край —
цяпло ў вачах-пралесках.

**Анатоль
АЎРУЦІН**

Нямое кіно

"Вараг". Лаун-тэніс. Нямое кіно.
Шаляпін. І футра вялікай княгіні.
Куця. І народу — як воку відно.
Трактар, дзе хвала паг віно асятрыне.

Участак... Насуплены гарадавы.
Ясенін. Нямое кіно. Футурысты.
Свінцовы заход. І свінцовасць Нявы.
Бардэль. Гімназісткі.
Кучар плячысты.

Распуцін. "Аўрора". Нямое кіно.
Гарачая міміка Веры Халоднай.
Трацкісты. Крандштат.
І бушлатаў сукно.
Насуплены Горкі ў кашулі нямоднай.

Ну, хто прыгадае
пра крэйсер "Вараг",
Пра Веры Халоднай наўняныя страсці,
Калі і "Аўрора" спуціла свой сцяг
І "мыла" кіношнае зроку не засціць?

А недзе ляжаць,
заштурхнутыя ў кут,
Нямога кіно хуткалетныя стужкі.
Ім сніцца трыумфаў напружаны гуд,
Уздыхі і горкія слёзы ў падушкі.

І моўчкі крычаць безгалосся на зло
Героі, узносячы вечныя мукі,
Ну, як жа адбыцца такое магло,
Што ўсё анямела ад гэткага гуку?

Век сярэбраны... Лікі суровыя...
Брыў праз выстралы, гогат, раздрай,
Каб краіна жыла Гумілёвія,
А наўкол — Севяранінскі край.

Важка брыў... Меў лістоту асеннюю,
Што атрос у гаях гулкі гром.
Бліз Ахматава і праз Ясенію,
Цераз Хлебнікава... Кругалём...

Умываўся на золку дажджамі і
Росы дзюгкія звонка збіваў.
Брыў этапамі па Мандэльштамі,
Па Валашына цяжка ступаў.

І дайшоў... Праз пятлю ў Елабуге,
Цераз выдмы нястачаў і бед.
І праз смерць... І крываваы лабухі
Па-хіжацку ўзіраліся ўслед.

Ногі выцер. Узвысіўся голасам,
Напалохаў наступнасці здань.
А насустрач адно поле голае,
А навокал — Ашань ды Ашань.

Возера. Поўнач. Дарога
Смутна брыдзе па ярах.
Недзе ля Бога самога
Цепліца ззуджана страх.

І супыняе зачаста
Сэрца свой лёт у хадзе,
Як каляёй пакручастай
Нехта сустрэчы брыдзе.

Моўчкі... Ні ўскрыку, ні знака,
Ні целыні з-пад павек.
Ўсё ж такі злосны сабака
Лепей, як злы чалавек.

Памарудзіць зноўку ля парога,
Скутую паслухаць цішыню
І сцяжынай, што бяжыць аблогай,
Несці ў свет віну праз мітусню.

Страпянеца сэрца вінавата,
Зойдзеца пачутаю віной
Прад шырэчай гэтай небагатай,
Прад пахмурай вечнасцю нямой.

І калі пасыплецца з аleshын
Ззяблая лістота па траве,
Скажа гумка: гэты свет бязгрэшны,
Што душа бязгрэшнаю слыве.

І між ночы месяца падкова
Патаемна зазірне ў акно.

Выпадковасць ўсё ж ці выпадкава,
Ці ж наступнасць —
цёмрыва адно?

Рыпне кладка...
Крылом халодным
Над гаямі шугне зара,
Дзе бярозы ў адзіным споднім
На асенніх грыжаць вятрах.
Ступіш ледзь —
адгукнеца гулка

Ў соты раз на узлёце дня
Шчэ не збуджанага завулка
Напаўсонная цішыня.
І не ведама, ціш якая
Напаткае у гэту ноч —
Кліча хто?..
Хто рукой махае?..
Хто адвернеца — не суроч?..

Тамары Красновай-Гусачэнцы
...І пачуецца зноўку
шаптанне травы,
І пабачыцца небная просінь без краю,
І спытаеш сустрэчнага:
"Гэта не вы
Запалілі зару,
што ўначы дагарае?"

А калі дагарыць ясны сполах зары
І натоляцца вочы
той фарбай жывою,
Ты адчуеш:
не зможаш услых паўтарыць
Ўсё, што моўлена
небу зялёнай травою.

І зляціць гэты пух,
і рассыплецца прах,
І не ўсё, што любіў,
адплыве скарацечна.
Толькі вечнасць замрэ
на астылых губах,
Толькі вусны пращэпчуць
апошныя ў вечнасць.

І паг скрыгат
сусветнага махавіка
Праз гады, што паг небам
сышлі ўвачавігі,
Гэтых вокнаў
нябачных кранеца рука
І на шыбах спацельх
пакіне адбіткі...

Старэеш... Круг стасункаў
Вузее год ад году.
Ўсё меней свят-частункаў,
Ўсё болей дат сыходу.

Агонь, ваду і трубы
Прайшлі ў жыцці па праву.
Над грудам-жвірам губы
Пяюць, на жаль, не славу.

У дзень вясновы яркі
Ля раньняе магілы
Сабе нальеш паўчаркі,
Табе нальеш, дзурт мілы.

І вось мы разам сёння,
І выпіць зноўку мусім.
То мне — сівыя скроні.
Ды ты не п'еш чамусьці...

 Пераклад з рускай
Міколы Мятліцкага

Фота Кастуся Дробава

Настаўнік у пагонах

Помніцца, свой вайсковы нагатнік я ў спешцы не схаваў у сейф, як гэта заўсёды рабіў, і ён застаўся на сталё ў кабінце сакратара камсамольскай арганізацыі, якую, зрэшты, я і ўзначальваў. Узімку мне часта даводзілася самому паліць грубку, грэючы і свой кабінет, а заадно і суседні пакойчык дзяжурнага афіцэра.

Што да «камсамольскага кабінета», дык у ім сталаў даўляка не вайсковы драўляны ложкак, акуратна засланы шыкоўным прасцірадам, а каля ўзгалоўя ляжала вялікая пуховая падушка, акрытая вязанай накідкай. На начлег тут часам спыняліся розных «калібраў» завітанцы са штаба арміі...

Неяк надвечар — сцюжна было на двары, ветрана — я толькі «раскачагарыў» грубку, грэюся, і тут, бачу, заходзіць у штаб капітан-лётчык, без шапкі, у наапішкі накінутым шынялі. Нездзе з паўгадзіны таму бачыў яго на кухні — размаўляў з шэфкай-паварыхай (так называлі мы, салдаты, Лідзію Уласаўну Брыню, служачую СА. Прыгожая была жанчына. І ўсё яшчэ халастуха. Сябе яна «блюла» — салдатаў і блізка не падпускала: яўна спадзявалася на афіцэра, ды ў наша падраздзяленне афіцэраў прысылалі адно на «даслужку» — пажылыя вайскоўцы, ветэраны, а то і выбракаваныя па здароўі, якім да пенсіі заставалася год ці два. Не болей.

Я павітаўся з наведнікам па-вайсковому. Той казырнуў мне і ўсеўся на тапчан, запаліў цыгарэту, курыць. Ды нечага ўсё — зірк у мой бок, зірк... І тут — бабах! — гром з яснага неба: звярнуўся да мяне на добрай беларускай мове:

— Мне воль трапіўся на вочы сшытак ваш, і я ад няма чаго рабіць зазірнуў у яго, прачытаў сёе-тое. — Ён сапраўды дастаў аднекуль зпад шыняля, як усё роўна з падпаша, мой нататнік. — Мушу давесці, малады чалавек: калі зараз мы не спалім гэты кандуіт, у вас могуць быць — паверце мне! — вялікія непрыемнасці. — І парывуна, наўрад выдзер — рука б яму адсохла! — адзін лісток і няспешна, бльгаючыся, прачытаў: «Сяржант Коваль, асталопіна, згубіў свой патранташ з дваццаціцю патронамі... аж у гуркоўніку палкоўніка Дунца. Коваль быў у каравале развадзіншым, арганізаваў падраніцу п'янку з вітаміннай закуссю: гурочкі свежыя, памідоркі, цыбуля... Надвечар палкоўнічыха сама вярнула яму патранташ, на закрыўцы якога хімічным алоўкам

Начыркі

Алесь МАСАРЭНКА

было накрэмзана: «Сяржант Коваль В.М.» Што яна яму гаварыла — цёмная ноч. І Коваль нават не паўшчуваў за парушэнне дысцыпліны. Трэба ж, шкадлівы хахол і ў вус не дзьме (а ён — так, з вусамі!) — не баіцца кары нябеснай?.. Я не здзіўлюся, калі палкоўнік і знаць не знае пра гэты яго патранташ». — Капітан нервова скамечыў густа спісаны мною аркушык і зашпурнуў у агнянае зёбра грубка.

Я не правароніў — выхатпіў паперчыну і схаваў у кішэню, чым не столькі ўзлаваў, колькі здзівіў «дабрадзея». Ён зноў шкуматнуў нататнік. І якраз жа ўлучыў патрапіць на той самы допіс, дзе гаварылася, як у адным з суседніх авіяпалкоў раззлаваная маладзічка ў запале рэўнісці брытвай адчыкрыжыла свайму браваму палубоўніку, маёру, яго самцовы чынік... Гэтую інфармацыю я «вывудзіў» з сакрэтнага загада, з якім былі азнаёмленыя адно афіцэры ды іх жонкі, а вось мне, тэрміновай службы пісарчуку, такое ведаць забаранялася. Аднак я шмат чаго ведаў, бо даводзілася двойчы ў тыдзень ездзіць у Баранавічы па сакрэтную пошту, затым парадкаваць некаторыя «цыркуляры» ў спецыяльную папку: падысваў, а заадно, вядома ж, нешта заносіў — чаму б і не? — у свой падзённы «пам'янтак» (слоўца пачуў ад сінявочкі Ганоры: рабіла ў цэху кансервацыі авіязапчастак, і радавы Махарашвілі, калі яму надаралася працаваць побач з гэтай красуняй, ад неўтаймоўнай жарсці вяртаўся ў казарму ўраскірэчку — акурат парализаваны).

Дык вось... Я — ашалолены: нейкі боўдзіла, правяральшычк выкшталцоны, корчыць з сябе немаведама каго. А ці не занадта? «Я вырву з яго кашчавых лап свой нататнік! У-у... Што гэта ён

выцяг з нагруднай кішэнні кіцеля?» Так, выцяг. І спрытна — чорт лоські, служака! — разгарнуў і тыцнуў мне аж у самы нос пасведчанне «гэбіста», а ў дадатак уладна-строга прагуніў:

— Ды калі я ўсё гэта забяру — пасля локці будзеш сабе кусаць, сапляк! — І — ужо выразней, але з ранейшай застрашліваасцю: — Напісанае пяром — не вырубіш тапаром... Так што — ніякіх запісаў. Ты — салдат!

І ён-такі збаёдаў мой нататнік — спаліў да лісточка. Пасля даланей лёгка ляпнуў мне па плячы й схаваўся ў «маім» кабінце.

...Мне і сёння шкада тых запісаў. Гэта ж разам з імі ляснула і недзе больш за сотню анекдотаў, пачутых мною ад начальніка штаба капітана Нячаева, чалавека памяркоўна-вясёлага, бясконца добрага і шчырага: карэнны масквіч з вышэйшай адукацыяй; у войску быў ці не з першых дзён вайны; да пенсіі заставалася ўсяго нейкія паўгода службы. Апошнім часам, пакутуючы ад цяжкой хваробы (рак), былы франтавік, па ўсім відаць, знарок пазбягаў дактароў, бо ўжо не спадзяваўся на іх дапамогу...

Два афіцэры. Адзін — пасляваеннай «выпечкі» маладзён, але не гарыдавец, хоць і крута паказаў сябе ў святле службовых абавязкаў: як і належыць, правёў са мной прафілактычна-выхаваўчы ўрок. Другі — выпускнік маскоўскага вуза, апалчэнец, які за час вайны стаў капітанам... Гэта ён навучаў мяне перш за ўсё зраўмець самога сябе (Хто ты? Што ты? Дзеся чаго жывеш і чым мусіш задавальняцца, каб сумленна жыць...).

Мудры, светлай душы чалавек узяў мяне ў штаб пісарам, і я адчуваў сябе пры ім — як у Бога за пазухай. І ніколі не чуў, каб ён кваліўся, наракаў на сваё здароўе, хоць і бачыў, што з ім нешта не тое — выдавалі вочы, сучешна-ласкавыя, удумна-спакойныя, з глыбокім, аж недзе на трэцім плане вогнікам трывогі. Ды яшчэ скроні насцярожалі — запалыя, з сівымі й не надта густымі кучарамі.

А ўсё-ткі з нейкіх жа святых крыніцаў ён, гэты невылечна хворы, мужны чалавек, чэрпаў гаючы напой штодзённага аптымізму! І як удавалася яму хаваць нават ад сваіх блізкіх зацятты, неаціхна-пякельны боль?..

На пачатку верасня, у

надзіва сонечны, але скрушна журботны дзень яго не стала. Памёр мой вайсковы бацька-настаўнік — незабыўны капітан Нячаеў Аляксей Уладзіміравіч...

Іграў духавы аркестр. Трыма залпамі над прыўзлескавым могілнікам прагучаў развітальны салют.

Успомненая радасць

— Насадзіла кіёвак — многа ўрадзіла, і такея ўмалотныя, цвярдбя! Анягож, пачаткаў цэлы мех накаптурыла. І што мне з імі рабіць? А возьму-ка стаўку! Ячмень жа таўчэцца, то, можа, і з кіёўкамі ўпраўлюся?.. Нацерашыла ў ступу, злёгка намачыла, як і ячмень, вадзіцай. Зерняткі наліўныя, зіхотныя — быта ў золаце купаныя. Я — шах-шах! — пайшла махаць таўкачом, заюшылася... І стаўкла! Правеяла тоўчанку — ды ў гаршчок, смятанкай заліла, у печ паставіла. О-о, залатая каша атрымалася: ужалела ў душку, распарылася — заядзёненне!.. Тады ўсё было смачна. Мы пасля вайны шчэ доўгі час ужадобку чуліся. Кацца, як бы на тую сямю ды ўсё гэта, што я сёння маю, во дзе мае дзеткі парадаваліся б — вялікі-кі дзякуй сказалі б!

...А ўсё-ткі нездарма мне ўсплылі на памяць матчыны словы. Бач, нават у нас, на Магілёўшчыне, кукурузныя пачаткі няблага выпяваюць, адно трэба парупіцца з пасевам, не запазніцца.

Дзіва што, глуміць такую спажыўную расліну толькі на сілас — вялікая раскоша.

Пра самога сябе

Спакой — ціхаплынсь душы, яе сон, і той, хто з дня ў дзень незварушна гойдаецца ў ляютнай брыні ўтульнай завадзі быту, ён самахоць стаў у чаргу па заўчасную смерць.

Ну так. Ад сябе самога нікуды не ўцячэш, не схаваешся ва ўласных лабірынтах душы — сумленне ўсё прыкмычае, усё фіксуе самым найлепшым чынам. І пэўна таму маладому чалавеку, каб яго жыццё не было застойным ды ляютна-бясплённым, трэба хоць нейкая перашкода: можа, нават і неадольная, і ён тады — жыве і змагаецца, штодзень расцярабляючы завалы лёсу, і няма яму часу на самапашанотнасць, а га-

лоўнае — на яго жыццёвым шляху бадай не застаецца на «потым» неадольных бар'ераў, якія не надта каб і лёгка браць у стальым узросце. Усё добра, калі чалавек здаровы. А калі што турбуе, збівае з тропу, дык і нявесела тады, зыбаецца настрой, бы вольготнасць у восеньскі няўстойлівы дзень.

Здаецца, менавіта цяпер, у такім узросце, як мой, хочацца як мага бліжэй быць да самога сябе, жыць найбольш сабой, усведамляючы й ацэньваючы свае паводзіны ў дадзены момант, зараз, не адкладваючы гэтую ацэнку на потым.

Стан, псіхалагічны ракурс душы — гэта бадай усё тое, што і мусіць быць у найлепшым прыглядзе. Самі сабой трэба кіраваць, штохвілінна сябе самога ж перамагаць. Кантраляваць самога сябе, пільна віжучы за самім сабой, што і пашырае магчымасць як мага больш заўважаць наўкрут сябе.

Выйсце заўсёды ёсць

Малады талент, стары... Мала яго ці праз верх. Наўрад ці дапушчальная такая «класіфікацыя». Талент альбо ёсць, альбо яго няма.

Талент — не асоба. Гэта — Божы дарунак, агонь душы. І яго трэба ўвесь час падварушваць, нібы тое вуголле ў няяркім цяпельцы.

Вядома ж, не кіем падахвочваюць таленавітых людзей да працы. На тое ёсць ганарары, розныя прэміі, можа, нават і ўзнагароды...

А нехта і сам, пакуль ёсць здароўе, удосталь падахвочваецца — жанчынамі, гарэлкай і шмат якімі іншымі жыццёвымі «допінгамі». Што б там ні гаварылі, але ў сапраўднага творцы нервы — не сказаць каб і слабыя на расцяг, затое лёгка на падпал, згараюць у помірг вока. А вось у графамана нервовай сістэма з трывушчых канатаў, якія не рвуцца і не гараць. Бадай так. І хутчэй за ўсё таму ў неспрыяльных варунках першым гіне таленавіты чалавек...

Неўтаймоўную прагу творчасці, на мой погляд, захоўвае той пісьменнік, чый талент быў заўважаны й адзначаны своечасова, не замаўчана яго адметнасць менавіта ў час росквіту, то бок — станаўлення.

...Большасць незадаволеных, — безумоўна, сярод тых літаратараў, хто заблукаў, як у трох соснах, у сучасным літаратурным працэсе. Менавіта такія вось плакуны з летаргічна-прыснудай душой і не бачаць выйсця з сённяшняй тупіковай сітуацыі.

ў Лявіцкіх нарадзіўся хлопчык. Тады яшчэ ніхто не ведаў, нават не здагадваўся, што нарадзіўся вялікі сын Беларусі. А пакуль гэта было самае звычайнае ружовае немаўлятка, якое сваім зычным голасам абвясціла пра сваё з'яўленне на свет.

Дзень народзін Антосіка ў нашых народных календарых пазначаны як дзень прарока Малаха. Клікалі знахараў, каб лячыць хворыя кароў. У гэты дзень ведзьмы вярталіся са сваіх гулянак, з палявання на месяц і заглядвалі ў хлявы, дзе здойвалі да смерці кароў, каб нападзі гэтым малаком нячыстую сілу.

Гэта быў пералом зімы. Дзень спаквал пачынаў прыбываць. Хай гэтая прыбаўка была невялікая — ўсяго на заідаў хвосцік, але ўсё ж прыбаўка. Прыбаўка дня, прыбаўка ў сям'і Лявіцкага, пасля, як высветлілася, і вялікая прыбаўка для ўсёй Беларусі.

Уладзімір Содаль

Чаканне...

Абразок

Быў шчодры вечар. Па старым стылі — прырададзень новага 1869 года. Хадзілі калядоўнікі, вадзілі казу, шчадравалі. На гэты дзень прыпадаў і Васільеў вечар. На Васільеў вечар, казалі, ведзьмы крадуць месяц. У кожнага ў шчодры вечар свае клопаты, свае турботы. Маёнтак Добасія таксама не цураўся народных звычаяў. У яго прыгожых палацах, асвечаных агнямі, таксама чакалі калядоўнікаў. Чакаў калядоўнікаў і Ян Лявіцкі, кіраўнічы маёнтка, нядаўні адстаўны паручнік. Але было ў яго і яшчэ адно чаканне. З дня на дзень павінна была разрадзіцца яго жонка. Гэта можа быць сёння, можа быць заўтра, гэта можа стацца і праз га-

дзіну. Вагітна ўжо скардзілася на слабыя першыя позвы, але пакуль трымалася і разам з усімі ладзіла шчодры вечар: ставіла на стол куццю, пякла грачанья бліны, аладкі, разводзіла сыту, аздабляла ялінку. Поруч з ёю завіхалася і васьмігадовая Эўця. Яна дапамагала маме і зацікаўлена зрэдчас паглядала на мамін жывот. Дзяўчынка таксама чакала браціка, хлопчыка. І ўсе чакалі хлопчыка...

Гарэлі трапяткія свечкі. Іх цені спалохамі гулялі па сценах. Але мінуў шчодры вечар. Прычкалі і першага дня новага года, а прыбытку ў Янавым доме ўсё як не было, так і не было. Ян Лявіцкі нікуды далёка не адлучаўся ад дома, быў да ўся-

го гатовы. Прасіў на ўсякі выпадак дзяўчынак з прыслугі прыглядзець за Вольгай. І калі што такое, каб тут жа гукалі павігуху. Але мінуў і першы дзень новага года, і другі, але Вольга ўсё яшчэ трымалася і трымалася, спраўна ладзіла свае хатнія клопаты, яшчэ раз перабіра-ла, разглядала падрыхтаваныя для немаўляткі пялюшкі, каптуркі. Было чуццё: да заўтрага наўрад ці дацягне. І чуццё не падывало. Чацвёртага студзеня 1869 года Вольга Лявіцкая нарадзіла першага свайго хлопчыка, якога неўзабаве наракуць Антонам, Антосікам. Гэтая вестка абляцела ўвесь маёнтак. У палацах толькі і гаворкі было, што

У Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі адкрылася выстава "Беларусы. Сцэнічны касцюм Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага ансамбля "Харошкі". Тут прадстаўлены лепшыя работы, створаныя паводле эскізаў Юрыя Піскуна і Аляксея Гаявога — мастакоў, якія даўно і плённа супрацоўнічаюць са знакамітым калектывам. У студзені "Харошкі" адзначаюць сваё 35-годдзе.

Асаблівасці нацыянальнага касцюма

Каб уявіць маштаб харэаграфічнага таленту стваральніцы і нязменнага мастацкага кіраўніка ансамбля — народнай артысткі Беларусі Валянціны Гаявой, дастаткова нагадаць, што ў свой час менавіта яна займалася пастаноўкай "Песні пра долю" — рок-оперы "Песняроў" паводле вершаў Янкі Купалы на музыку Уладзіміра Мулявіна.

Натхненне Валянціна Іванаўна знаходзіць у штодзённым жыцці. Вобразы многіх знаёмых людзей яна пераносіць у свае харэаграфічныя нумары. Мусіць, таму выступленні яе артыстаў сустракаюць у душах беларусаў заўсёднае разуменне.

Поспехі "Харошак" відавочныя. Ансамбль вядомы далёка за межамі Беларусі, з гастроямі ён аб'ездзіў амаль усю Еўропу, выступаў у ЗША, Кітаі, Японіі, Лівіі, Іарданіі і ў многіх іншых краінах. Іх энергічныя, насычаныя нацыянальным каларытам праграмы знаёмяць іншаземных гледачоў з нацыянальным духам Беларусі і прымушаюць іх змяніць сваё меркаванне пра наш народ. Дзякуючы "Харошкам" за мяжой цяпер ведаюць, што беларусы і музыку складаць умеюць, і з пачуццём гумару ў нас усё ў парадку, і што нацыянальныя беларускія строі — гэта сапраўдныя творы мастацтва.

За 35 гадоў існавання ансамбля ўтварылася ўнікальная калекцыя нацыянальных сцэнічных касцюмаў, якая налічвае 5,8 тысячы прадметаў адзення. Ураджае, што ўся гэтая прыгажосць створана рукамі, у гэтым зборы не знойдзеш дзве аднолькавыя рэчы.

Экспазіцыя, разгорнутая ў музеі, прадстаўляе касцюмы, якія з'яўляюцца традыцыйнымі на тэрыторыі Беларусі ў эпоху Сярэднявечча. Тут можна ўбачыць льяныя з беларускімі арнаментамі сукенкі звычайных сялянскіх дзяўчат і раскошныя ўборы бела-

рускай шляхты, у якія апрапаналіся, каб пакарасавацца на ўрачыстых імпрэзах, і вайсковую парадную форму часоў Рэчы Паспалітай.

На адкрыцці выставы Валянціна Гаявая казала, што сярод прыхільнікаў ансамбля вельмі шмат людзей, ахвочых паглядзець на гэтыя ўнікальныя касцюмы зблізку, аднак не ўсе могуць трапіць за кулісы. Таму і было вырашана зрабіць такую выстаўку. Да 19 студзеня ва ўсіх ёсць магчымасць далучыцца да атмасферы беларускага Сярэднявечча і ацаніць плён сумеснай творчасці дызайнераў, канструктараў, швачак і ткачы.

З нагоды свайго 35-га дня нараджэння "Харошкі" наладзілі юбілейныя канцэрты ў Мінску, Санкт-Пецярбургу, Даўгаўпілсе і Кіеве, а ў планах — новыя выступленні і прэм'еры.

Алег МАЛЕВІЧ

На здымку: народная артыстка Беларусі Валянціна Гаявая з сынам Аляксеем і ўнучкай Ганначкай.

Фота аўтара

Сур'ёзная справа: казка

У Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы — прэм'ера казкі драматурга-дэбютанта Вольгі Бяловай "Прыгоды Заранкі і Янкі". Вольга скончыла БДУ культуры і мастацтваў, жыве ў Магілёве, выкладае ў дзіцячай мастацкай школе. Пастаноўка ў тэатры, які лічыцца візітоўкай сцэнічнага мастацтва краіны, — падзея і для сталага аўтара, што ўжо казаць пра пачаткоўца! Пра новую работу купалаўцаў мы гутарым з кіраўніком літаратурна-драматургічнай часткі тэатра Вадзімам ДАПКЮНАСАМ.

— **Вадзім Вячаслававіч, чым абумоўлена ўключэнне ў рэпертуар купалаўцаў п'есы Вольгі Бяловай?**

— Спачатку адзначу, што за мінулы год наш тэатр выпусціў пяць спектакляў. П'есу А. Найдзёнава "Дзеці Ванюшына" паставіў Аляксандр Гарцуеў, "Ядвігу" Аляксандр Дударова — Валерый Раеўскі. Вядомы майстар сцэны рэжысёр Мікалай Пінігін уvasобіў да 200-годдзя В. Дуніна-Марцінкевіча "Пінскую шляхту" — спектакль ідзе з вялікім поспехам. І завяршыўся год дзвюма прэм'ерамі: "Дамскае танга" на Малой сцэне ды "Прыгоды Заранкі і Янкі" — на асноўнай сцэне тэатра. Чаму мы вырашылі ставіць п'есу В. Бяловай? Па-першае, на працягу ўсёй сваёй гісторыі купалаўцы мелі ў рэпертуары спектаклі для дзяцей. І гэта зразумела, бо наша мэта — далучэнне маладога пакалення да сапраўднага мастацтва. Да таго ж і адзін з напрамкаў працы тэатра — пастаноўка твораў менавіта беларускіх аўтараў (безумоўна, у спалучэнні з драматургіяй розных краін). А, па-другое, звярніце ўвагу на рэпертуар: ёсць у нас казка "Снежная каралева", ёсць нядрэжны спектакль "Афрыка", створаны нашымі беларускімі літаратарамі і кампазітарам, але хацелася, каб з'явілася нешта і паводле сутнасці ды зместу беларускае. Таму, калі мы прачыталі п'есу Вольгі, нам спадабалася не толькі добрая беларуская мова, якой напісаны твор, але і яго шчырасць, і асабліва — адсутнасць штампаў, апошнім часам вельмі распаўсюджаных. Пазнаёміўшыся з аўтарам, пачалі сумесную працу. Першапачатковы варыянт п'есы нас не задавальняў.

Праца ішла даволі складана, і Вольга было праліта няма-ла слёз, але яе ўпартасць дала якасны вынік. На мастацкай радзе разглядаліся дзве п'есы, і твор В. Бяловай быў прыняты аднагалосна.

— **Для гэтай пастаноўкі тэатр запрасіў галоўнага рэжысёра Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек Аляксея Ляляўскага — шырока вядомага не толькі ў нас, але і па-за межамі краіны. Ён ставіць спектаклі ў Германіі, Польшчы, і іншых краінах Еўропы. На купалаўскай жа сцэне Аляксей працуе ўпершыню...**

— Нам здавалася, ды і здаецца, што спалучэнне "драматург-дэбютант і вопытны майстар сцэны" будзе вельмі карыснае. Гэтага і вымагае маладая драматургія. Ды і каму ж яшчэ працаваць з творчай моладдзю? А тое, што яна ёсць, — добры сімptom. Але ж, каб узяць яе "пад дах" тэатра, трэба ўмацоўваць літаратурныя часткі: напрыклад, зрабіць так, каб адзін з вядучых рэдактараў мог адказаць толькі за гэты напрамак — працу з маладымі. Дзякуй Богу, у нас існуе эксперыментальная сцэна. Аднак гэтага недастаткова. Нават на конкурс рэжысёрскіх эксплікацый паводле твораў беларускай драматургіі, абяшчаны Міністэрствам культуры, былі прадстаўлены пераважна эксплікацыі паводле ўжо вядомых твораў аўтараў-класікаў. І мы наўмысна пайшлі на гэты творчы эксперымент з Бяловай, бо адчулі, што трэба рабіць нейкі "прырўў" у праблеме арыгінальнай нацыянальнай драматургіі. Для маладога драматурга пастаноўка на першай беларускай сцэне гарантуе імя ў мастацтве! Так да купалаўцаў не-

калі прыйшлі пачаткоўцамі і Макаёнак, і Дудароў, і Кур'ейчык, і Кавалёў. Хто сёння не ведае іх імёнаў! І вось цяпер — Бялова. Яна адчувае адказнасць за кожнае слова ў сваёй п'есе, адметнай займальным казачным сюжэтам, прасякнутай фальклорнымі матывамі. Купалле, папараць-кветка... Дзеці павінны гэта ведаць.

— **Калісьці легендарная Стэфанія Станюта бліскава грала ў пастаноўках для дзяцей. Хто з майстроў сцэны заняты ў новым спектаклі?**

— У "Прыгодах Заранкі і Янкі" занятыя і маладыя артысты — Сяргей Рудзеня ў ролі Янкі, Валянціна Гарцуева ў ролі Заранкі, — і такія майстры, як Генадзь Аўсянінікаў, Генадзь Гарбук... Мастаком-пастаноўшчыкам з'яўляецца Вольга Мацкевіч — вучаніца славуэтага майстра сцэнаграфіі Барыса Герлавана. Музыку да спектакля напісаў званы кампазітар, кіраўнік музычнай часткі Купалаўскага тэатра Уладзімір Кур'ян. Словам, над прэм'ерай працаваў вельмі моцны творчы калектыў, у тым ліку і рэжысёр-пастаноўшчык Аляксей Ляляўскі.

"Я ўзяўся за пастаноўку гэтага твора менавіта таму, што маладыя аўтары вельмі рэдка пішуць п'есы, у якіх тэксту не нафта шмат, але змест зразумелы і ненадугаманы, — кажа Аляксей Ляляўскі. — Ды і галоўная ідэя казкі прывабіла: гапамагаць трэба не толькі сабе, але і іншым людзям, хаця б сваім блізкім, а гэта закранае кожнага..."

Алена МІНЧУКОВА

На здымку: Вадзім ДАПКЮНАСАМ.

Студзень запомніцца тым, што...

●●● Беларускі саюз мастакоў шчодрэ павіншаваў мінчукоў ды гасцей сталіцы з традыцыйнымі зімовымі святамі, наладзіўшы ў Палацы мастацтва "Каляды фэст". Пад гэтай назвай ды пад гэтым імем дзвіжам: "Горад і вёска, стары і малы — захадзі да Каляды!" з 24 снежня па 18 студзеня працуе Рэспубліканская мастацкая выстаўка, якая дэманструе сінтэз розных пластоў нацыянальнай культуры і творчасці. Ва ўсіх залах палаца лунаюць радасныя, станоўчыя эмоцыі, бо ў экспазіцыі — толькі пазітыўныя вобразы і настроі, увасобленыя ў самых розных тэхніках і жанрах выяўленчага мастацтва. На ўпадбаўняны творы гледачы могуць "пакаласці вока" і набыць іх. Арганізатары выстаўкі прадутледзелі ў гэтым праекце ўдзел музычных гуртоў, паказ калекцый фантазіянага адзення, святочныя імпрэзы для дзяцей.

●●● 14 студзеня адзначаўся юбілей народнага мастака Беларусі, заслужанага дзеяча культуры Польшчы Васіля Шаранговіча.

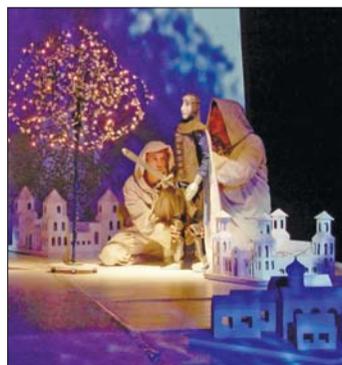

Яму споўнілася 70. Прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў В. Шаранговіч — адзін з пачынальнікаў і лідэраў сучаснай нацыянальнай школы графікі. Адметнай гранню яго мастацтва стала ілюстраванне твораў літаратурнай класікі, у ліку якіх, напрыклад, — Купалава "Адвечная песня", "Новая зямля" Якуба Коласа, "Пан Тадэвуш" Адама Міцкевіча. Арганізатарскі талент В. Шаранговіча плённа рэалізуецца ў шматбаковай асветніцкай, папулярызатарскай, міжнароднай дзейнасці сталічнага Музея сучаснага выяўленчага мастацтва, ініцыятарам стварэння і дырэктарам якога ён з'яўляецца.

●●● на Віцебшчыне завяршыўся фестываль "Дні хрысціянскай куль-

туры 2008 — 2009". Гэтае маштабнае, сёмае па ліку, свята праходзіла з 13 снежня па 6 студзеня. Яго праграма ўключала, сярод іншага, правядзенне ў Віцебскім дзяржаўным універсітэце міжнароднай канферэнцыі на тэму "Божае нараджэнне ў кантэксце беларускай культуры", выстаўку работ удзельнікаў гурткаў дзіцячай творчасці ды выхаванцаў нядзельных каталіцкіх школ вобласці "Скарбіца Ражства", вернісаж творчасці студэнтаў ВДУ ды Віцебскага тэхналагічнага каледжа "Вандароўка з анедам", паказ спектакля "Маленькі прынец" Беларускага пазычнага тэатра аднаго актёра "Зьніч", канцэрты, конкурс батлеек. Імпрэзы "Дзён..." прайшлі ў многіх гарадах і мястэчках вобласці. Прынамсі, у Міёрах адбыўся фэст "Зорка Бэтлеема".

●●● юныя ды самыя маленькія наведнікі Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек змаглі паглядзець тут свае ўлюбёныя казкі і заадно паўдзельнічаць у навагодніх прадстаўленнях ля ёлачкі. Дарэчы,

святочны рэпертуар тэатра ўпрыгожыла прэм'ера — "Марозка" (паводле М. Шурынавай), пастаўленая рэжысёрам Алегам Жугждам і мастаком Валерыем Рачкоўскім. Яшчэ адну нядаўнюю прэм'еру, знаёмую гледачам з мінулага года, — спектакль паводле п'есы Святланы Клімковіч "Балада пра белую вішню" тэатр паказаў 29 і 30 студзеня. Першую пастаноўку гэтай п'есы ажыццявілі тут у 1984 годзе рэжысёр Анаголь Ляляўскі і сцэнограф Барыс Герлаван. Новую версію "летатісу XIV стагоддзя" — балады пра тое, як баранілі нашы продкі родны край ад чужынцаў, як зберагалі свабоду на сваёй "белай", вольнай зям-

лі, — прапанавалі Аляксей Ляляўскі ды мастак-пастаноўшчык Таццяна Нерсісян.

●●● званы беларускі рэжысёр Мікалай Пінігін (ён ужо некалькі гадоў жыве і працуе ў Санкт-Пецярбургу) даў згоду на яго прызначэнне мастацкім кіраўніком Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

●●● "Карнавал" — прэзентаваны яшчэ напярэдадні Новага года выставачны праект Андрэя Смаляка, аднаго з самых эпітажных айчынных мастакоў, працягваўся і ў гэтым месяцы. Яркія, па-тэатральнаму кідкія і загадкавыя работы 55-гадовага жывапісца, якога, дарэчы, даўно і добра ведаюць у замежжы, спадобіліся выстаўкі ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі ўпершыню.

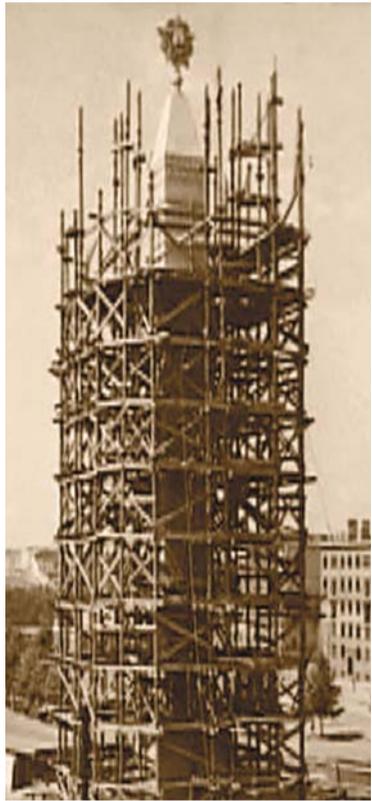
Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: прафесар Васіль Шаранговіч на мерапрыдддзях выстаўцы работ свайго незабыўнага вучня — мастака Міколы Селяшчука; сцэна са спектакля "Балада пра белую вішню".

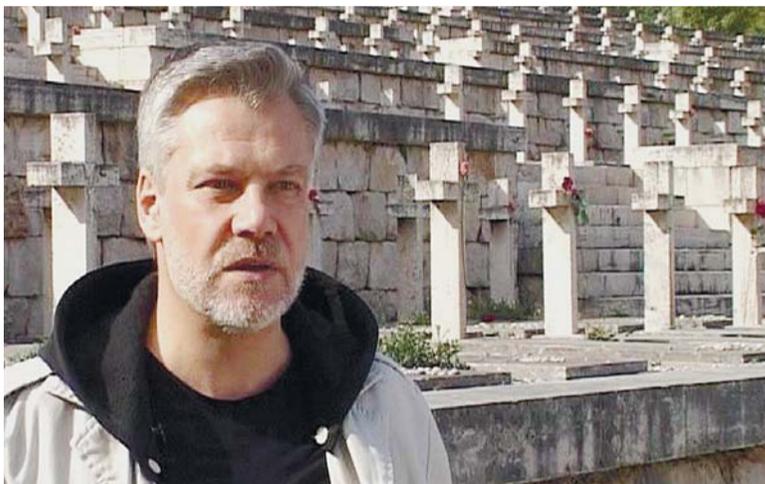
Фота Аляксандра Дзмітрыева і аўтара.

Зваротны адлік

Спроба асэнсавання

“Зваротны адлік” — адзін з нешматлікіх на постсавецкай тэрыторыі і адзіны ў Беларусі тэлевізійны праект, скіраваны, што называецца, на ліквідацыю белых плямаў у гісторыі. Рэжысёр гэтага цыкла фільмаў Уладзімір Бокун не ўпершыню звяртаецца да гістарычнай тэматыкі: у 1992 годзе ён стварыў трылогію “Афіцыйная версія самагубства” (пра лёс Янкі Купалы, Усевалада Ігнатова і Зміцера Жылуновіча) і стужку “Калі Віцебск быў Парыжам”. Працу над праектам “Зваротны адлік”, падрыхтоўка якога вялася не адзін год, падтрымаў тэлеканал АНТ. Першыя стужкі цыкла з’явіліся ў красавіку 2008-га.

Я займаюся даследаваннямі, звязанымі з рэпрэсіямі сталінскага перыяду (з’яўляюся аўтарам-складальнікам кнігі “Расстрэляныя ў Маскве і Ленінградзе”), таму мяне асабліва зацікавілі фільмы, што адлюстравалі той час.

Стужка “Ліст з мінулага” (сцэнарысты В. Скалабан і В. Рагатка, рэжысёр М. Рачкалава) апавядае пра тое, як у 1936 годзе на VIII Усесаюзным з’ездзе Саветаў, дзе прымалася Канстытуцыя СССР, падчас аднаго з пасяджэнняў беларуская дэлегацыя ў поўным складзе паднялася са сваіх месцаў і паднесла Сталіну вялізны футарал: у ім знаходзіўся ліст ад беларускага народа, напісаны ў вершах і вышыты на шаўковым палатне. Аўтарамі таго тэксту былі паэты Якуб Колас, Янка Купала, Пятрусь Броўка, Пятро Глебка, Андрэй Александровіч ды Ізі Харык. Кіраваў стварэннем “шэ-дэўра” Мікалай Гікала, 1-ы сакратар ЦК ВКП(б) БССР. Творцы спадзяваліся, што гэтым лістом засцерагуць сябе ад рэпрэсій, якія ў той час набывалі размах. Ды лёс стваральнікаў ліста кажа сам за сябе: А. Александровіч быў арыштаваны ў 1938-м і атрымаў 15 гадоў лагераў (памёр у 1963 г. ад сухотаў), М. Гікала і І. Харык былі ў тым жа 1938 г. расстрэляныя (удава Харыка, выйшаўшы на волю, усё жыццё беспаспяхова шукала сваіх дзяцей).

У фільме “Людзі на балоце. Палеская утопія” (сцэнарыст Т. Сухоцкая, рэжысёр А. Раковіч) сучаснага гледача ўражвае не толькі сам факт стварэння і дзейнасці на балоце камуны імя Беларускай вайскавай акругі, але і лёс герояў стужкі — зрэшты, звычайны лёс для людзей таго часу.

“У верасні 1939 года” (сцэнарыст Т. Сухоцкая, рэжысёр А. Раковіч) — расповед пра далучэнне Заходняй Беларусі да БССР. За кветкамі, хлебам-соллю і аркестрамі, якімі сустракала мясцовае насельніцтва ваяроў-вызваліцеляў, хаваецца трагедыя. Заходняя Беларусь, далучыўшыся да СССР, напоўніла падзяліла “шчасце” савецкага народа, зведаўшы калектывізацыю і сталінскія рэпрэсіі. Ізноў у Сібір пацягнуліся эшалоны са знявольенымі, ізноў грывелі стрэлы ў шматлікіх курапатах...

● Ваенная тэматыка ўвасоблена ў трох стужках цыкла.

“Смаргонь. Забыты фронт” (аўтары сцэнарыя А. Антанішына і В. Лігута, рэжысёр Л. Клінцова) апавядае пра абарону Смаргоні, якая доўжылася 810 дзён, і гэты напад 19 ліпеня 1916 года: тады загінула больш як 3000 рускіх садацатаў і афіцэраў. У абароне Смаргоні ўдзельнічалі Міхал Зошчанка і Валянцін Катаеў, арганізацыяй шпіталаў кіравала поўны Георгіеўскі кавалер Аляксандра Львоўна Талстая, маладая дачка вялікага пісьменніка.

Пасля далучэння Заходняй Беларусі да БССР у сталінскіх лагерах апынулася вялікая колькасць маладых людзей, частка якіх была прызначана ў 41-м годзе ў войска Андэрс — паводле дамовы аб стварэнні Войска Польскага. Генерал Андэрс узначаліў фарміраванні, якія складаліся з палкаў і беларусаў. Спачатку армія Андэрс знаходзілася ў Іране; у 1943 г. у Італію быў адпраўлены 2-і Польскі корпус, у склад якога ўваходзіла каля 10 000 беларусаў. У 1944-м гэты корпус удзельнічаў у аперацыі, мэтай якой было пераадоленне лініі Густава і штурм гары паблізу мястэчка Касіна. Абмінуць лінію Густава ў гэтай сітуацыі было немажліва. Магутныя ўмацаванні, збудаваныя на Монтэ-Касіна гітлераўцамі, былі практычна непераадоўныя: пры спробе ўзяць лінію Густава загінула 52 000 салдат саюзных войскаў. Аднак аперацыя пад назовам “Крык дзікіх гусакоў” завяршылася перамогай Войска Польскага 18 мая 1944 г. Пра гэта і распавядае фільм “Монтэ-Касіна. Доўгі шлях дадому” (сцэнарыст Т. Сухоцкая, рэжысёр А. Раковіч).

У 1943 годзе лёс шматлікіх спаленых вёсак і паселішчаў Беларусі падзяліла Хатынь. Пад-

ставай для яе знішчэння стаўся напад партызан на варажскую легкавую машыну і забойства двух афіцэраў, адным з якіх быў алімпійскі чэмпіён 1936 года Ганс Вельке. Загэд наконце ліквідацыі Хатыні выконваў 118-ы паліцэйскі батальён, якім кіраваў Рыгор Васюра. Толькі ў 1986 годзе Васюра быў выкрыты, асуджаны і расстрэляны... Цікавую гісторыю стварэння вядомага сёння ў свеце мемарыяльнага комплексу і асабістага дачынення да гэтай справы П. Машэрава раскрылі аўтары фільма “Хатынь. Засакрэчаная трагедыя” (аўтары сцэнарыя Н. Абрамчук, А. Антанішына, А. Раковіч, рэжысёр А. Раковіч).

● З тэмай фільма “Рэпатрыяцыя. Дым Айчыны” (аўтары-сцэнарысты В. Губанова і У. Арлоў, рэжысёр У. Арлоў) у мяне звязана шмат асабістага. Я добра ведаў дырыжора аркестра Белтэлерадыё Жоры Райскага, неаднойчы быў у яго гасцінным і інтэлігентным доме, сябраваў з яго сынам. Музыкант і чалавек “найвышэйшай пробы”, ён спазнаў усе “радасці” савецкага канцлагера; быў абдзелены афіцыйнымі ўзнагародамі, адпаведнымі званнямі, але ніколі не скардзіўся на лёс. Барыс Іпалітавіч шмат для каго з’яўляўся прыкладам сумленнасці, прыстойнасці і высокага прафесіяналізму.

Мог бы стаць героем гэтага фільма і вялікі сябра нашай сям’і Міхась Хіжнякоў. Патрапіўшы на пачатку вайны ў палон, адпачываўшы чатыры гады ў гітлераўскіх лагерах, ён быў вызвалены амерыканскімі войскамі і неўзабаве адпраўлены на радзіму. Міхасю Спяпанавічу пашчасціла: пасля фільмацыі ён атрымаў “толькі” 3 гады савецкага лагера; выйшаўшы на волю, уладкаваўся працаваць у тэатр г. Даўгаўпілса — здаецца, тэатр быў адзіным месцам, дзе нікога не бянтэжыла даведака пра судзімасць...

А вось стужка “Спіс Гімлера” (сцэнарыст Б. Герстан, рэжысёр А. Лескін) — пра насельні-

каў Мінскага гета, пра іх супраціўленне акупантам і спробы выжыць, пра ліквідацыю гета і знішчэнне больш як 100 000 яўрэяў. Тэма знішчэння яўрэяў і гераізму беларусаў, якія рызыкавалі ўласным жыццём, ратуючы суайчыннікаў, прысвечаны фільм “Праведнікі. Паміж пеклам і раем” (аўтар-сцэнарыст А. Антанішына, рэжысёр А. Раковіч).

Фільм “Архіпелаг «Будлаг»” (сцэнарыст Л. Міхальчук, рэжысёр М. Рачкалава) вуснамі відавочцаў і вязняў распавядае пра тое, як аднаўлялі разбураныя Мінск і палонныя немцы; як жылі і паміралі людзі, што адродзілі сталіцу з руін. Факты, раней шырока не вядомыя, як, напрыклад, тое, што абсталюванне і тэхналогіі аднаўлення заводаў-гігантаў былі вывезеныя з Нямеччыны, дзіваць гледача.

4 кастрычніка 1954 г. адбылося адкрыццё помніка Перамогі ў цэнтры нашай сталіцы. Гісторыя яго стварэння раскрываецца ў фільме “Манумент Перамогі. Людзі і сімвалы” (сцэнарыст М. Вашчула, рэжысёр М. Рачкалава). Рашэнне стварыць манумент было прынятае задоўга да перамогі, у 1942 годзе. Пасля вайны над яго праектам працавалі архітэктары Г. Заборскі і У. Кароль, якія ажыццяўлялі пасляваеннае аблічча Мінска. Барэльефы стваралі скульптары З. Азгур, А. Бембель, А. Глебаў і С. Селіханаў, а выяву ордэна Перамогі — ленынградскі архітэктар А. Рабышаў. Цікавы сюжэт пра тое, як будаўніцтва метро адбылася на манументе, як архітэктар Б. Школьнікаў працаваў над адмысловай прасторай пад помнікам.

Стужка “К-19. Час герояў” (сцэнарыст М. Вашчула, рэжысёр Л. Клінцова) узрушвае. І самімі фактам выратавання свету ад ядзернай катастрофы самаахвярнымі маракамі-падводнікамі, і лёсам галоўнага героя — Івана Кулакова, у якім бачыцца абагульнены лёс многіх нашых суайчыннікаў.

● Заўсёды неабякава стаўлюся я да фільмаў пра жыццё музыкаў, бо і сам атрымаў музычную прафесію. З цікавасцю ўспрыняў апавед пра няпростае жыццё Эдзі Рознера (аднайменны фільм паводле сцэнарыя М. Бяршацкай і У. Арлова, рэжысёр У. Арлоў). Выдатны джазавы музыкант, дырыжор, кіраўнік аркестра, роўнага якому ў БССР не было, падзяліў лёс народа. Маэстра спазнаў радасць творчасці, прызнанне (як шматлікімі простымі слухачамі, так і лідэрамі дзяржавы) і — забыццё.

Стужка “«Песняры». Беларускі цуд” (аўтар сцэнарыя і рэжысёр У. Арлоў) уражвае і пастаноўкай тэмы, і яе падачай. Мне давялося быць знаёмым і з Уладзімірам Мулявіным, і з большасцю музыкаў яго калектыву. Таму гэтыя кадры глядзюў з неаслабнай цікавасцю, аддаючы належнае максімальнай карэктнасці стваральнікаў фільма ў падыходзе да “вострых вуглоў” гісторыі славацкага ансамбля.

● Не толькі аматараў спорту здатныя захапіць работы на спартыўную тэматыку. Напрыклад, “Гульні няспраўджаных надзей” (сцэнарыст Б. Герстан, рэжысёр А. Раковіч) — пра першую Алімпіяду новага часу, якая адбылася ў Афінна ў 1896 г. Надзвычай цікавы сюжэт пра нашага суайчынніка Зігмунда Мінейку, які асвятляў тыя падзеі ў прэсе, пра яго сустрэчы на Алімпійскіх гульнях з прадстаўніком Расіі Бутоўскім. Былыя ворагі (Мінейка ўдзельнічаў у паўстанні 1863 года, а Бутоўскі — у яго падаўленні) апынуліся побач і на час Алімпіяды зрабіліся аднадумцамі. Драма Кубертэна — крах ілюзорных надзей на тое, што Алімпіяды стануць асновай для міру, — “падказала” назоў стужкі.

Фільм пра Алімпіяду ў Токіо “Гэта бога нядаўна. Скрадзена перамога” (сцэнарыст Б. Герстан, рэжысёр А. Жук) адлюстравана інтрыгі вакол выдатнага трэнера па гімнастыцы Ранальда

Кныша. “Гандбол Мірановіча” (аўтары сцэнарыя Б. Герстан і С. Лісічкін, рэжысёр М. Рачкалава) нагадвае пра Алімпіяду ў Сеуле. Пасля гульні ў Маскве і Лос-Анджэлесе гэта была першая “паўнаважкая” Алімпіяда, на якой залаты медаль атрымала беларуская зборная па гандболе пад кіраўніцтвам Спартака Мірановіча.

● Праект “Зваротны адлік”, створаны ў майстэрні Уладзіміра Бокуна, бліскача дасягнуў дзвюх мэт. Мэты “вонкавай”, звязанай з асэнсаваннем стваральнікамі фільма ўзнятай тэмы і ўменнем падаць яе гледачу, і мэты “ўнутранай” для майстэрні пад кіраўніцтвам У. Бокуна — асэнсаванне функцыі рэжысёра як галоўнай фігуры ў здымачнай групе. Ён расставіла акцэнтны ў драматургіі фільма, вызначае кульмінацыю сюжэта, распрацоўвае фінал. У яго сваё бачанне фільма ў цэлым, што ўрэшце і ўвасобіцца на экране. Усе іншыя ўдзельнікі групы дапамагаюць сваім унёскам — працуючы творча, але ні ў якім разе не падмяняючы рэжысёра і не ўплываючы на канчатковы вынік. Майстэрня пад кіраўніцтвам У. Бокуна вяртае рэжысёру належнае месца ў творчым працэсе, адраджаючы прафесію, якая апошнім часам зведала пэўную “дэвальвацыю”. Ажыццяўляючы праект “Зваротны адлік”, У. Бокун адмыслова ўвагу звярнуў на асноўную інтрыгу кожнага сюжэта, якой наканавана выклікаць цікавасць гледача. Драматургія стужак будзе паводле прынцыпу проціпастаўлення фактаў. Асноўныя з’яўляюцца арганізацыя матэрыялу і ініцыятыва рэжысёра пры абмежаваным фармаце фільма.

Асобнай увагі заслугоўвае праца гукарэжысёра Максіма Валодзіна. Ён мае справу не толькі з музычным матэрыялам, на ім ляжыць адказнасць за трапнае і шумовае агучванне хронікі і, галоўнае, — за апрацоўку галасоў. Невыразнасць вымаўлення, уласцівая, на жаль, многім людзям, у кадрах з удзельнікамі фільмаў зусім не адчуваецца — і гэта, бясспрэчна, заслуга гукарэжысёра. У яго арсенале — напэўнальнасць голасу, паскарэнне або запавольванне гаворкі, іншыя сродкі выразнасці, якія М. Валодзін выкарыстоўвае на высокім прафесійным узроўні.

Варта адзначыць агульную давяральную інтанацыю, з якой стваральнікі цыкла “Зваротны адлік” размаўляюць са сваім гледачом: аўтары і аўдыторыя быццам ведаюць адно аднаго даўно, таму задача кожнага фільма — не столькі асветніцтва і выхаванне, колькі зварот да аднадумцаў. Асаблівае значэнне набывае праца акцёра Аляксандра Суцкавера, які стварае ў цыкле вобраз вядучага — адначасова пазнавальны і рознабаковы.

Аўтары фільмаў, узнаўляючы прамінулы час, захавалі атмасферу эпохі. Думаю, гэта і ёсць Мастацтва.

Рыгор КАРПІЛАЎ

На здымках: кадры з фільмаў “Смаргонь. Забыты фронт”, “Манумент Перамогі. Людзі і сімвалы”, “Монтэ-Касіна. Доўгі шлях дадому”.

Карані шведаў на Беларусі: міф ці рэальнасць?..

Пра існаванне нашчадкаў шведаў на Беларусі падказала кніга гісторыка Андрэя Катлерчука "Шведы ў гісторыі і культуры беларусаў" (Мінск, 2002). Спадар Катлерчук жыве ў Швецыі і даследуе сувязі паміж гэтай скандынаўскай краінай і Беларуссю. У кнізе аўтар піша: "Вымушаная эміграцыя шведскіх жаўнераў па Вялікай Паўночнай вайне (знайшла адбіццё ў беларускай фальклору. Жыхары вёсак Шведы (Слуцкі павет), Іванічы (Ігуменшчына), Селішча (Стара-Юркавіцкая воласць Магілёўшчыны, сёння Заходняя Браншчына) уважалі, што іхнія селішчы заснаваны шведскімі жаўнерамі часоў вайны. Этнолаг М.Каспяровіч у 1929 годзе па выніках экспедыцыі на Ігуменшчыну адзначаў, што жыхары помняць пра тое, што "шведскія войскі праходзілі цераз сучасную Чэрвеньшчыну, ёсць нават паданне, што вёску Іванічы насяляюць нашчадкі шведаў, што засталіся тады тут". Папярэднія тэлефанаванні ў Чэрвеньскі краязнаўчы музей не прынеслі ніякіх вынікаў. Супрацоўнікі музея спасылаюцца толькі на згаданую кнігу Катлерчука. Каб ва ўсім разабрацца, разам з журналістам Антонам Трафімовічам мы выехалі на Чэрвеньшчыну.

У Іванічы — па шведаў

Вёска Іванічы стаіць на рацэ Волма па дарозе з Чэрвеня на Мар'іну Горку. Вёска невялікая. Тут нават сваёй царквы няма. Бліжэйшая — у раённым цэнтры. Каля помніка загінуўшым падчас Другой сусветнай вайны землякам сустракаем бабулю. Пачынаем з ёй гаворку пра вёску. На жаль, яна, а таксама бабця Маруся, якая далучылася да размовы, нічога пра шведаў не чулі. І бацькі іхнія нічога такога не расказвалі. Увогуле, жыхары пра падзеі, ранейшыя за Вялікую Айчынную, у якую былі яшчэ падлеткамі, не памятаюць. Нават зварот да старажыла, 1911 года нараджэння, ніякіх вынікаў не даў. Быццам згадка ў Каспяровіча — усёго толькі чарговы міф з айчынай гісторыі...

У Іванічах у нас была прызначана сустрэча з дырэктаркай мясцовага Дома фальклору Аляксандрай Веньдзіктаўнай. Хоць яна і папярэдзіла па тэлефоне, што ведаць не ведае пра шведскія карані ў вёсцы, але распавяла такую гісторыю пра суседняе паселішча пад назвай Слабада: "На ўзгорак каля вёскі пан саслаў нейкіх людзей. Яны пабудавалі там некалькі хат і жыллі сабе. Пасля з таго ўзгорка пачалі перасяляцца людзі ніжэй — туды, дзе цяпер знаходзіцца Іванічы.

Пан высаў і даў свабоду тым людзям. Адсюль і назва — Слабада — свабода. Але ніхто не памятае, каб нешта ўзгадалася пра шведаў". Аляксандра Веньдзіктаўна таксама распавяла, спасылаючыся на сямейную гісторыю, што Слабада з'явілася акурат у XVIII стагоддзі, а не ў XIX, як пра тое напісана ў хроніцы "Памяць" Чэрвеньскага раёна.

Агляд могілак у Іванічах таксама расчараваў. Старая іх частка хоць і захавалася, але шмат магіл не падпісана. Пра некаторыя з іх нагадваюць толькі невялікія ўзгоркі, якія і не заўважыш адрозна. Калі ўжо пакідалі вёску, усё ткі натрапілі на "шведскі след". Аўтобусны прыпынак пафарбаваны ў колеры нацыянальнага сцяга Швецыі — жоўта-сіні.

Аднадзміцы са Швецыі і Францыі

Вось, бадай, і ўсё, што здолелі высветліць на Чэрвеньшчыне. Каб неяк прасвятліць сітуацыю, мы звярнуліся непасрэдна да гісторыка Андрэя Катлерчука. Ён адказаў у лісце наступнае: "Тое, што там (у вёсцы Іванічы. — С. М.), ніхто нічога не памятае, не здзівіла. Усе тыя, хто шукае фальклор, забываюць, што нават найстарэйшыя беларусы былі піянерамі і напалі пад антырэлі-

гійную і антыбеларускую/антыгістарычную кампанію 1930-х гадоў. Каспяровічу веру, бо ён быў сур'ёзным даследчыкам."

А вось што гісторык напісаў яшчэ: "Што да шведаў у Беларусі. Думаю, трэба шукаць сярод элітных стратаў грамадства, якія "даўжэй" захоўваюць сваю інаккасць. Раю наведаць маёнтка Барані Астравецкага раёна, былы фальварак шведскага шляхетнага роду, што асёў у нас (у Беларусі. — С. М.), Сволкен (Svolken). Там захавалася іх напаяўразбураная фамільная капліца.

Таксама ёсць сэнс наведаць лютаранскі збор і могікі ў Гродне і Полацку, бо там сярод парафіянаў былі і шведы". Пра нашу зацікаўленасць "шведскай тэматыкай" Андрэй Катлерчук паведаміў свайму знаёмаму Максу дактаранту аднаго з універсітэтаў у Францыі. Вось што падказаў нам Макс: "У маёй тэзе таворка пойдзе, паміж іншым, аб

лёсе каралінаў на Беларусі, і я таксама вельмі цікаўлюся пытаннем, ці магчыма знайсці на Беларусі шведскіх нашчадкаў... Ці спрабавалі вы здзейсніць падобную экспедыцыю на Прапойшчыне?"

Што вядома пра Прапойшчыну/Слаўгарадчыну? У 1708 годзе каля вёскі Лясная, якая знаходзіцца ў сённяшнім Слаўгарадскім раёне, адбылася бітва паміж шведскімі і расійскімі войскамі. Апошнія перамаглі. Пётр I затым гэтую бітву назваў "маткай Палтаўскай перамогі". А вось вытрымка з іншага ліста французскага дактаранта: "Што тычыцца Прапойшчыны/Слаўгарадчыны, дык дакладных крыніц, на жаль, прывесці не магу. Але вядома, што пасля бітвы пры Лясной шмат шведаў засталася на Беларусі, ці так? На Прапойшчыне ёсць, напрыклад, такая вёска Свенск. Не ведаю, калі і кім яна была заснавана, але ж са шведскай яе назва перакладаецца проста — "шведскі" (Svenski). Ды і ў іншых вёсках у наваколлі Лясной магло застацца шмат параненых шведаў". На жаль, у Слаўгарадзе няма краязнаўчага музея, у які можна было б звярнуцца з адпаведным пытаннем. Таму застаецца спадзявацца на дапамогу мясцовых краязнаўцаў і замежных гісторыкаў.

Дадзеная публікацыя з'яўляецца пачаткам серыі матэрыялаў пра беларускіх шведаў, у існаванні якіх аўтар не сумняваецца. І ўжо рыхтуецца да друку працяг артыкула. Шведскі след на Беларусі аказаўся куды большым, чым можна сабе ўявіць. А таму пошукі не спыняюцца!

Сяргей МАКАРЭВІЧ
Фота аўтара

Валянціна Шчадрына

27 снежня 2008 года ў Маскве пасля доўгай і цяжкай хваробы на 82-м годзе жыцця памёрла Валянціна Міканораўна Шчадрына, творчасць якой асветлена вялікай любоўю да беларускай літаратуры.

Валянціна Міканораўна нарадзілася 28 мая 1927 года ў вёсцы Вербавічы Нараўлянскага раёна, скончыла Нараўлянскую школу, філалагічны факультэт БДУ, аспірантуру пры Інстытуце мовазнаўства АН БССР; працавала ў выдавецтвах і газетах.

Сваё жыццё прысвяціла мастацкаму перакладу і прапагандзе роднай літаратуры ў прасторы былога Савецкага Саюза. Яна пераклала на рускую мову творы Яна Скрыгана і Алены Васілевіч, Алеся Асіпенкі і Лідзіі Арабей, Васіля Быкава і Уладзіміра Караткевіча, Івана Пташнікава і Івана Чыгрынава, Анатоля Кудраўца і Міколы Гіля, Міхася Тычыны і Рыгора Семашкевіча, Уладзіслава Рубанава і Уладзіміра Ягоўдзіка, Алеся Крыгі і Хрысціны Лялкі...

Супрацоўнічала з самымі прэстыжнымі на той час маскоўскімі выдавецтвамі і выданнямі, сярод якіх у першую чаргу варта згадаць "Советский писатель" і "Художественную литературу", "Дружбу народов" і "Литературную газету", "Молодую гвардыю" і "Знамя"...

Дзякуючы яе таленту і працавітасці, лепшыя кнігі нашых празаікаў знаходзілі сваіх чытачоў і ў самых аддаленых ад Беларусі рэспубліках, і гэтыя чытачы бачылі, што ёсць яна, сучасная наша проза — цікавая і змястоўная, адметная і прыцягальная...

На думку даследчыкаў, найбольш плённай стала супрацоўніцтва Валянціны Шчадрынай з Уладзімірам Караткевічам. З душой працавала яна над раманами "Каласы пад сярпом тваім" і "Чорны замак Альшанскі", над апавесцямі "Цыганскі кароль", "Сівая легенда", "Дзікае палванне караля Стаха", а таксама над іншымі творами цудоўнага пісьменніка. Уладзімір Караткевіч заўсёды быў удзячны Валянціне Шчадрынай за яе адданасць яго мастацкім прынцыпам.

Яшчэ будзе больш напісана пра тое, праз якія цяжкасці прайшла Валянціна Шчадрына, адстойваючы ў розных маскоўскіх інстанцыях беларускую эпапею "Каласы пад сярпом тваім", і аматары прыгожага пісьменства яшчэ даведваюцца пра трывалы характар перакладчыцы. Невыпадкава ж у сваёй кнізе "Доўгая дарога дадому" Васіль Быкаў згадаў яе, мужню (!) беларуску Валянціну...

Апошні твор, які данесла да расійскіх чытачоў Валянціна Шчадрына — апавесць Міколы Купрэва "Светлае імненне".

Валянціна Шчадрына пражыла свае дні светла, і жыццё яе было беларускім па сутнасці.

Жывучы ў Маскве, двух сваіх дачок яна запісала беларускай, а працуючы ў сакратарыяце Праўлення СП ССРСР — кансультантам па беларускай літаратуры і намеснікам старшыні Савета па беларускай літаратуры — усё рабіла дзеля таго, каб літаратура Янкі Купалы і Якуба Коласа была ў Расіі вядомай...

Яе заўсёды вабіла родная мова і родная паэзія, і ёй заўсёды падабалася гэтая радкі Пятра Глебікі:

Мы ўсе памалу
прыйдзем к небыццю.
Судзі мне, доля,
мужану памерці
І праспяваць
перад вачамі смерці
Апошняя песня хвалу жыццю!

Творчая інтэлігенцыя,
удзячныя літаратары Беларусі

Палескі змагар

У Беларусі амаль няма чалавека, які б не чуў пра гераічнага партызана дзед Талаша, але не ўсе ведаюць, што вобраз гэтага легендарнага палешака натхняў пісьменнікаў, паэтаў, мастакоў, скульптараў, кампазітараў на творчую працу. Дзеду Талашу прысвячалі вершы, з яго і ў яго гонар пісалі карціны і стваралі скульптуры, ён быў прататыпам герояў апавесцяў, пра яго рабілі рэпартажы ў газетах і часопісах, неаднаразова змяшчалі публікацыі з ягонымі пальчымі заклікамі да барацьбы і друкавалі цікавыя інтэрв'ю жывой легенды. Дарэчы, у мінулым годзе споўнілася 55 гадоў, як у Петрыкаве быў устаноўлены помнік гэтаму чалавеку.

Напэўна, кожны з нас захапляўся ў дзяцінстве знакамітай апавесцю Якуба Коласа "Дрыгва", галоўным героем якой з'яўляецца дзед Талаш. Паводле гэтай апавесці ў 1937 годзе была створана п'еса "У пушчах Палесся". П'еса была напісана ад пачатку і да канца ўсяго за два месяцы, але стала значнай з'явай у беларускай драматургіі таго часу. Яна была пастаўлена БДТ-2, Рагачоўскім калгасна-саўгасным, Чэлябінскім тэатрамі і іншымі. У ёй больш шырока і поўна аўтар паказаў членаў сям'і партызана Талаша — бабку Насту, сыноў Максіма і Панаса, якія пайшлі па бацькавай дарозе. На сцэне Дзяржаўнага тэатра оперы і балета Беларусі была пастаўлена таксама аднайменная опера.

Да вобраза Талаша звярталіся і рускія пісьменнікі. Напрыклад, Новікаў-Прыбой напісаў пра мужа палескага селяніна нарыс "Стогадовы партызан".

Легендарнага дзед не абмінулі ўвагай і паэты. Свой лірычны твор героя прысвяціў беларускі паэт Міхась Машара ў 1941 г. Верш так і называецца "Дзед Талаш":

Партызаніў дзед калісці,
вызваляў зямлю сваю,
бо чым быць рабом фашыстаў,
лепш загінуць у баю...

У № 97 за 1943 год газета-плакат "Раздавім фашысцкую гадзіну" змяшчае верш вядомага рускага паэта Аляксея Суркова "Дзед Талаш", напісаны яшчэ ў пачатку вайны.

Тлеюць зоры над палямі,
Пакідаюць зорны след.
З партызанамі-сынамі
У засадае мужны дзед.
Дзед Талаш не горбіць спіну,
Промні свеціцца з-пад броў.
У бой за родную краіну
Кліча дзед сваіх сыноў.

Сам дзед таксама з'яўляецца аўтарам некаторых твораў, такіх як ягоная пальчымная прамова на радыё, тэксты партызанскіх антыфашысцкіх лістовак, некаторых артыкулаў, якія змяшчаліся ў газетах. Так, у снежні 1942 года ў газеце "Савецкая Беларусь" быў надру-

каваны зварот дзед Талаша да землякоў пад загалоўкам "Каб прыйшло хутэй на нашу вуліцу свята — забі немца-ката", а ў 1943 годзе на старонках гэтай жа газеты з'явіўся артыкул "Дзед Талаш і яго ўнук", у якім стары партызан расказаў, як пакутуюць савецкія людзі ў фашысцкай няволі.

Не раз выступаў дзед Талаш па радыё. Усе ягоныя прамовы па радыё Беларускі штаб партызанскага руху надрукаваў у выглядзе лістовак і распаўсюджваў за лініяй фронту. Уверсе адной з іх — імя і прозвішча "Васіль Талаш", побач загаломак "Забіць немца не грэх, а святая справа". Гэтыя лістоўкі для тысяч людзей былі падтрымкай і пераконвалі ў тым, што "покуль у нас будуць такія людзі, як дзед Талаш, аніякаму ворагу не перамагчы нас". І такія людзі былі! Гэта яны выстаілі і перамаглі, каб мы цяпер жылі вольна на сваёй Радзіме.

А. ПРАКОПЧЫК,
супрацоўнік аддзела краязнаўства
Гомельскай абласной бібліятэкі

РВУ "Літаратура і мастацтва" выказвае шчырае спачуванне пісьменніку Аркадзю Марціновічу з прычыны напятаўшага яго вялікага гора — смерці жонкі Леанілы Сямёнаўны.

Гэтымі публікацыямі калектыў рэдакцыі "ЛіМ" віншуе з 85-годдзем шаноўнага калега — пісьменніка, журналіста, тэатральнага крытыка Барыса Бур'яна, спакроўленага з гісторыяй газеты творчай інтэлігенцыі Беларусі дзесяцігоддзямі плённага супрацоўніцтва.

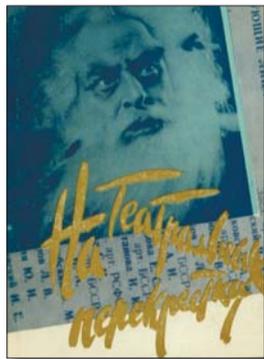
Барыс Іванавіч, упершыню звяртаюся да Вас вось так: не праз паштоўку, не па тэлефоне, а радком у газеце, роднай для Вас і для мяне.

З'яўленне гэтага адкрытага ліста справакаванае... Вашым навагоднім віншаваннем, у якім Вы па-бур'янаўску ёміста і трапіна прыгадалі ўласнае ўражанне ад майго першага візіту ў рэдакцыю. Дзякуй за дарагія і нечаканыя словы. Я таксама пачала ўспамінаць...

Які выкрутас лёсу! Мой самы першы візіт у "ЛіМ" насамрэч быў не да Вас. Дый наогул, ініцыятарам таго візіту была не я. Проста кіраўнік журналісцкай перададзенай практыкі Таццяна Дзмітрыеўна Арлова не падтрымала мой выбар (аддзел культуры газеты "Советская Белоруссия") і загадала перапісаць заяўку — на "ЛіМ", назваўшы прозвішча "Бур'ян". Аднак, з-за асаблівых адукацыйна-творчых крытэрыяў, у тагачасным "ЛіМе" студэнтаў факультэта журналістыкі БДУ на практыку не прымалі. Таццяна Дзмітрыеўна ўдалося ўрэшце парушыць табу, аргументаваўшы сваю рашучасць і настойлівасць наяўнасцю ў студэнткі спецыяльных мастацтвазнаўчых ведаў, яшчэ адной адукацыі. Практыкантку ўпершыню накіравалі ў літаратурна-мастацкі тыднёвік.

Але прозвішча "Бур'ян", што ў спадучэнні з імем гучала як прыгожы літаратурны псеўданім, далёка не адразу ўвасобілася для мяне ў чалавека: загадка-загадчык аддзела тэатра, музыкі і кіно быў у адпачынку, мяне прынялі ў аддзеле культуры. Хача неўзабаве наладзілася плённае супрацоўніцтва, Т. Арлова прарэгавала на гэта непрыкваным абурэннем: "Чым ты там займаешся ў "ЛіМе"?!" — і, што называецца, за руку прывяла мяне ў трынаццатую пакой, дзе месціўся аддзел "ТМК", пазнаёміла з Вамі. А Вы ўжо, аказваецца, ведалі мяне — паводле публікацый... Памятаеце, Барыс Іванавіч, як вы далікатна выпытвалі, куды б хацелася мне накіравацца пасля заканчэння БДУ, а я зусім шчыра казала, што пакуль не вырашыла, чыю прапанову прыняць: стаўбцоўскай раённай газеты "Прамень", куды тры гады запар ездзіла на выптворчую практыку, ці "Вячэрняга Мінска"? Пра іншы

Добры дзень, Барыс Іванавіч!

варыянт нават не думала: у "ЛіМ" выпускаюць журфака не размяркоўвалі, так што калі б мне наважылі на працу ў гэтай рэдакцыі, я проста пасмяялася б. Таму не адразу ўцяміла, дзеля якой размовы з тагачасным галоўным рэдактарам выклікалі Вы мяне аднойчы ў "ЛіМ" ранішнім тэлефанаваннем. А памятаеце, колькі складанасцей было з-за таго, што студэнткам не дазвалялася ўладкоўвацца на працу да атрымання дыплама?..

Чаго Вы дакладна не памятаеце, дык гэта маеі ціхай збынтэжанаці (каб не сказаць — маўклівай распачы) у адзін высны дзень: я зусім не чакала, што менш як праз месяц нашага супрацоўніцтва Вы з'едзеце ў адпачынак, пакінуўшы на мяне ўсе справы аддзела. На гэты ж час прыпадалі дзяржаўныя іспыты, падрыхтоўка дыпломнай работы... Адкуль ведалі, што не падвяду? З удзячнасцю ўспамінаю той Ваш нечаканы ўчынак — як знак абсалютнага прафесійнага даверу. З удзячнасцю думаю і пра тое, што Вышы ўпэўненасць і давер заўсёды перамагалі (і перамагаюць па сённяшні дзень!) маё неперажыванае самаедства і адвечны сумненні.

Наогул, захапляюся Вашым адчуваннем людзей, веданнем псіхалогіі іх паводзін, пранікава-

сцю ў матывы іх учынкаў. Вашым веданнем жыцця, законаў соцыуму. Празорлівасцю. Інтуітыўнай абачлівасцю (яе вымагалі варункі эпохі застою ды той непрадказальны "творчы кантынгент", кантактаваць з якім абавязвае сама прафесія).

Захапляюся Вашымі рознакавовымі ведамі, літаратурным густам і красамоўствам, энергіямі своеадметнага рухавага інтэлекту, заўсёды настроенага на жыццую ігру. Не сустракала ў асяроддзі айчынных мастацкіх крытыкаў і рэцэнзентаў роўных Вам: шырокая зрудыцыя — перадусім у гісторыі тэатра; пранікненне ў святая святых працэсаў творчага сінтэзу і разуменне прыроды іх вонкавых праяў; дасканалая спасціжэнне мастацтва і чалавека мастацтва; культ эстэтыкі слова, чуйнасць да стылю мелодыкі кожнай фразы ў тэксце, які пішацца пад уражаннем непасрэдна сцэнічнага відовішча, ці суб'ектыўнага ўспрымання візуальнага вобраза, ці ўласнай аўтарскай фантазіі, ці парадоксаў логікі мыслення...

Ваша веданне спецыфікі стасункаў у творчым асяроддзі папрывяла ўкараненню асаблівай рэдакцыйнай этыкі. Аўтары, які і героі публікацый аддзела мастацтваў, такія даткльвіва ды непрад-

казальныя! Да кожнага знаходзілі Вы дыпламатычны падыход, Залішне цікаўным давалі зразумець, што пытанні, кіталу: "Хто ў вас піша пра гэты спектакль?" — задаваць некарэктна. Прадстаўнікам тэатральных калектываў тлумачылі, што яны не маюць права рэцэнзаваць работу тых, з кім звязаны службовым стасункам, і што нават у выпадку змены месца працы не павінны пісаць крытычныя артыкулы пра колішні свой тэатр, бо ўсё гэта незвычайна і можа нагадваць звязанне асаблівых рахункаў. Рэцэнзентам, схільным паглядзець прэм'еру 3-4 разы, Вы даводзілі, што яны кожны раз бачаць ужо інакшы спектакль, а для кампетэнтнага аперагтыўнага водгуку дастаткова аднаго прагляду. У рукапісах навукоўцаў (вельмі ўдзячных Вам за шлінасьць і кансультацыі) Вы рабілі ўдакладненні, змястоўныя ўстаўкі, выпраўлялі фактычныя памылкі. Дый, між іншым, перасцерагалі многіх ад бытаніны: рэцэнзуючы спектакль, нельга тое, што ўжо закладзена ў п'есу драматургам, падаваць як здабытак стваральнікаў пастаноўкі ці актёрскую інтэрпрэтацыйную ролю.

Фенаменальная начытанасць і досвед пераканалі Вас, што ў тэатры, як і ўвогуле на старой і грэшнай зямлі, усё ўжо калісьці было, таму нічога абсалютна новага па сутнасці быць не можа. І ў самых сучасных праявах мастацтва хаваецца альбо добра забытае старое, альбо добра замаскіраванае запазычанне. А сапраўды свежым і таму кранальным, хвалюючым з'яўляецца сам чалавечы талент, новая індывідуальнасць...

Мне заўсёды імпанавалі Ваша павага да індывідуальнасці, да тэргиторыі чужой душы, да іншадумства і нецярпімасці да ваўнічага статкавага невуцтва і

амбітнага дылетантызму. А яшчэ — тое, што гумар Вашых анекдотаў быў заўсёды на вышыні дацішнаці літаратурна-філасофскіх прыпавесцей. Прыемна было зразумець, што і Вам блізкі прыныцп: не звяртацца на "ты" да чалавека, які не можа адказаць табе тым жа. Вы ніколі не павучалі, але ўрокам для мяне быў кожны рэдакцыйны будзень.

Гэты ліст-экспромт пішу за камп'ютэрам — пераемнікам знаёмай Вам гравістай старай машынкы, якая стаяла менавіта тут, на стала ля акна. У двары, што за гэтым акном, прайшло маё дзяцінства і школьныя гады... Праз наш 13-ы пакой прайшоў Час: тысячы дзён, падзей, людскіх гісторыяў. Якія наведнікі прыходзілі сюды — легендарныя, гістарычныя асобы ў мастацтве, у літаратуры; колькі "апокрыфаў" пра творчасць і лёс вядомых пісьменнікаў, акцёраў, музыкантаў, дзеячаў кіно, мастакоў, колькі бывалі з жыцця самога "ЛіМа" пачула я ад Вас! Апавадальнік Вы артыстычны. І з непераймальным артыстызмам рэдагавалі аўтарскія тэксты: выдавалі пад уласную дэкламацыю віртуозныя пасажы на той самай машынкы, калі надакучвала крэмаць чыйсьці рукапіс і Вы проста пачыналі перапісваць матэрыял...

Энцыклапедыя "Тэатральная Беларусь" прадстаўляе Вас у стылі дэдачнага выдання. Маўляў, працавалі ў "Сталінскай моладэжы", у часопісе "Нёман", у "ЛіМе" (1952 — 53, 1962 — 85, з 1967 — загадчыкам аддзела тэатра, музыкі і кіно). Напісалі мноства нарысаў, рэцэнзій, сцэнарыяў дакументальных фільмаў, тэле- і радыё-спектакляў. П'есы Вашы ставіліся ў ТЮГу і на Коласаўскай сцэне, а "Ля сіняй бухты" ўвасоблена на БТ двойчы. Выходзілі кнігі: "Каму апададзе зала", "З сёмага рада партэра", "Судьба чужая — как своя"... Дадам, што Вашы сюжэты музычных радыёспектакляў узрушылі нават людзей з грунтоўнай музыказнаўчай адукацыяй; іх наогул уражае Ваша глыбокае адчуванне і веданне класічнай музыкі...

Дзіўна: мне ўжо амаль столькі ж, колькі было Вам, калі я прышла ў "ЛіМ", а Вам днямі зноў — палічыце, пяты раз ужо! — споўнілася 17. Зычу праз пяць гадоў сустрэць і сваё чарговае паўналецце! Добрага Вам здароўя, Барыс Іванавіч. А дзень сёння і сапраўды добры: сонца павярнула на новую вясну...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Чым даўжэй чалавек жыве, тым менш у яго сяброў-таварышаў, тым вузей кола тых людзей, якія яго разумеюць. Асабліва гэта тычыцца творцаў. Што ж, жыццё на месцы не стаіць. Бываюць аднак у ім выключныя выпадкі, калі табе шэнціць на дружбу з людзьмі наштак старэйшымі і мудрэйшымі за цябе. Гэтак як атрымалася ў мяне з вядомым нашым тэатральным і літаратурным крытыкам Барысам Бур'янам.

Не ведаю ўжо колькі гадоў, як першы раз (не меней чым раз на месяц) у маеі кватэры звоніць тэлефон і глыбокі ўсхваляваны мужчынскі голас з таго боку проваду спешна кажа-паведамляе: "Верачка, добры вечар! Гэта — Бур'ян. Лёна дома? Скажыце, хай неадкладна ўключыце радыё, чытаюць яго вершы..." І — слухаўка замаўкае. Калі б у маеі кватэры была правадная радыёсетка, то, дзякуючы Барысу Іванавічу і рэдактарам канала "Культура", я праслухаў бы ў акцёрскім выкананні ўсе свае "выбраныя творы". Але нягледзячы на тое, што Бур'яну было не раз сказана пра адсутнасць у маім доме радыёсеткі, ён пастаянна паведамляе мне пра дэкламацыю маіх вершаў... Відаць, не верыць (а гэта працягваецца да сённяшніх дзён), што аўтар можа быць такім абьякавым да ўласнай творчасці і не карыстацца паслугамі радыёэфіру.

Знаёмства ж наша адбылося на пачатку 1980-х, калі я чытаў яго лімаўскія артыкулы і рэцэнзіі, а ён у тым жа выданні заўважыў мае першыя паэтычныя публікацыі. Збліжэння ніякага не было, мы проста пачалі вітацца. Але нават у вітанні з Барысам Іванавічам была свая адмета, яно было не буднічна-рытуальным, а заўсёды з нейкім нечакана-святочным настроем, з элементамі шчырасці ў праяўленні душэўных пачуццяў. Адчувалася, што перад табой чалавек творчы і незвычайны.

У 1989 годзе, калі я вучыўся на Вышэйшых літаратурных курсах у Маскве, ён даслаў мне ліст, а пасля і сваю кніжку эсэ "І толькі надзея..." Вось прыкладна з гэта-

Ад званка да званка

га часу нашы адносіны і пачалі набываць характэрныя рысы збліжэння. Пасля майго вяртання з Масквы нашы сустрэчы сталі больш рэгулярнымі, хоць нельга сказаць, што частымі. Мы заўважалі адзін у адным (ён найперш) перавагі тых ці іншых літаратурных прыхільнасцей. І Барыс Іванавіч (асабліва падчас маеі працы ў часопісе "Крыніца") прапаноўваў і дарыў мне цікавыя кніжкі, а нярэдка і цэлыя зборы. На самым відавоку ў маеі хатняй бібліятэцы стаяць яго сямтомнік "Пророки и поэты" Ігара Гарына і двухтомнік Георгія Адамовіча "Литературные беседы", не кажучы ўжо пра асобныя каштоўныя выданні.

Раскажу пра адзін выпадак, які, на маю думку, характарызуе чалавека ва ўсёй яго зямной праяве. Аднойчы летам, напрыканцы жніўня, я завітаў да яго са слоікам малінавага варэння, якое прывёз з летняга адпачынку ад мамы. Барыс Іванавіч адразу не па-старэчы расхадзіўся і, глыбока зазірнуўшы мне ў вочы, настойліва прапанаваў: "Ну, што, Лёна, цягнем па маленькай хачы б..." Калі я, выкрутліўшы вочы, здзівіўся, заўважыўшы пры гэтым, што мы абодва ўжо, на жаль, не ўжываем, то пачуў прышціпана-раздражнёнае: "Дык ведаю ж, што не ўжываем, але па ка-ліў-цы хачы б за такую сустрэчу, мужчыны ўсё ж..." І не гульня гэта была, пасля якой мы абодва цяжка аддыхаліся за часопісным столікам, намагаючыся наноў зачапіцца за нейкую агульную размову...

Ну не адной жа літаратурай...

Барыс Іванавіч шмат пісаў пра маю творчасць, яшчэ ў 1993 годзе агаломшыўшы мяне світальным званком хроснага маёй дачкі Алеся Асташонка: "Ты што, сціш, маць тваю, ды на тваім месцы нармальны чалавек кіёскі оптам скупляў бы! Яму славу, можна сказаць, на сподачку шацісот-тысячым накладам прынеслі, а ён, сукін сын нядзячны, да гэтай пары вока на яе адкрыць не спагобіўся!.. Вот жа ж дурьля! Калі б хто так пра мяне напісаў..." Менавіта гэткай была рэакцыя майго лепшага сябра на вялікі артыкул Барыса Бур'яна ў "Советской Белоруссии" пра маё вершаванне...

На жаль, сам я ці не ўпершыню пішу пра яго сур'ёзны артыкул. Зрэшты, гэта без Бур'яна магло не быць таго Галубовіча, які ёсць сёння, а сам Бур'ян яшчэ і да Галубовіча быў. Дзве вялікія розніцы, як кажуць у Адэсе.

Цяпер ужо мала хто ведае, што пачаўшы працу актёрам у Рязанскім абласным тэатры, пасля вайны (а на фронт ён пайшоў добраахвотна) застаўся ў Мінску і працаваў сталічным рэпарцёрам у БелТА. А напрыканцы 1950-х, пачатку 60-х пачаў пісаць прозу на рускай мове, выдаўшы кнігі апавесцей "Первый снег", "У синей бухты", "Вальс Грибоедова". У пісьменніцкім асяроддзі талент заўважылі... і тут жа пайшлі паклёпы зайздроснікаў ды іншых кар'ерных паскуднікаў. Дайшло нават да цэкоўскіх разбораў, адным словам, "падушытага надзеі надзеяна закапалі"... З той пары

Барыс Іванавіч расчараваўся ў "расійскім рамантызме" (хоць у жыцці так і застаўся непапраўным рамантыкам) і абрынуўся ў любімую ім сферу тэатральнага мастацтва. І любоў тая, дзякаваць Богу, была і застаецца ўзаемнай.

Рускі па нацыянальнасці і нараджэнні, Барыс Бур'ян адпрацаваўшы два дзесяцігоддзі ў "ЛіМе", аказаўся беларусам па духу і культурным веравызнанні. Маючы адносіны менавіта з такімі рускімі людзьмі, неаднойчы ў нашай горкай "антыбеларускай" сітуацыі думалася: вось бы замяніць імі некаторых тутэйшых... Зрэшты, гэта ўласны бок адчаю.

Я ведаю, апошнім часам жыве ён цяжка, але не жаліцца. Прынамсі, мне — ні разу. І гэта яркі штрых яго нетутэйшага характэра.

А яшчэ ён — "гжэчны кавалер" і паўнапраўны рыцар кахання і самаадданасці. Праўда, і ў гэтым пытанні ў душу яму я не залезіў, а ён таго напаказ не выстаўляў, крыў Божа, бо — інтымнае і святое, толькі для асабістага карыстання, як у тым жада-новічаўскім назове яго кніжкі — "і толькі надзея".

Не так даўно папрасіў прывезці яму перадапошні нумар "Дзеяслова"... ды кнігу Ільіной пра Ахматаву... Як бачым, жыве, не выпадаючы ні са свайго, ні з нашага часу. Я зайздросічу яго ўнутранаму аптымізму і вучуся ў яго духоўнаму трыманню.

Патэлефанаваў яму, каб павіншаваць з навагоднім святкам. — "Не дачуваю, Лёна, прабачце, ледзь пазнаў... Дзякуй. Азначыце мой юбілей трохі пазней?... Гэта мяне не надта турбуе, паверце... Але, калі так, то, відаць, давядзецца пажыць і пасля юбілею, каб дачкаціца свайго ялею..."

Дарагі Барыс Іванавіч, вы як заўсёды правы, таму чакаць званка і пасля гэтай публікацыі...

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Прызванне

Нарыс

ня факкультэт МДПІ імя М. Горкага і пался ніколі аб гэтым не пашкадавала, хоць выбар будучай прафесіі і не быў цалкам ёю асэнсаваны. Гэта ўжо падчас вучобы яна добра ўсвядоміць, што абрала адну з самых старажытных і важных прафесій.

Прафесія бібліятэкара... Яна ўзнікла ўжо ў тыя часы, калі толькі пачалі з'яўляцца першыя рукапісы і з'явілася неабходнасць у іх захавальніках. Імі ў тыя далёкія часы сталі не каралі ці ваяводы, а сваяцэннаслужыцелі, паколькі яны былі найбольш адукаванымі, да таго ж, рукапісы ствараліся, у асноўным, у сценах храмаў. Трэба заўважыць, што тыя трапяткія, беражлівыя адносіны да кнігі захаваліся і да нашых дзён, як, зрэшты, і воблік шмат якіх будынкаў бібліятэк як у Беларусі, так і ў Расіі ды краінах Прыбалтыкі, якія маюць воблік храмаў.

"А колькі вядомых у свеце людзей займалася бібліятэчнай дзейнасцю! — кажа Надзея Сенатаравы. — Пэўна, мала хто ведае, што ў свой час бібліятэкарамі былі вучоныя старажытнай Грэцыі Архімед (287 — 212 гг. да нашай эры) і Еўклід (3 ст. да нашай эры), а вялікі рускі вучоны матэматык Мікалай Лабачэўскі (1792—1856), займаючы пасаду рэктара Казанскага ўніверсітэта быў і дырэктарам універсітэцкай бібліятэкі. Нават рускаму пісьменніку Івану Крылову (1769 — 1844), складальніку баек, даводзілася, сумяшчаць творчасць з працай у Імператарскай публічнай бібліятэцы".

Сапраўды, дзейнасць бібліятэк мае выключнае значэнне. Існуючы тысячы гадоў, захоўваючы для чалавецтва ў кнігах і іншых дакументах памяць аб розных плямёнах і народнасцях, якія ўжо адышлі ў нябыт, акумулюючы веды, якія былі выпрацаваны таленавітымі людзьмі ў мінулых стагоддзях, бібліятэкі засталіся надзейным фундаментам агульначалавечай навукі і культуры. Вось як, напрыклад, ацаніў ролю бібліятэк савецкі літаратуразнаўца і грамадскі дзеяч, акадэмік Дзмітрый Ліхачоў: "Пока жыва бібліотека — жыв народ, умрёт она — умрёт наше прошлое і наше будучее".

...Выехалі ў той дзень з Беларуска (Карэлія) вельмі рана, паколькі наперадзе быў доўгі шлях. Да таго ж, хацелася справіцца са службовымі абавязкамі за адзін дзень: напісаць талоны на ўвесь кніжны фонд бібліятэкі Колежмы (звальнялася з працы мясцовы бібліятэкар), каб потым зрабіць неабходную зверку кожнай адзінкі фонду з генеральным каталагам, а вечарам вярнуцца назад, абяцалі ж блізікім, што не затрымаюцца, управяцца.

У тайзе, калі ўжо праехалі больш паловы шляху, дзесьці за Сумпасадам, сустрэлі ўсход сонца. Яно падымалася над тайгой барвовай паласою, ружова палымнелі рэдкія аскепкі хмар, праз хвіліну — быццам бы там, далёка над дрэвамі, вецер пагнаў вогненны шар. Потым агонь сцішыўся, нібыта вецер задзьмуў яго, і сонца ружова-залацістым ззяннем пырнула на нескранутую нагой чалавека, засыпаную зіхатліва-белым снегам прастору. Адкрылася надзвычай казачнае відзішча: вакол ціха, урачыста, сапокойна і блакітна-сонечна. Такое бывае толькі ў сапраўдным раі!

А вось і Колежма. Бібліятэкар сустрэла ветліва. Перакінуліся некалькімі словамі — і адразу ж за справу.

У абед на грубцы, якая ўжо дыхала гарачынёю (дзякуючы "гаспадыні", якая здавала бібліятэчныя справы), насмажылі рыбы навагі (яна зусім нядаўна яшчэ плёскалася ў сваёй роднай стыхіі), хуценька перакусілі — і зноў, хоць ад цеплыні пасля халоднай машыны і хіліла на сон, з галавой у працу. Ды з работай справіліся неспадзявана хутка, да таго ж, большасць бібліятэкараў, якія былі ў адной "групе правяраючых", даймала трывога: маўляў, што там будучы думаць дома, калі яны своечасова не прыедуць, затрымаюцца? Надвечоркам, калі ўжо сонца пачало асядаць над тайгой, на сваім надзейным бібліятэчным аўтобусе, застаўленым цесна крэсламі (у невялічкім салоне для ўсіх стаяннарных месцаў не хапала), выехалі назад.

Заснежаны шлях натужлива клаўся пад колы машыны. Праехалі, пэўна, ужо вёрст семдзесят па тайзе — трэць дарогі. Адлегласць да горада з кожнай хвілінай змяншалася, бібліятэкары ўсё больш акрыляліся: расказвалі адна адной розныя жыццёвыя гісторыі, распавядалі пра мужоў ды дзяцей, аб сямейных стасунках, аб тым, што вось, як і меркавалі, своечасова вярнуцца ў Беларуска. Але на адным з паваротаў машына рэзка затармазіла: дарогу перагаралі вялікія сані з сенам, што былі прычэплены да трактара, які з'ехаў у кювет. Трактарыст нешта корпаўся ля саней. Усе хуценька высыпалі з машыны. "Прынесла ж на нашу галаву ліха..." — не ўтрымаўся, вылаўся вадзіцель аўтобуса і пайшоў да трактарыста. Паразмаўлялі мужчыны ды пачалі зважана каля трактара абодва. Халодны вецер усё больш настойліва сыпаў калючымі іскрамі ў твар, лез пад футравыя курткі, у валёнкі, сыпаўся за каўнер.

Вярнуўшыся да машыны, вадзіцель суха кінуў: "Пайшлі, дзяўчаты, пасобім трактару, а то, барані Бог, і самі тут зазімем". І першы падналеў, узяўся за палаз. Работа была не жаночая: пастрабуў зрушыць тыя сані з месца, але што ж зробіш — усе яны жадалі аднаго — хутчэй апынуцца дома, у цяпле. Таму ніхто і не пярэчыў. Усе паслухмяна ўчапіліся рукамі, хто за што мог. Трактар затузаўся, і не адразу, але ўсё ж сані сарваліся з месца.

Пасля таго, як агульнымі намаганнямі дарога была ачышчана, далей паехалі ўжо без прыгод і, здавалася, толькі адзін серабрысты месяц ведаў усё пра адзіночную машыну на зімовай дарозе начной парой. Ведаў і тое, што кожная

з жанчын і дзяўчат-бібліятэкараў неяк па-асабліваму трывожна-супакоена думала пра адно і тое ж: а магло ж быць і горш. Ці не ведаў ён усё і пра Надзею Сенатараву, пра яе прызванне бібліятэкара ды клікаў у Беларуска...

З таго дня ўжо мінуў не адзін год. Але не-не дыў прыгадае Надзея той завейны надвечорак... Дабром успамінае яна тамтэйшых людзей, такіх стрыманых у пачуццях, з суровымі, як сама поўнач, характарамі. А як не засмуціцца яе сэрцу, калі ўспомніцца сяброўкі з Беларускай цэнтральнай раённай бібліятэкі? Памятае яна і кнігі ў саф'янавых і скураных пераплётах, друкаваныя на славянскай і лацінскай, грэчаскай і французскай, польскай і нямецкай мовах, якія бачыла ў вялікіх і маленькіх бібліятэках і музеях Расіі.

Добра памятае і пра тое, што дыплом аб вышэйшай адукацыі — далёка не ўсё. Менавіта там, у Прыбайкалі ды Карэліі, экзамены, якія пацвердзілі яго вартасць, былі намнога цяжэйшыя: і на веданне бібліятэчнай справы, і на ўменне працаваць з людзьмі. З другім пытаннем яна справілася лёгка — быў пэўны вопыт актыўнай работы ў студэнцкім калектыве. Акурат гэта ж акалічнасць дапамагла ёй паспяхова справіцца і з першым пунктам — вельмі хутка пасябрала з калегамі, на якіх магла спаўна абалерціся і ў якіх працягвала вучыцца, ужо працуючы кіраўніком цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы ў Беларуска.

Яшчэ доўга Надзея тужыла па Прыбайкалі ды Карэліі з іх нескранутай прыгажосцю азэрна-лясных мясцін. Нават пасля вяртання ў Мінск.

Літаратурны герой, пра якога марыла ў маладосці Надзея Сенатаравы яшчэ ў школе ды ў студэнцкія гады, жыве ў яе сэрцы да гэтага часу. Менавіта таму як галоўны бібліяграф аддзела бібліяграфічнай апрацоўкі дакументаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і літаратурны крытык яна вельмі скрупулёзна шукае яго, маральна чыстага, мужага, лірычна-сонечнага, як у сучаснай беларускай паэзіі і прозе, так і выяўленчым мастацтве. Аднак перавагу Надзея Сенатаравы аддае ўсё ж паэзіі — гэтай каралеўскай смакаце, ког да расшыфроўкі якой даецца далёка не кожнаму літаратуразнаўцу, крытыку ды чытачу. Яе артыкулы, якія друкаваліся ў часопісах "Польмя", "Нёман", "Маладосць", "Роднае слова", штотыднёвіку "Літаратура і мастацтва", газете "Мінская праўда", добра вядомы не толькі чытачам гэтых выданняў, але і пісьменнікам, паэтам, творчасці якіх былі прысвечаны публікацыі. Сярод іх — Міхась Башлакоў, Мікола Шабовіч, Казімір Камейша, Геннадзь Пашкоў, Уладзімір Мазго, Юрый Фатнеў, Вячаслаў Рагойша, Васіль Рагаўцоў ды іншыя.

"Я ўпэўнена, калі магчымы на свеце цуд, то яго могуць стварыць толькі творчыя людзі. І ў першую чаргу — паэты ды пісьменнікі, а таксама бібліятэкары, якія з'яўляюцца пасрэдкамі паміж творцамі і чытачамі", — сказала на развітанне Надзея Сенатаравы.

Валянцін БАРЫСЕВІЧ

«Зямля чароўная добра»

Такую назву атрымала кніга пра Добрушскі край, дзе перапляліся сівая гісторыя і сучаснасць. Выданне падрыхтавана дзякуючы фінансавай падтрымцы Добрушскага райвыканкама.

На прэзентацыю новага выдання, якую наладзіў калектыв Цэнтральнай раённай бібліятэкі, сабраліся мясцовыя інтэлігенцыя, школьнікі, цікаўныя чытачы... На вечарыну запрасілі і паэтак, ураджэнак Добрушскай зямлі: Лідзію Возісаву, Ганну Атрошчанку, Галіну Рагавую, Эмму Усціновіч, якія добра вядомыя на Гомельшчыне.

Вядучая святочнага мерапрыемства Святлана Грынчык адзначыла: "Можна ганарыцца, што ў нас з'явілася такая каштоўная кніга. Ды й па паліграфічным афармленні яна ніколькі не ўступае сталічным выданням". Кніга "Зямля чароўная добра" — гэта своеасаблівае энцыклапедыя для педагогаў, студэнтаў і школьнікаў, у якой можна знайсці шмат інфармацыі пра народнае пісьменнікі Івана Шамакіна, паважанага паэта, шчырага і светлага чалавека Паўлюка Пранузу, пра Леаніда Гаўрылікіна і Міколу Кусянкова.

Ёсць тут звесткі і пра членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі: Міколу Ждановіча, Лідзію Возісаву, Валянціну Кадзетава, Ганну Атрошчанку, а таксама пра некаторых самадзейных паэтаў з народнага літаратурна-паэтычнага клуба "Натхненне", які ўжо дзесяць гадоў дзейнічае пры цэнтральнай раённай бібліятэцы. Не абыходзіцца ўвагай і біяграфіі вядомых кампазітараў, мастакоў, навукоўцаў, спартсменаў...

Складальнікі выдання — выкладчыкі ГДУ імя Ф. Скарыны — ветэран педагогічнай працы Вера Савельеўна Генаш, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры беларускай мовы Аляксандра Станкевіч, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры беларускай культуры і фальклору Валянціна Новак, доктар філалагічных навук, прафесар Вольга Шынкярэнка, кандыдат філалагічных навук, дацэнт Алена Палуян, кандыдат гістарычных навук, дацэнт Алег Макушнікаў. У сваіх выступленнях складальнікі кнігі падзяліліся ўражаннямі пра Добрушскі мясціны, пра людзей, з якімі давялося сустракацца. У выніку інтэнсіўнай працы фальклорна-этнаграфічных экспедыцый сабраўся даволі цікавы матэрыял, які годна папоўніў духоўную скарбонку Добрушскага краю.

Ганна СЯМЁНАВА

З падзякаю жыццю і лёсу

Юбілеі

Дзмітрый Якаўлевіч Бугаёву, літаратурнаму крытыку, літаратуразнаўцу, прафесару, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа, споўнілася 80!

Яго пазнаеш здалёк, рухавую постаць, імклівую хаду, востры позірк, імгненную рэакцыю. Міжволі згадваеш той вобраз "вечнага юнака", шукальніка ісціны, які стварыў некалі Якуб Колас у вершы "Наперад". Бліскучы лектар і прапагандыст роднага слова — гэта пра яго ў "Сказе пра Лысую гару" з несумненнай сімпатыяй сказана: "Змітрок рыўком прайшоў наперад, // Адкашляў хрыпку на хаду // І з развароту, без паперак // Абрывіну шквал на грамаду". Свайей эрудыцыяй, красамоўствам, логікай, досціпам Дзмітрый Якаўлевіч шмат гадоў зараджаў энергіяй студэнцкую моладзь, і сам, у сваю чаргу, нападўнаўся радасным адчуваннем волі і прастору.

Мала хто ведае, які цяжар успамінаў пра перажытае, сяброў і калег, якіх ужо няма, пра Янку Брыля, свайго суседа па пад'ездзе, якога ўжо не сустрэнеш на чарговай праходцы над берагам Свіслачы, нясе ў сабе гэты чалавек. Наш юбіляр перажыў у свой час клінічную смерць, нарадзіўся нанова і робіць тое, што і рабіў усё сваё жыццё, і што мусіць рабіць творчы чалавек: піша, чытае, пераглядае раней напісанае, бясконца шліфуе і ўдакладняе стыль, і ўсё гэта з глыбокай падзякаю жыццю і лёсу. Днямі ён перадаў мне 5 творчых партрэтаў нашых класікаў (Андрэя Мрыя, Янкі Брыля, Андрэя Макаёнка, Васіля Быкава, Івана Чыгрынава), напісаных і надрукаваных на пішучай машыцы для будучага падручніка па беларускай літаратуры.

На чым грунтуецца яго апантанасць? На прыродным тэмпераменце байца? На разуменні патрэбаў часу? Адкаж адзін: на вернасці свайму прызванню змагара за Бацькаўшчыну, на любові да Беларусі, красу якой ён бачыць найперш у мастацкім слове, у роднай літаратуры, у навуковай ісціне.

Нарадзіўся Дз. Бугаёў 12 студзеня 1929 года ў вёсцы Сычых Крычаўскага раёна Магілёўскай вобласці ў сялянскай сям'і. Пасля заканчэння няпоўнай сярэдняй школы юнак паступае ў Магілёўскае педвучылішча (1945 — 1948), затым вучыцца на факультэце мовы і літаратуры Магілёўскага педінстытута (1948 — 1952). Пасля заканчэння аспірантуры пры Мінскім педінстытуце (1952 — 1955) працаваў старшым выкладчыкам кафедры літаратуры Мазырскага педінстытута (1955 — 1959) — гэтак выявілася яго жаданне быць карысным прагнай да новых ведаў моладзі, непасрэдна бачыць вынікі тых гістарычных працэсаў, якія адбываліся ў "час адлігі" і якія абуджалі вялікія надзеі ў душы маладога літаратуразнаўцы. У той жа час байцоўскі характар і грамадзянскі тэмперамент штурхалі ў эпіцэнтр літаратурна-творчага жыцця, дзе вырашаўся лёс гуманістычных працэсаў у краіне, абвяргаючы замахі рудыментаў вульгарнага сацыялізму ў навуцы на гістарычную ісціну і адбывалася маштабнае "адкрыццё рэчаіснасці". У выніку Дз. Бугаёў стаў навуковым

супрацоўнікам Інстытута літаратуры АН БССР (1959 — 1964), абараніў кандыдацкую дысертацыю, прысвечаную прозе Міхася Лынькова, і апублікаваў навуковую манаграфію "Шчодрае сэрца пісьменніка" (1963). Кніга атрымала каля дзесятка зычлівых водгукаў у рэспубліканскім друку.

З 1964 года Дз. Бугаёў вярнуўся на выкладчыцкую працу (з 1964 года — дацэнт, з 1987 — прафесар БДУ) і спалучыў яе з навуковай дзейнасцю, узяўшы на сябе цяжкую місію ўмацавання камунікацыі паміж вышэйшай школай і даследчымі арганізацыямі, укаранення навуковых адкрыццяў у адукацыйным працэсе. Гэта імкненне да інтэграцыі выяўляецца не толькі ў змесце, але і ў форме серыі навуковых манаграфій Дз. Бугаёва, выдадзеных адна за адной: "Паэзія Максіма Танка" (1964), "Уладзімір Дубоўка" (1965), "Максім Гарэцкі" (1968; 2-е выд., 2002), "Шматтраннасць" (1970), "Зброяй сатыры, зброяй праўды" (1971).

Гэта былі кнігі-адкрыцці, якія ўвабралі ў сябе вынікі архіўных пошукаў, пачытава-любюўнага вывучэння першакрыніц, пісьменніцкіх рукапісаў. Фактура даследаванняў Дз. Бугаёва заўсёды надзвычай багатая і шматстайная, што сведчыць аб яго універсальнасці і энцыклапедызме. У далейшым гэтыя якасці і асаблівасці даследчыцкага таленту паглыбіліся і ўдасканаліліся ў навуковых манаграфіях "Вернасць прызнанню" (1977), "Чалавечнасць" (1984), "Васіль Быкаў" (1987), "Арганічнасць таленту" (1989), прысвечаных творчасці В. Каваля, П. Галавача, М. Лобана, А. Чарнышэвіча, І. Мележа, В. Быкава, Я. Брыля, І. Шамякіна, І. Навуменкі, А. Адамовіча, М. Аўрамчыка, А. Лойкі, І. Чыгрынава, А. Вярцінскага, М. Стральцова, Г. Бураўкіна, Я. Янішчыц і іншых.

Асаблівае месца ў навуковай дзейнасці Дз. Бугаёва займае кніга літаратурных артыкулаў "Талент і праца" (1979), за якую аўтар ўзнагароджаны Дзяржаўнай прэмі-

яй БССР імя Якуба Коласа (1984). Гэта кніга — выніковая, і ўключана яна лепшых навукова-крытычных працаў даследчыка, напісаных больш за дваццаць гадоў плённага пошуку і роздуму. Дз. Бугаёў аднолькава ўпэўнена адчувае сябе і ў ролі гісторыка беларускай класікі, і ў ролі крытыка, і ў ролі папулярызатара лепшых дасягненняў айчынай літаратуры. Заўважаецца і жанрава-стыльёвая шматстайнасць: манаграфічнае даследаванне, творчы партрэт, праблемныя, аглядныя, нарэшце, юбілейныя артыкулы, рэцэнзіі, водгукі. А цэментуючым пачаткам тут з'яўляецца асоба аўтара.

Напрацаваная на працягу пяці дзесяцігоддзяў творчай дзейнасці літаратуразнаўчая тэхналогія плённая і ў новых акалічнасцях. Аб гэтым выразна сведчаць публікацыі Дзмітрыя Бугаёва апошняга часу, сабраныя ў кнігах "Дасягнутае і страчанае" (1999), "Спавадальнае слова" (2001), у шматлікіх артыкулах, рэцэнзіях, успамінах, якія рэгулярна з'яўляюцца ў друку і змяненна выклікаюць цікавасць у чытача, у аглядавых артыкулах і творчых партрэтах, змешчаных у многіх "Гісторыях" беларускай літаратуры, падручніках для ВУ і СШ Беларусі. Праблемнае поле даследавання Дз. Бугаёва шпарка пашыраецца, сведчаннем таму ўспаміны "Жыццём ідуць...", дзе чытач адшукае шмат цікавых падрабязнасцей жыцця 30 — 40-х гадоў ХХ стагоддзя, не заўважаных і не асэнсаваных нашай досыць багатай на побытавыя падрабязнасці мастацкай прозы пра гэтыя часы. Дз. Бугаёву і ў гэтым жанры, які схіляе да памяркоўнасці і ўзважанасці, гістарычная ісціна даражэй за ўсё. Ён адкрыты, шчыры, узрушаны, сур'ёзны, дасціпны ў сваіх вывадах і называе ўсё сваімі імёнамі. Доўгага веку вам, дарагі Дзмітрый Якаўлевіч!

Міхась ТЫЧЫНА

«...Надзіва многа агульнага»

Стасункі

18 лістапада 1919 года Латвія была абвешчана парламенцкай і дэмакратычнай рэспублікай. 4 мая 1990 года Вярхоўны Савет Латвійскай ССР прыняў дэкларацыю аб аднаўленні незалежнасці Латвійскай Рэспублікі. На сённяшні дзень дзве памежныя дзяржавы — Латвія і Беларусь — маюць багатыя эканамічныя і культурныя стасункі. Закладзеныя яшчэ Райнісам падваліны латышка-беларускіх узаемазвязяў нападўнаўца новымі

старонкамі спараднення, добрасуседства. Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Латвіі ў Беларусі Майра Мора прызнаецца: "У менталітэце беларусаў і латышоў надзіва многа агульнага". Нешта падобнае выказаў і яе папярэднік на гэтай высокай дыпламатычнай пасадзе Эганс Нэйманіс: "Беларусы зусім як латышы". Ён бачыў вялікае падабенства між Латвіяй і Беларуссю, шмат супольнага ў арнаменте, у настраёвасці народных песняў. А наш даўні сябар, паэт Улдзіс Бэрзіньш прамовіў наступнае: "Ёсць такое адчуванне, што два нашыя народы ў культурных дачыненнях — родзічы".

В. Зуёнак і С. Панізнік у Саюзе пісьменнікаў Латвіі (1994).

А. Упіт, А. Кірхенштэйн, Ж. Спурэ, А. Фадзееў, А. Пельшэ, В. Лаціс, Янка Купала, А. Карнячук на I з'ездзе пісьменнікаў Латвіі (Рыга, 1941).

Калі гаварыць пра нашы дачыненні, то яны пачаліся яшчэ ў VIII — IX стагоддзях. І нашы продкі, крэвы-крывічы з вялікай пашанова-та ставіліся да суседзяў па Дзвіне-Даўтаве. Вось некалькі радкоў з граматы палачанаў у Рыгу, пазначаных 1465 годам: "От мешчан Полоцкіх і от всего посольства Полоцкого места тым почестливым соседом нашим и прыяцедем честным и мильом, всем мешчаном Ризкого места поклон прыяцельскый". Але найбольшы пласт дыфузіі культур узнік у XIX — XX стагоддзях. На тэрыторыі Латвіі дзякуючы Райнісу абудзіліся да нацыянальнага жыцця беларусы-аўтахтоны — карэнныя жыхары латгалскага краю. Беларускія школы, гімназіі, друк, тэатр, шматлікі творчыя суполкі паспрыялі ўзнікненню талентаў, якія давалі донарскую кроў і латвійскай дзяржаве.

У гонар 90-годдзя незалежнасці Латвіі прайшоў, і не толькі ў Мінску, шэраг імпрэз: фотавыстава "Традыцыя агульна-нацыянальных святаў песні і танца ў Латвіі"; кніжная выстава "Беларусь і Латвія: дзялогі гісторыі, навукі і культуры" (з фондаў Латвійскай акадэмічнай бібліятэкі), на выставе "Погляды-6" былі прадстаўлены творы сучасных латышскіх мастакоў...

У сталічным Доме дружбы адбылася юбілейная вечарына, удзельнікі якой, сярод іх былі і мінскія латышы, шчыра выказвалі свае прыязныя пачуцці да суседняга народа. Мадуецца наша прыязнасць. Так, Латвійска-беларуская аб'яднаная камісія ажыццяўляе праекты па супрацоўніцтве ў галіне навукі, тэхнікі і інавацый. Хацелася б, каб і творы нашых

пісьменнікаў "выйшлі да мора" ў новых перакладах.

З другога боку, у мяне за апошнія 20 гадоў сабралася тоўстая папка з творамі латышскіх аўтараў у перакладах нашых пісьменнікаў. Умоўная назва будучага зборніка — "Весніцы". Такое слова ёсць і ў латышскай мове (весніца — дом для гасцей, гасцініца). З гэтай панкі і прапаную свой пераклад верша Віктара Ліўзэмінека "Жолуд". Сярод нацыянальных сімвалаў Латвіі дуб — сімвал мужнасці. У старажытных латышоў дуб лічыўся свяшчэнным дрэвам. І сёння лісце дуба — элемент дызайну ў латышскай геральдыцы. Усё гэта адгукаецца ў вершы нашага сябра Віктара:

*Радзіма — папар агрудзель,
Гасцінцы пылявья краю.
Я жолуд, ад сонца зрудзель,*

*Як быццам святыню ўздрымаю.
Як горка, пяшчотна і звонка,
І светла, бы журкат крынічкі, —
Спявае край кронаю гонкай,
Што выйшла з-пад
жолуда-знічкі.*

*І я, і дубовыя лікі —
Адна, мне здаецца, парога.
І сіла дуброў — з невялікім,
Ды дужым ад веку народам.*

Усе мае пераклады з латышскай мовы створаны сумесна з сястрой Нінай Янсэ, якая нарадзілася 21 лістапада 1933 года ў Міёрскім раёне Віцебскай вобласці, а цяпер жыве ў Юрмале. Беларусі ў Латвіі больш як 92 тысячы чалавек. Многія з іх сталі грамадзянамі дзяржавы. Ніна ў 1998 годзе вытрымала патрэбныя іспыты. Прымаючы прысягу, папрасіла прабачэння ў Беларусь: яна не адракаецца ад Бацькаўшчыны, але

хоча, каб на зямлі, дзе займела прытулак, былі згода і лагода. Дасканалы валодае латышскай мовай. У выхадных дадзеных тома Я. Райніса "Выбранае" (серыя "Скарбы сусветнай літаратуры"), выдадзеным "Мастацкай літаратурай" у 1993 годзе, пазначана: "Аўтар падрадкавых перакладаў Ніна Янсэ". У гэтым томе — і асобныя публіцыстычныя творы Я. Райніса ў яе перакладзе. Н. Янсэ апублікавала ў беларускім друку некаторыя тэксты Андрэя Веянса, Айі Лацэ, а таксама латышскую народную казку ("Ветразь", 1985 г.). Чакаюць сваёй публікацыі ўспаміны Яніса Нідэрэ аб пабыўцы Янкі Купала ў Латвіі (1941 г.), апавяданні Айі Лацэ і Саўлдэрыгтэ Віесэ, а таксама нарыс Петэрыса Зайле пра Райніса і Купала.

Бяграфічныя звесткі пра Н. Янсэ можна прачытаць у энцыклапедычным даведніку "Хто ёсць Хто сярод беларусаў свету" ("Энцыклапедыкс", 2000), а таксама ў кнізе "Крывіцкія руны. Беларускія пісьменнікі Латвіі" ("Беларускі кнігазбор", 2003). У Рызе стаіць помнік Свабоды, увенчаны трыма зоркамі, якія сімвалізуюць тры рэгіёны Латвіі: Курзэме, Відзэме, Латгале. Верш пра зоры, які не так даўно прыслала мне сястра, толькі здалёку перагукваюцца з зоркамі на помніку Свабоды:

*Уначы я гляджу на зоры,
Гляджу на сузор'е
Мядзведзіцы,
Каб зорнаму небу
расказаць пра тое,
Як жывецца нам тут,
Перадаць яму свой боль
і свой сум,
І нашы маленькія радасці,
Якія падарыў прамінулы гзень.
.....
Глядзі на неба, браце!
І мы не згубімся
пад нашым сузор'ем.*

Вось такое маё сямейнае спарадненне з Латвіяй, якое падтрымлівае і зорная пошта. Можна з усмешкай сказаць так: я праз сястру — брат Латвіі. Рыгор Барадулін праз дзеда Андрэя Галвінаша — унук Латвіі, Анатоль Дзялендзік праз дзеда Яніса Простака таксама ўнук Латвіі, як і выдавец Віктар Хурскі — праз сваю бабулю-латышку. Ды і кожны беларус можа сказаць, што ён для Латвіі шчыры сябар-сабрыс.

Сяргей ПАНІЗНІК

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перададзенай просьбе
спасылка на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмяляюць сваё

прозвішча, поўнаасцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.

Набор і вёрстка
камп'ютарнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова

"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
ўнітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"

г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3576

Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
14.01.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715

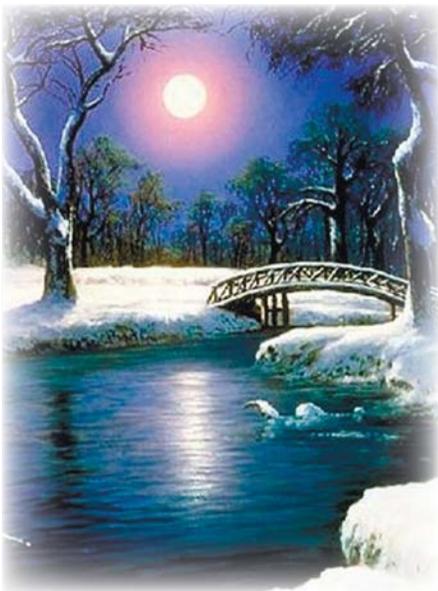
Заказ — 129

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 0 9 0 0 2

Дрэва жыцця

асобны беларусы народ ці прадукт змешвання іншых народаў? На працягу 2,5 гадоў праводзілі даследаванні, у выніку чаго быў створаны нацыянальны ДНК-банк і падведзены першыя вынікі, які даюць адказ, адкуль пайшлі беларусы. У артыкуле "Беларусы — чыстакроўныя індаеўрапейцы!", надрукаваным у газеце "Звязда" 1 лістапада 2007 года, загадчык лабараторыі нехрамасомнай спадчыннасці Інстытута генетыкі і цыталогіі, член-карэспандэнт НАН Беларусі Алег Давыдзенка паведаміў: "Увогуле, усе народы былі ўтвораны ад адной невялікай групы людзей, якія пражывалі ў Афрыцы 120 — 150 тысяч гадоў таму. Найбольшая разнастайнасць мітахандрыяльнай ДНК, якая перадаецца ў спадчыну па жаночай лініі, была выяўлена менавіта ў Афрыцы. Адсюль вынікае, што першыя жанчыны былі афрыканкамі. Тое ж пацвердзілі і даследаванні Y-храмасомы, якая перадаецца па мужчынскай лініі: нашы агульныя прапрадзеды таксама жылі ў Афрыцы.

Як адбывалася міграцыя продкаў беларусаў на тую тэрыторыю, дзе цяпер яны жывуць, навукоўцам — гісторыкам, археолагам, этнографам — яшчэ належыць высветліць, а пакуль генетыкі сцвярджаюць, што з "тысячы ўзораў беларускіх ДНК большасць адносіцца да заходняга варыянту тыпу мітахандрыяльнай ДНК. Да гэтага тыпу адносяцца і ўсе індаеўрапейцы. Іншая справа, што прапоруцы кампанентаў у розных індаеўрапейскіх гэтаў розныя. Карацей кажучы, гэта сведчыць, што мы — тыповы еўрапейскі народ... Высветлілася, што згодна з праведзенымі шматмернымі аналізамі (адразу па некалькіх параметрах) беларусы, германцы, славакі, харваты знаходзяцца ў адной групе. Гэта значыць, што прапрамаці ў германцаў, балтаў і славян былі агульнымі."

А далей Алег Давыдзенка развенчвае даўнія гіпотэзы пра паходжанне беларусаў ад балтаў: "Сусветныя даследаванні даказалі, што сённяшнія балтыйскія народы — гэта прадукт змешвання старажытных балцкіх плямёнаў з фінамі. А, напрыклад, германцы падпалі пад моцны ўплыў з боку іберыйцаў у Заходняй Еўропе і тых жа фінаў у Паўночнай Еўропе. Германцы і балты ўзніклі ад сутыкнення этнасаў. А мы, беларусы, якраз ні з кім не змешваліся. Безумоўна, у нас ёсць пэўны працэнт прымесьці, аднак ён не значны, такі ж, як у іншых народаў. Беларусы, як і іншыя ўсходнія славяне, — цэнтральная галіна індаеўрапейскага звяна..."

Вось так, шляхам лагічных разважанняў прыйшлі мы да высноў аб паходжанні беларусаў і іхняй прарадзіме — Паўночнай Афрыцы. Можна, нехта засумняваецца ў справядлівасці маіх росшукаў і падумае, што гэта толькі калядныя казкі. Але ж сказана ў Бібліі: кожнаму будзе па веры ягонай.

Зінаіда ДУДЗЮК

запісаных А. Сержпуготскім, гаворыцца: "Як Бог стварыў свет, та вялеў сонейку свяціць на добрых і ліхих. Сонейка не хацела свяціць на ліхих і пачала жаліцца Богу, што яму вельмі цяжка заўжды свяціць. Тады Бог пакараў сонейку й вялеў яму свяціць толькі ўдзень, а ўночы, як гуляюць ліхія, не свяціць, а атдыхаць".

Непарыўна з сонцам звязаны вырай. У старажытнасці нашы продкі былі перакананыя, што ёсць недзе на зямлі краіна, дзе жыве Сонца. Кожны, хто трапіла туды, робіцца шчаслівым. У вырай адлятаюць птушкі і душы памерлых. Па гэтай добрай падказцы мы можам вызначыць, дзе ў сапраўднасці жылі нашы продкі ў тую даўніну, калі Еўропу суцэльна пакрываў ледавік.

Сёння навукоўцамі даказана, што Паўночная Афрыка — калыска чалавецтва. Таму, мабыць, няма нічога дзіўнага ў тым, што беларуская міфалогія мае агульныя карані з егіпецкай міфалогіяй. Бог сонца Ра ў егіпцянаў меў жонку Раіт (хто, як не жонка, параіць). Падобна, што егіпецкі Хор і славянскі Хорс узніклі з аднаго караня. Хор уяўляўся егіпцянам усёбачным вокам, якое ёсць на гербе Браслава. Слова "ка" ў егіпцянаў азначае духоўную сутнасць бога ці якой іншай істоты. Выходзіць, што наша беларускае слова "рака" азначае не што іншае, як душу бога сонца Ра. У егіпецкай міфалогіі былі яшчэ такія персанажы, як Птах-Сокар, Маат (у множным ліку Мааті), Дзядуна, птушка Рух, багіня ночы Нут, свяшчэнная жывёла Кут. Вось ужо, што сапраўды дзіўна: у некаторых вёсках Бярозаўскага раёна ёсць дыялект, на якім людзі ката, каня, ноч, называюць таксама: кут, кунь, нуч.

Варта асабліва адзначыць, што самыя архаічныя міфы пра стварэнне свету аднолькавыя ў егіпцянаў і славян: з хаосу ўтварылася вада, над вадою лётала птушка Рух (у беларусаў — Зніч), а потым узнікла першая зямля — востраў, дзе і нарадзілася жыццё. Можна падумаць, што ўсё гэта супадзенні, але нешта іх набіраецца зашмат.

Штогод упрыгожваючы
ва ўласных кватэрах
навагоднія ёлкі,
мы не задумваемся,
адкуль узялася гэтая
традыцыя. У змрочную
пару года, калі дзень
робіцца кароткі,
як вераб'іная дзюбка,
а сонца тыднямі
не выглядае з-за хмар,
здаецца, людзі знарок
прыдумалі яскравае свята,
каб рознакаляровымі
агеньчыкамі і мішурай
падвесяліць і разнастаіць
сваё жыццё.

Між тым, навагодняя абрада-насць паходзіць з глыбокай старажытнасці. Упрыгожаная елачка сімвалізуе першароднае Дрэва Жыцця, ад якога рассыпалася насенне ўсіх раслін па зямлі і забяспечыла ёй плоднасць і харавство.

У шматлікіх беларускіх замовах у якасці Дрэва Жыцця згадваецца дуб: "На моры, на акіяне, на востраве Буяне стаіць дуб кудравы..." Праз гэты адзіны сказ можна шмат што зразумець пра міфатворчасць нашых продкаў. Яны верылі, што першапачаткова з хаосу ўтварыўся сусветны акіян, сярэд якога ўзнік востраў — першая зямля. На ім вырасла Дрэва Жыцця, вакол якога забуяла расліннасць, таму востраў быў названы Буянам.

Комплекс зімовых навагодніх святаў называўся Калядамі, якія доўжыліся ад 24 снежня да 6 студзеня, і, можа, з-за свайго працягласці і займелі назву ў множным ліку. На працягу двух тыдняў людзі не працавалі, выконвалі толькі тую работу, без якой немагчыма было абысціся. На Каляды разгорталіся традыцыйныя гульні вясковай моладзі, святочныя вечарынікі, шчадраванні і калядаванні. Спрадвечныя абрады, варажба, прыкметы, павер'і былі звязаны з клопатам пра шчаслівае і заможнае жыццё.

Шматлікія калядныя песні яскрава дэпаўнялі навагоднія абрады і мелі сваё прызначэнне ў пакланенні сонцу, забяспячэнні добрага ўраджаю ў новым годзе. Герой калядных песень, міфічны персанаж Каляда, з'яўляўся ўвасабленнем сонечнага культу. Гэтак жа называлася рытуальная ежа, а таксама падарункі ды ласункі, якія раздаваліся на навагоднія свята. У народнай традыцыі існавала павер'е, што Каляда прыедзе на кані, пасля чаго пачнецца свята, вясельсць, радасць, бо менавіта цяпер сонца паварочвае на лета. Імя міфічнага персанажа Каляда, у сувязі з вышэйсказаным, тлумачыцца проста. Каляда — той, хто коле лёд. Дарэчы, у фальклорных крыніцах каляды часам называюць "коледы".

У Давыд-Гарадку на Каляды валачобнікі выконваюць старажытны абрад, які называецца "конікі". Па сутнасці, гэтае дзеянне ўслаўляе коней, якія ўздымаюць Сонца над светам. Цёмныя сілы кожную восень крадуць чароўных сонечных коней, але магутнаму міфічнаму волату ўдаецца вызваліць іх, і тады Сонца паступова пачынае штодня ўсё вышэй уздымацца і прыгравіць зямлю, нарэшце наступіць вясна і зямля закрусе, заціць. Хто гэты волат? Ды не хто іншы, як Каляда, якога ўшаноўваюць на Каляды.

У славянскіх міфах сонца падаецца ў дзвюх іпастасях: непасрэдна бога Сонца і ягонага сына Хорса. Пра тое, што нашы продкі пакланяліся Хорсу, сведчыць назва вёскі Хорск у Столінскага раёна. Міф пра два сонцы тлумачыцца вельмі проста. Калі на тым свеце значна лепш, чым на гэтым, дык і там павінна быць сонца. А як жа інакш нашы памерлыя продкі там маглі б сеяць і жаць? А менавіта гэтакі спрадвечнаю справаю яны там і займаюцца, пра што сведчаць казкі, паданні і міфы. З папярэдніх разваг выходзіць, што бацька Сонца свеціць нашым памерлым продкам, а ягоны сын Хорс — нам, жывым.

Ва ўяўленнях беларусаў сонца — гэта той агонь, які грэе неба, каб там было цёпла. У адным з міфаў,